

**KENTLERİN SES KİMLİĞİNİN
İŞİTSELPEYZAJ YAKLAŞIMI İLE
BELGELENMESİNDE ALAN SEÇİM
MODELİ ÖNERİSİ: ESKİŞEHİR ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

Hanife Ayça DOĞAN

Eskişehir 2019

**KENTLERİN SES KİMLİĞİNİN
İŞİTSEL PEYZAJ YAKLAŞIMI İLE BELGELENMESİNDE
ALAN SEÇİM MODELİ ÖNERİSİ:
ESKİŞEHİR ÖRNEĞİ**

Hanife Ayça DOĞAN

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Mimarlık Anabilim Dalı
Danışman: Doç. Dr. Aslı ÖZÇEVİK BİLEN**

**Eskişehir
Anadolu Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Ağustos 2019**

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Hanife Ayça DOĞAN'ın "Kentlerin Ses Kimliğinin İşitsel Peyzaj Yaklaşımı İle Belgelenmesinde Alan Seçim Modeli Önerisi: Eskişehir Örneği" başlıklı tezi 22/08/2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek "Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği" nin ilgili maddeleri uyarınca, Mimarlık Anabilim dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

Unvanı Adı Soyadı

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Doç.Dr. Aslı ÖZÇEVİK BİLEN

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Papatya Nur
DÖKMECİ YÖRÜKOĞLU

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Kıvanç KİTAPÇI

Prof.Dr. Murat TANIŞLI
Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ÖZET

KENTLERİN SES KİMLİĞİNİN İŞİTSEL PEYZAJ YAKLAŞIMI İLE BELGELENMESİNDE ALAN SEÇİM MODELİ ÖNERİSİ: ESKİŞEHİR ÖRNEĞİ

Hanife Ayça DOĞAN

Mimarlık Anabilim Dalı

Yapı Bilgisi Bilim Dalı

Anadolu Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ağustos 2019

Danışman: Doç. Dr. Aslı ÖZÇEVİK BİLEN

Kent kimliği; en basit şekilde ‘bir kenti diğer kentlerden ayıran özelliklerin ifadesi’ olarak tanımlanmaktadır. Kent kimliği; kent kimliği türlerinden ve bu türleri oluşturan belirleyicilerden oluşmaktadır. Kent kimliği belirleyicilerini; doğal, yapay ve sosyal faktörler oluşturmaktadır. Kent kimliği araştırmalarına yeni kent kimliği belirleyicileri dâhil olmaktadır. Bu belirleyiciler genel olarak kent algısını etkileyen duyuşsal faktörlerdir. Duyuşsal faktörler (koku, ses vb.) UNESCO’nun “Somut Olmayan Kültürel Miras” listesinde de yer almaktadır. Buna rağmen literatürde, duyuşsal faktörlerin oluşturduğu duyuşsal kimliği, kent kimliği türlerine dâhil eden bir araştırma bulunmamaktadır. Bu sebeple kent kimliğinin kapsamının genişletilmesi gerekmektedir. Duyuşsal faktörlerden sesin, kentte araştırma konusu olduğu çalışma alanlarından biri olan işitsel peyzaj yaklaşımı ile yapılan çalışmalarda işitsel peyzaj bileşenlerinden sembol sesler üzerinden ses kimliğinin korunması ve belgelenmesi gerekliliği öne çıkmaktadır. Fakat işitsel peyzaj çalışmalarında belgeleme yapılacak alanlar net değildir. Literatürde belgeleme için çalışma konusuna göre tarihi alanlar, kıyı alanları, kent parkları vb. alanlar seçilmektedir. Seçilen bu alanlara bakıldığında, alanların kent kimliği belirleyicilerinin karşılıkları ya da yoğunlaştığı alanlar olduğu ve bu özellikli alanların seçiminde kentin; araştırmacıyı kullanım yoğunluğu, kaynak çeşitliliği vb. gibi sebeplerle kendiliğinden yönlendirdiği görülmektedir. Buradan hareketle çalışma kapsamında kent kimliği belirleyicilerinden faydalanarak; Eskişehir örnekleminde, işitsel peyzaj yaklaşımıyla kentlerde ses kimliğinin belgelenebileceği alanların seçilmesi için bir model önerilmiştir. Önerilen bu modelin ses kimliği belgelemesi yapılacak alanların seçiminde temel olması ve aynı amaçla yapılan çalışmalarda kullanılması beklenmektedir.

Anahtar Sözcükler: Kent kimliği, Kent kimliği belirleyicileri, İşitsel peyzaj yaklaşımı, Ses kimliği, Ses kimliği belgelenmesi

ABSTRACT

REGION IDENTIFICATION MODEL RECOMMENDATION FOR THE DOCUMENTATION OF SOUND IDENTITY OF THE CITIES WITH SOUNDSCAPE APPROACH: THE CASE OF ESKİŞEHİR

Hanife Ayca DOĞAN

Department of Architecture

Program in Building Construction

Anadolu University, Graduate School of Sciences, August 2019

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Aslı OZCEVİK BİLEN

Urban identity; it is defined in the simplest way as the expression of features that distinguish one city from the others. Urban identity is consisted of urban identity types and its determinants. The urban identity determinants are consisted of natural, artificial and social factors. New urban identity determinants are included in the urban identity researches. These determinants are usually sensory factors that affect urban perception. Sensory factors (smell, sound, etc.) are also included in UNESCO's "Intangible Cultural Heritage" list. Nevertheless, in the literature, there is no research that includes sensory identity formed by sensory factors into urban identity types. Therefore, the scope of urban identity needs to be expanded. In the studies conducted with the soundscape approach, which is one of the research areas where the sound is one of the city sensory factors, the necessity of protecting and documenting the sound identity through the soundmarks from the soundscape components stands out. However, the areas to be documented in soundscape studies are not clear. In the literature, according to the subject of study historical areas, coastal areas, urban parks etc. are selected for documentation. Through the examination of these areas it is seen that these areas are the counterparts or the concentrated areas of the urban identifiers; and the density of use, resource diversity, etc. are the reasons why the researcher is automatically directed to the selection of these featured areas by the city itself. From this point of view, using urban identity determinants within the scope of the study, a model that using the soundscape approach selects the areas where the sound identity can be documented in the cities is suggested and explained through Eskişehir case. This proposed model is expected to be used as the basis for the selection of the areas where the sound identity to be documented and to be used in studies conducted for the same purpose.

Key Words: Urban identity, Urban identity determinants, Soundscape approach, Sound identity, Sound identity documentation

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimimin ürünü olan bu çalışma; çok sevdiğim Eskişehir ile olduğu kadar benimle de ilgilidir. Hazırladığım çalışma için geçirdiğim tüm süreç, bu süreçte edindiğim bilgiler ve tanıştığım insanlar; kimliğime, değişmeme ve dönüşmeme katkıda bulunmuştur.

Bu süreçte; büyük bilgi denizine bir damla katkıda bulunabildiysem bunun nedeni olan, bilgisini ve deneyimlerini benden esirgemeyen, sabrıyla, neşesiyle ve motive edici sözleri ile desteğini her zaman hissettiğim, birlikte çalışmaktan çok mutlu olduğum ve kendimi şanslı saydığım değerli danışmanım Doç. Dr. Aslı Özçevik Bilen’e teşekkür ederim.

Jüri esnasında değerli görüşleri ile sağladıkları katkılardan dolayı Dr. Öğr. Üyesi Papatya Nur Dökmeci Yörükoğlu ve Dr. Öğr. Üyesi Kıvanç Kitapçı’ya teşekkür ederim.

Eğitim hayatım boyunca üzerimde emeği olan hocalarıma, özellikle “mimari akustik” ile tanışmamın ve bu alanın lisans eğitimimin ikinci yılından beri aklımda olmasının nedeni olan Dr. Öğr. Üyesi Timuçin Harputlugil’e ve kendime her zaman örnek aldığım, “ses” ile tanışmamı sağlayan, fiziksel çevre ile ilgili bilgilerimin temelini çok sağlam atan değerli hocam Doç. Dr. Gülsu Ulukavak Harputlugil’e teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisansa başlamamda büyük etkileri olan, aldığım her kararda ve her koşulda beni destekleyen, tez döneminde, aslında her ihtiyacım olduğunda mesafe gözetmeden bana ellerini uzatan değerli arkadaşlarım Melek Türkyılmaz’a ve Rabia Pehlivan’a teşekkür ederim.

Tanıştığımız andan itibaren mesleki deneyimleri ile bana yol gösteren ve hep destek olan Elektrik-Elektronik Mühendisi Nazlı Çalıklılıç’a, çalışmamda yer alan haritaların hazırlanmasında en az benim kadar emek harcayan değerli arkadaşım ve meslektaşım Yüksek Mimar Özge Ceylin Yıldırım’a teşekkür ederim.

Yüksek lisans süresi boyunca bana ve çalışmama büyük katkıları bulunan, sürecin keyifli geçmesinin temel sebepleri olan başta Yüksek Mimar Zakariyya Uzeyirli, Yüksek Mimar Elma Alıc, Yüksek Mimar Ceren Ünver ve Yüksek Mimar Özlem Gök Tokgöz olmak üzere aynı bölümde yüksek lisans yaptığım arkadaşlarıma ve Eskişehir’de kurduğum tüm dostluklara teşekkür ederim.

Hayatım boyunca olduğu gibi yüksek lisans sürecinde de her koşulda yanımda olan, kardeşleri olmaktan gurur duyduğum, varlıkları ile şanslı olduğumu hep bildiğim, dokundukları her yeri ve her hayatı güzelleştiren ablam Aybala Güner ve abim Ali Doğan’a, ailemize katılarak bana ikinci abi-abla olan Serdar Güner ve Samiye Doğan’a teşekkür ederim.

Bu tez; benden emeklerini ve sevgilerini hiçbir zaman esirgemeyen, sahip olduğum ve olabileceğim şeylerin sebepleri olan, öğrenmenin her yaşta keyifli olduğunu yıllar sonra tekrar niversiteye başlayarak kendi eğitim hayatları ile kanıtlayan ve teşekkrlerimin asıl sahibi olan annem Nursel Doğan ve babam Yusuf Doğan’ın, biricik torunları Elif Melin Güner’e ve Ela Doğan’a ithaf edilmiştir.

Hanife Ayça DOĞAN

22/08/2019.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

.....
Hanife Ayça DOĞAN

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BAŞLIK SAYFASI	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
TEŞEKKÜR	v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar DİZİNİ	x
ŞEKİLLER DİZİNİ	xi
GÖRSELLER DİZİNİ	xii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xiv
1. GİRİŞ	1
2. KENT ALGISI VE KENT KİMLİĞİ	5
2.1. Kent Algısı	5
2.2. Kent Kimliği Kavramı	7
2.2.1. Kent kimliği tanımları	8
2.2.2. Kent kimliği türleri	11
2.2.2.1. Fiziksel kimlik	12
2.2.2.2. Tarihsel kimlik	13
2.2.2.3. Sosyo-kültürel kimlik	14
2.2.2.4. Sosyo-ekonomik kimlik	14
2.2.2.5. Duyusal kimlik	15
2.2.3. Kent kimliği belirleyicileri	20
2.2.3.1. Doğal faktörler	21
2.2.3.2. Yapay faktörler	24

2.2.3.3.	<i>Sosyal faktörler</i>	26
2.2.3.4.	<i>Duyusal faktörler</i>	28
2.2.4.	Kent kimliği türleri ve belirleyicileri ilişkisi	31
3.	KENTLERİN SES KİMLİĞİNİN BELGELENMESİNDE İŞİTSEL PEYZAJ YAKLAŞIMI	38
3.1.	İşitsel Peyzaj Kavramı Ve Yaklaşımı	38
3.2.	İşitsel Peyzaj Yaklaşımı Ve Ses Kimliği İlişkisi.....	43
3.3.	İşitsel Peyzaj Belgeleme Yöntemleri	45
4.	ALAN ÇALIŞMASI	53
4.1.	Metodolojik Arka Plan	53
4.1.1.	İşitsel peyzaj belgelenmesi yapan çalışmalar	53
4.1.2.	Doğal, yapay, sosyal faktörler ve ses ilişkisi.....	58
4.1.3.	Öneri işitsel peyzaj belgeleme yöntemi.....	66
4.2.	Çalışma Modelinin Oluşturulması.....	67
4.3.	Çalışma Modeline Bağlı Olarak Eskişehir Kenti Ses Kimliğinin Belgelenebileceği Alanların Belirlenmesi	74
5.	SONUÇ VE ÖNERİLER	99
	KAYNAKÇA	102
	ÖZGEÇMİŞ	112

TABLÖLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 2.1. Kent kimliği türleri ve belirleyicileri ilişkisi	36
Tablo 4.1. Kent kimliği belirleyicilerinden doğal, yapay ve sosyal faktörlerin kent sesini etkileme durumu	59
Tablo 4.2. Kentlerin ses kimliğinin belgelenebilmesinde; alan seçimi yapılabilmesi için kent kimliği belirleyicilerinden doğal, yapay ve sosyal faktörlerin etkilerinin görüldüğü alanların belirlenmesi	65
Tablo 4.3. Öneri Çalışma modeli	68

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 2.1. Fiziksel kimlik ve kent kimliği belirleyicileri ilişkisi	32
Şekil 2.2. Tarihsel kimlik ve kent kimliği belirleyicileri ilişkisi	33
Şekil 2.3. Sosyo-kültürel kimlik ve kent kimliği belirleyicileri ilişkisi.....	34
Şekil 2.4. Sosyo- Ekonomik kimlik ve kent kimliği belirleyicileri ilişkisi	34
Şekil 2.5. Duyusal kimlik ve kent kimliği belirleyicileri ilişkisi.....	35
Şekil 4.1. Eskişehir Kent Kimliği belirleyicileri topoğrafya haritası	76
Şekil 4.2. Eskişehir kent kimliği belirleyicileri yol haritası	78
Şekil 4.3. Eskişehir kent kimliği belirleyicileri açık alanlar haritası.....	80
Şekil 4.4. Eskişehir kent kimliği belirleyicileri sembol olmuş elemanlar haritası	83
Şekil 4.5. Eskişehir kent kimliği belirleyicileri tarihi yapı haritası	86
Şekil 4.6. Kent kimliği belirleyicileri inanç ve kültür haritası	90
Şekil 4.7. Eskişehir kent kimliği belirleyicileri kent işlevi haritası.....	93
Şekil 4.8. Eskişehir kent kimliği belirleyicileri haritalarının karşılaştırılması	94
Şekil 4.9. Eskişehir kent kimliği belirleyicileri haritası	95
Şekil 4.10. Eskişehir kent kimliği belirleyicilerinin yoğunlaştığı/çakıştığı alanların işaretlenmesi	96
Şekil 4.11. Eskişehir kent kimliği belirleyicilerine bağlı olarak	97
öneri ses yürüyüşü hatlarının oluşturulması	97

GÖRSELLER DİZİNİ

Sayfa

Görsel 4.1. Porsuk'ta gondol turu.....	75
Görsel 4.2. Porsuk'ta tekne turu	75
Görsel 4.3. Porsuk kıyısında kafe ve restoranlar	75
Görsel 4.4. Porsuk kıyı kullanımı	75
Görsel 4.5. Doktorlar caddesi	77
Görsel 4.6. Doktorlar caddesi tramvay geçişi.....	77
Görsel 4.7. Porsuk kıyısı rekreasyon alanları	79
Görsel 4.8. Porsuk kıyısı rekreasyon alanları	79
Görsel 4.9. Eskişehir Kent Park ve yapay deniz (URL2, 2019)	79
Görsel 4.10. Eskişehir Sazova Parkı	79
Görsel 4.11. Kanatlı Alışveriş Merkezi	81
Görsel 4.12. Espark Alışveriş Merkezi.....	81
Görsel 4.13. Sazova Parkı Masal Şatosu	81
Görsel 4.14. Anadolu Üniversitesi giriş kapısı.....	81
Görsel 4.15. Tülomsaş	81
Görsel 4.16. Reşadiye Cami	81
Görsel 4.17. Köprübaşı	82
Görsel 4.18. Taşbaşı çarşısı	82
Görsel 4.19. Atatürk Lisesi (URL4, 2019)	82
Görsel 4.20. Kurşunlu Cami (URL5, 2019)	82
Görsel 4.21. Odunpazarı sokak görünümü	84
Görsel 4.22. Odunpazarı meydanlaşma ve konut görünümleri	84
Görsel 4.23. Cer Atölyesi	85
Görsel 4.24. Cer Atölyesi	85
Görsel 4.25. 222 Bar	85
Görsel 4.26. İbis Otel.....	85
Görsel 4.27. Hamamyolu.....	87
Görsel 4.28. Hamamyolu.....	87
Görsel 4.29. Taşbaşı Çarşısı	87

Sayfa

Görsel 4.30. Taşbaşı Çarşısı	87
Görsel 4.31. Taşbaşı Çarşısı	88
Görsel 4.32. Reşadiye Cami	88
Görsel 4.33. Kurşunlu Cami (URL5, 2019)	88
Görsel 4.34. Kurşunlu Cami (URL5, 2019)	88
Görsel 4.35. Vural Sokak (Barlar sokağı)	89
Görsel 4.36. Porsuk kıyı kullanımı	89

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

CIE	: Uluslararası Aydınlatma Komisyonu
ISO	: International Organisation for Standardization
TDK	: Türk Dil Kurumu
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

1. GİRİŞ

Kentler; kentin bulunduğu ülke ve dünyada edindiği fiziki ve sosyal konum, kent kullanıcıları ve sahip olduğu değerler açısından önem taşımaktadır. Kentlerde kent kullanıcıları devreye girdiğinde algılama ve duyular ön plana çıkmaktadır. İnsanların kent algısı üzerine öncü araştırmaları yapan Lynch'e göre her bir duyu kenti algılamada rol oynamaktadır (Lynch K. , 2017). Algılama sonucu kentin sahip olduğu özellikler hakkında fikir edinilebilmektedir ve bu özelliklerle kente dair bir kimlik karşılığı oluşmaktadır. Kentin sahip olduğu özelliklerin; kent kimliği araştırmaları yapılırken, detaylı bir şekilde incelenmesi gerekmektedir. Bu çeşitli özellikler kent kimliğinin belirleyicileridir ve bu belirleyiciler doğal, yapay ve sosyal faktörlerden (Uçkaç, 2006; Bayramoğlu, 2010) oluşmaktadır. Kent kimliği belirleyicilerinin; kent kimliğinin ve türlerinin oluşumunda her birinin hem birlikte hem de ayrı ayrı rolleri bulunmaktadır. Bu rollerin de etkisiyle bir kenti diğer kentlerden ayırmaya, başkalaştırmaya yarayan kent kimliği kavramı, değişim ve dönüşüm içerisinde. Bu değişim ve dönüşümde kent kimliğine yeni kent kimliği belirleyicileri eklenmektedir. Bu belirleyiciler genellikle duysal faktörlerdir. Kentlerdeki bu duysal faktörler (koku, ses vb.) UNESCO'nun "Somut Olmayan Kültürel Miraslar" listesinde yer almaktadır. "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi" 17 Ekim 2003 tarihinde UNESCO'nun Paris'teki 32. Genel Konferansında kabul edilmiştir (URL1, 2019). Koku, ses gibi duysal faktörlerin bu listede yer etmesi, duysal faktörlerin belgelenmeye ve korunmaya değer olduğunu göstermektedir. Buna rağmen literatürde kentlerde duysal faktörlerin öncelikli etkilediği duysal kimliği, kent kimliği türlerine dâhil eden bir çalışma ve bu konu hakkında sistematik bilgiler bulunmamaktadır.

Kentlerde duysal faktörlerden sesin çalışma alanlarından biri işitsel peyzajdır. İşitsel peyzaj kavramı; akustik ortamın "olumlu ya da olumsuz yargılardan bağımsız olarak" tanımlanması için 1960'larda Kanadalı besteci R. M. Schafer tarafından önerilmiştir (Schafer, 1977). İşitsel peyzaj, peyzaj ve sesin birleşimini tanımlayan bir kavramdır (Pijanowski, vd., 2011). Hendy (2016)'ya göre; insanların tarihsel süreçte çıkardığı keyif veren ya da rahatsız eden sesler; anlamlarla doludur. Sesler insanlara bir mekân ve zaman duygusu, rahatlık ya da tehlike duygusu vermektedir ve diğer insanlarla bağ kurulmasını sağlamıştır. Sesin soyut olarak kalmasındansa gündelik hayattaki öneminin farkına varılmalıdır. İşitsel peyzaj her ne kadar basit bir olgu gibi

görünse de, bu kavramda ne kadar bilginin saklı olduğuyla ilgili yeni düşünceler ve yeni bakış açıları gerekmektedir (Hendy, 2016).

İşitsel peyzaj kavramı; kaybolmuş ya da kaybolmaya yüz tutmuş sesler üzerinde çalışmayı, doğadaki seslerin kullanılması yoluyla besteler yapılmasını, bu seslerin kaydedilip belgelenmesini içeren geniş bir kapsama ulaşmıştır (Brown, vd., 2016). Belgeleme konusunda Schafer bir “ses müzesi” ile işitsel peyzajdaki seslerin arşivlenmesini istemiştir. Schafer’a göre özellikle işitsel peyzaj bileşenlerinden “sembol sesler” üzerinden belgeleme durumu “ses kimliği” için önem arz etmektedir. Çünkü işitsel peyzajdaki sembol sesler bulunduğu ortama özgü, yerelleşmiş, spesifik seslerdir ve bulunduğu yerin kimlik özelliklerine dair bilgiler vermektedir. Bu sebeple sembol seslerin belgelenmesine ve korunmasına öncelik verilmelidir (Schafer, 1977).

Bu durum göz önünde bulundurularak çeşitli alanlarda işitsel peyzaj yaklaşımı ile belgeleme çalışmaları yapılmaktadır. İşitsel peyzajın belgelenmesi konusunda yapılan araştırmalarda alan çalışmaları;

- **kentsel açık ve yeşil alanlar;** Ge ve Hokao, 2004, Liu, vd., 2013, Choy, vd., 2014, Liu, vd., 2014, Liu, vd, 2014, Botteldooren, vd., 2014, Jeon ve Hong, 2015, Tarlao, vd., 2019, Liu, vd, 2019, vb.,

- **kırsal alan ve topoğrafya;** Ren, vd., 2018, vb.,

- **kıyı alanları;** Farina ve Pieretti, 2012, Maffei, vd., 2014, vb.,

- **anıtsal ve sembolik değere sahip alanlar;** Maffei, vd., 2016, Pérez-Martínez, vd., 2018, vb.,

- **tarihi alanlar;** Brambilla, vd., 2007, Akkaya, 2014, Huang ve Kang, 2015, Aydın, 2017, Karapostoli ve Votsi, 2019, vb.,

- **turizm alanları;** Aletta, vd., 2016, To ve Chung, 2019, vb.,

- **meydanlar;** Yang & Kang, 2005, Adams, vd., 2008, Brambilla, vd., 2013, Özçevik, vd., 2014, Bahalı, vd., 2015, Rehan, 2016, Oberman, vd., 2018, Ghalehnoee, vd., 2018 vb.,

- **kampüs alanları;** Sun, vd., 2015, vb.,

- **dini alanlar;** Abbink, 2019, vb.,

- **günlük yaşam rutinlerinin gerçekleştirildiği alanlar**; Moran, 2012, Lynch J. A., 2019, Kim, vd., 2019, vb.,

gibi daha da çeşitlendirilebilecek alanlarda yapılmaktadır. Bu çalışmalara bakıldığında işitsel peyzaj belgelemesi yapılabilmesi için alan seçimlerinde kullanıcı yoğunluğu, işlevsel özellik, kaynak çeşitliliği gibi durumlara bakıldığı görülmektedir. İşitsel peyzaj belgelenmesinde seçilen alanlar göz önünde bulundurulduğunda; bu alanların kent kimliği belirleyicilerinden doğal, yapay ya da sosyal faktörlerin karşılıkları veya yoğunlaştığı/kesiştiği alanlar olduğu belirlenmiştir. Bu sebeple alan seçimlerinde kullanıcı yoğunluğu, işlevsel özellik ya da kaynak çeşitliliği gibi kent kimliği belirleyicilerinin de doğal getirisi olan koşullara; kentin sahip olduğu özelliklerle araştırmacıları kendiliğinden yönlendirdiği görülmektedir. Fakat belgeleme çalışmaları için alan seçimlerinde bir standart oluşmamıştır.

Bu tez çalışması; kentlerde ses kimliğinin işitsel peyzaj yaklaşımı ile belgelenmesinde, belgeleme yapılacak alanların tespit edilmesini amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda çalışma üç bölümde oluşturulmuştur. Çalışmanın ilk bölümünde; kent algısı ve kent kimliği kavramı incelenerek duyuşal faktörlerin çalışmalara dâhil edildiği ve bu duruma göre kent kimliği kapsamının genişletilmesi konusu göz önünde bulundurularak; kent kimliğine duyuşal faktörlerin öncelikli etilediği **“duyuşal kimlik”** eklenmiştir. Eklenen duyuşal kimlik başlığı altında koku, ışıık ve ses kimlikleri anlatılmıştır.

Ses faktörünün UNESCO’nun “Somut Olmayan Kültürel Miraslar” listelerinde korunmasının gerekli görülmesi ve kente özgü olduğu durumların “akustik miras” (Brambillaa, vd., 2007, Dumyahn ve Pijanowski, 2011, Farina ve Pieretti, 2012, Kytö, vd., 2012, Đorđević, 2016) olarak nitelendirilmesi sebebiyle ikinci bölümde çalışma; duyuşal kimlik türleri arasından ses kimliğinde özelleştirilmiştir. Çalışma **ses kimliği konusunda özelleştiiği ve kentte ses kimliğinin belgelenebileceği alanların belirlenmesinde işitsel peyzaj yaklaşımından faydalanıldığı için**, çalışmanın bu bölümünde işitsel peyzaj kavramı ve yaklaşımı, bu yaklaşımın ses kimliği ile ilişkisi ve ses kimliğinin belgelenmesinde kullanılacak yöntemin seçilmesi ve anlaşılması için işitsel peyzaj belgeleme yöntemleri anlatılmıştır.

Üçüncü bölümde ise kentlerin ses kimliğinin işitsel peyzaj yaklaşımı ile belgelenmesinde alan seçimi için yapılan literatür araştırmaları çerçevesinde; kent

kimliği belirleyicilerinden doğal, yapay ve sosyal faktörlere bağlı olarak bir model önerilmiştir. Bu model sonucu tespit edilen alanlarda belgeleme yöntemi olarak işitsel peyzaj belgelemesi yapan çalışmalarda, kentsel alanlarda yoğunluklu uygulanan işitsel peyzaj belgeleme yöntemlerinden “soundwalk-ses yürüyüşü ve binaural ölçüm” yöntemi seçilmiştir. Öneri modelin her kentte uygulanabilmesi için verilerin elde edilebileceği kaynaklar ve çalışma adımları belirtilmiştir. Önerilen model için örneklem olarak kentsel gelişimi diğer Anadolu kentlerinden farklı olan ve Anadolu’nun iç kesimlerinde konumlanan “Eskişehir” seçilmiştir. Anadolu kentleri genel olarak ibadet mekânı olan cami etrafında gelişim göstermiştir. Bu kent oluşumundan ayrılarak Eskişehir; merkezinde bulunan su öğesi çevresinde konumlanmıştır. Kentin fiziksel şekillenmesini etkileyen Porsuk Çayının yanında, kente demiryolunun gelmesiyle kent makro formunu oluşturmuştur. 1894 yılında demiryolunun gelişinden etkilenererek gelişen sanayinin ihtiyacı olan nitelikli elemanlar kentteki eğitim kurumları tarafından yetiştirilmiştir. 1958 yılında eğitim kurumlarının gelişisi sosyal hayatta değişiklikler oluşturmuştur. Kentte var olan, değişen ve dönüşen, ya da kente yeni kazandırılan bu faktörler birbiri ile etkileşim içindedir. Bu etkileşimlerle beraber Eskişehir kenti literatürde farklı kent kimliği türleri; sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel kimlikler (öğrenci ve üniversite kenti, sanayi ve işçi kenti) ile birlikte anılmaktadır. Eskişehir’deki kent kimliği türleri ve belirleyicileri arasındaki etkileşimin ve bu etkileşimin oluşturduğu değişikliklerin kente yansıması rahatlıkla seçilebilmektedir.

Çalışma sonucunda oluşturulan modele göre Eskişehir kentinin kent kimliği belirleyicileri tespit edilmiştir ve bu belirleyicilerin bir haritası oluşturulmuştur. Bu haritalandırma sonucu Eskişehir ses kimliğinin işitsel peyzaj yaklaşımı ile belgelenebileceği alanlar belirlenmiştir.

2. KENT ALGISI VE KENT KİMLİĞİ

Kentlerde insan olgusu devreye girdiğinde algı ve duyular ön plana çıkmaktadır. İnsanların kent algısı üzerine öncü araştırmaları yapan Lynch'e göre algı bütüncül değil, daha çok, başka endişeleri de barındıran parçalı bir algıdır. Neredeyse her bir duyu kenti algılamada rol oynamaktadır (Lynch K. , 2017). Algılama sonucu kentin sahip olduğu özellikler hakkında fikir edinilebilmektedir.

Kentin sahip olduğu özelliklerin; kent kimliği araştırmaları yapılırken, detaylı bir şekilde incelenmesi gerekmektedir. Kentin bulunduğu doğal çevre koşulları, kültürü, inançları, tarihi, işlevi, sosyal çevresi, siyasi ve ekonomik yapısı vb. araştırmalarda göz önünde bulundurulması gereken özelliklerdendir. Bu çeşitli özellikler kent kimliğinin belirleyicileridir ve kent kimliğinin ve türlerinin oluşumunda her birinin hem birlikte hem de ayrı ayrı rolleri bulunmaktadır. Bu rollerin de etkisiyle bir kenti diğer kentlerden ayırmaya, başkalaştırmaya yarayan kent kimliği kavramı, değişim ve dönüşüm içerisinde. Bu bölümde kent algısı ile beraber, kent kimliği kavramı içinde; çeşitli kent kimliği tanımları, türleri, belirleyicileri açıklanmıştır. Bu bölümde kent kimliği türlerine **duyusal kimlik**, kent kimliği belirleyicilerine de **duyusal faktörler** eklenmiştir. Ayrıca bölüm sonunda kent kimliği türleri ve belirleyicileri arasındaki ilişki anlatılmıştır.

2.1. Kent Algısı

Downs ve Stea (1973) algıyı; duyularla ilişkilendirmektedir ve bir nesnenin duyularla doğrudan kavranışıyla sonuçlanan bir süreç olarak tanımlamaktadır (Uçkaç, 2006).

Rapoport (1973) algılamayı uyarıcı niteliklerine bağlamaktadır. Algılama bu niteliklerin yanında algılama fizyolojisine, algılayan kişinin seçiciliğini, dikkatini, yönelimini vb. içeren duruma da bağlıdır (Uçkaç, 2006).

Abacı (2009)'a göre algı sadece salt duyusal edinimleri içermemektedir. Algılama sürecinde kişisel özellikler de etkilidir. Algı kişiden kişiye göre değişen psikolojik bir süreç olduğu için, uyarıcının nasıl algılandığı; kişisel özelliklere, kişinin hangi kültürde yetiştiğine göre değişim göstermektedir. Bireyler bu sebeple, aynı uyarıcıya değişik tepki gösterebilmektedir (Abacı, 2009'dan aktaran Bayramoğlu, 2010).

Algıyı; gerçeğin duyu organları ile alınıp ve zihinde bilgiye dönüştürülmesine bağlayan Ayber, başka bir deyişle algıyı “gerçekliklerin farkına varılıp, tanınabilirliğe kavuşturulması süreci” olarak tanımlamıştır (Ayber, 2012).

Rapoport'a göre, duyu organları aracılığıyla hissedilmesi ve çevresel niteliklerin tanınması neticesinde seçim yapma ve karar verme süreci çevresel algıdır. Rapoport, algılamaya etki eden duyuları; koklama, görme, dokunma, duyma, kinestetik ile hava hareketleri ve sıcaklık olmak üzere 6 kategoriye ayırmaktadır. Çevresel algı sürecinde işitme, ısı veya dokunmaya ilişkin boyutlar göz ardı edilmemekle birlikte görme en baskın duyudur. Bu duyular %10 dokunarak, %30 işitsel ve %60 görsel olarak dağılım göstermektedir (Rapoport, 1977).

Proshansky (1983)'e göre; kişinin fiziksel çevreyi anılar, fikirler, hisler, düşünceler, yaklaşımlar, değerler, tercihler aracılığı ile tanımladığı anlamlar bütünü çevresel algı olarak nitelendirilmiştir (Proshansky,1983'den aktaran Uçkaç,2006).

Erdönmez (2005)'e göre çevresel algıda; renk, hareket, biçim gibi görsel faktörlerin kadar ses, koku, yer çekimi, elektrik hatta manyetik alanlar gibi farklı sezinlemelerden yararlanılmaktadır. Bu sebeple bireyin çevreyi algılaması fiziksel çevre ile karşılıklı iletişimlerine bağlıdır (Bayramoğlu, 2010).

İnsan ve çevre arasında sürekli ve karşılıklı bir etkileşim bulunmaktadır. Çevre, bu etkileşim sırasında insana mesajlar göndermektedir, bu mesajların insanın zihin süzgecinden geçmesi “çevresel algı” olarak nitelendirilmektedir (Karadağ & Turut, 2013).

İnsanlar, doğduğu andan itibaren çevre ile etkileşim içerisinde. Çevreden gelen etkilerle bebekler ve çocuklar dolaysız olarak kavrama içerisindeyken, çevreyi tanıdıkça, kişisel deneyim ve bilgileri arttıkça, kendi inanç sistemi ve bulunduğu toplumun kültürel özellikleri çerçevesinde fikir üretmeye ve çevreden çıkarımlar yapmaya başlamaktadır. Bu süreçte algılama da değişebilmektedir.

Bazı araştırmacılar algıyı duyu ve duyu organları ile ilişkilendirirken, bazıları algının sadece duyu ile ilişkili olmadığını algılayıcının kişisel özelliklerini de içerdiğini söylemektedir. Çevresel algı da algıdaki görüşlerin bileşimini içermektedir. Fiziksel çevreden gelen uyarıcılar; duyu organları aracılığı ile hissedilmektedir ve çeşitli sosyal arka planlara sahip alıcının zihin süzgecinden geçirilerek anlamlandırılmaktadır. Bu

sebeple her bireyin mekânlara yüklediği anlamlar ve kimlikler farklılaşmaktadır. Kentsel mekânın sahip olduğu karakteristik özellikler yani kent kimliği algılama sürecinde etkin rol oynamaktadır.

2.2. Kent Kimliği Kavramı

İlk kentlerin oluşumundan günümüze; kentler bulunduğu coğrafyalara göre biçimlenmiş, üzerinde ya da çevresinde yaşayan toplulukların kültürlerinden etkilenmiştir. Bu etkilenme ve biçimlenmelerin sonuçları geleceğe miras bırakılmıştır. Kentlerin oluşum ve gelişim süreçleri boyunca, elde edilen veriler ve deneyimler; kentler için oldukça önemli kaynaklardır. Kentlere dair verilerin çekilebileceği bu kaynaklar; kentlerin karakteristik özelliklerinin oluşumuna neden olmaktadır. Kentler; doğal, yapay, sosyal ve duyuşsal faktörler aracılığı ile zengin ve özgün içeriğe sahip olmaktadır.

Kentleri bir kasırga olarak nitelendiren Corbusier; kentin duygularını tanımayı, izlenimlerini sınıflandırmayı, iyileştiren ve yararlı yöntemlerini seçmek gerektiğini vurgulamaktadır. Corbusier'e göre; kent mekanizması üzerine kent ruhunun eklenmesiyle kente özgü durumlar oluşmaktadır (Corbusier, 2014). Kente özgü bu durumlar kent kimliği kavramını beraberinde getirmektedir. Kentlerin kimliği, bireylerin kimliği ile özdeşleştirilebilmektedir. Nasıl ki bireysel olarak kimlik; anılar, düşünceler, kültürel birikim, özel fiziki durum, fikir ve ideolojilerin birleşmesi ve birbirini etkilemesi ile oluşuyorsa, kentler de bulunduğu yer ve konumdan kaynaklı bu tip çeşitli özelliklere sahip olabilmektedir ve bu özellikler kentin kimliğini oluşturmaktadır.

Kent kimliğini oluşturan özellikler; kentin bulunduğu coğrafyadan, kültürüne, kentte yaşayan insanlardan, kentin yapay çevresine uzanan geniş bir alanda kente dair bilgiler barındırmaktadır. Bu bilgiler bir kente ilk gidildiğinde algılanan, o kentle ilgili bir kaynaktan duyulan ya da zamanla hafızada yer eden izlerdir ve bir kenti diğerinden ayırmaya yardımcı olmaktadır. Kent kimliğinin varlığını kentlilere bağlayan Lynch, kimliğin kentte yaşayan insanların kenti sahiplenmesi ve ona kimlik atfetmesiyle oluştuğunu söylemektedir (Lynch, 2017).

Süher (2006)'e göre uzun bir zaman dilimi içinde oluşan ve şekillenen kentin kimliği; “kentin coğrafi koşulları, kültürel düzeyi, mimarisi, gelenek ve görenekleri, günlük yaşam şekilleri” ile kenti biçimlendirmektedir. Bu yüzden kent kimliğini

oluşturan belirleyiciler tek tek değil bütün olarak incelenmelidir (Süher, 2006'dan aktaran İlgar, 2008).

Süher'in tanımına ek olarak kentler gelişmişlik ve hatta ölçek olarak da birbirinden ayrılabilir. Kentlerin kimlikleri her ne kadar kentlerin geçmişlerine temellendirilse de, kent kimliği değişim ve dönüşüm halindedir. Kent kimliği, kentin bulunduğu bölge ve kültürel alışkanlıklarına göre farklı belirleyicilerle, farklı biçimlerde ortaya çıkmaktadır. Bir kentin bulunduğu iklim koşulları ve coğrafi özelliklerinden dolayı farklı fiziki koşullar barındırması veya başka bir kentin kültürel yapısının ön plana çıkması o kentlerin kimlik belirleyicilerini önemli ölçüde etkilemektedir. Fakat kent kimliğinin biçimlenmesinde sadece fiziksel, kültürel ve tarihsel koşullar değil kentin ekonomik yapısı, kentlilerin kente verdikleri değer ve onda buldukları anlamlar, gelenek ve görenekleri, inanç ideolojileri de etkili olmaktadır. Jacobs (2011); bu durumdan "girift düzen" olarak bahsetmektedir. Bu düzenin güzel yönü ise bu giriftleşmenin getirdiği kendine has ve özgül unsurların birbiriyle çelişmektense, birbirlerine uyum sağlamasıdır (Jacobs, 2011).

Kentlerdeki girift düzenin getirisi; farklı kent kimliği belirleyicilerinin, farklı kimlik türlerini oluşturmasıdır. Bu sebepten ötürü kent kimliği, kentin barındırdığı kimlik türlerinin sentezi şeklindedir ve hiçbir kimlik türü birbirinin alternatifi şeklinde değildir. Aksine zengin kent deneyimi için bütün kimlik türlerinin etkileşimi önemli olmaktadır.

2.2.1. Kent kimliği tanımları

Kent kimliği kavramı tarihsel süreçte olduğu gibi günümüzde de tartışılmaya, farklı çerçevelerde ele alınmaya devam etmektedir. Dünyada yaşam boyunca; toplumsal düzenlerin, günlük yaşama alışkanlıklarının ve teknolojinin sürekli gelişimi ve değişiminden, kent kimliği kavramı da doğrudan etkilenmektedir. Geçmişten günümüze yapılan ve yapılmaya devam eden kent kimliği çalışmalarında değişen dinamikler paralelinde, insanı odağına alan ve onun kentle olan ilişkisini anlatan ve kent kullanıcılarının algısal özelliklerini göz önünde bulunduran tanımlar da gün geçtikçe literatürde kendine yer bulmaktadır.

Kevin Lynch kent kimliğini, "bir kenti diğer kentlerden ayırt etmeye, bir anlamda başkalaştırmaya yardımcı olan nitelikler ve kente özgü olduğu tartışma götürmeyen öğeler" olarak tanımlanmaktadır (Lynch, 2017).

Çöl; Lynch'in tanımını genişleterek kent kimliğini; "kent imajını etkileyen, her kentte farklı ölçek ve yorumlarla kendine özgü nitelikler taşıyan; fiziksel, kültürel, sosyo-ekonomik, tarihsel ve biçimsel faktörlerle şekillenen; kentliler ve onların yaşam biçiminin oluşturduğu; sürekli gelişen ve sürdürülebilir kent kavramını yaşatan, geçmişten geleceğe uzanan büyük bir sürecin ortaya çıkarttığı anlam yüklü bütünlük" olarak tanımlar (Çöl, 1998).

Kent kimliğini kent imgesi ve kimlik belirleyicileri üzerinden anlatan Tokmak; kent kimliğinin tanınmasında en önemli adımın kentsel imge yani "kent yaşantısının kişilerde bıraktığı duyuşsal ve düşünşel izler" olduğunu ve kenti oluşturan her bileşenin bu izlerde bir yerinin olduğunu vurgulamaktadır (Tokmak, 2015).

Demirsoy; kent kimliği belirleyicileri ve algılamayı ilişkilendirerek, "doğal çevre, coğrafya, kültürel süreç, gelenek ve görenekler, inanç sistemi, ekonomik yapı, politik, yasal ve yönetsel çerçeve" gibi belirleyicilerin çok iyi izlenmesi sonucu ortaya konan yorum ve bu yorumun algılanmasını, kent kimliğinin tanımlanması olarak açıklamıştır (Demirsoy, 2006).

Gündüz ve Taner'e göre kent kimliği; kent kimliği belirleyicilerinin ayrı ayrı özellikleri ve birbirleriyle etkileşimi sonucu oluşın bir bütündür (Şahin N. , 2010).

Norberg-Schulz (1979), kent kimliğini yerin ruhu ile ilişkilendirmektedir. Bir yerin karakteri, doku, renk, biçim ve bunları oluşturan çevresel etkilere bağıdır. Bu özellikler bir araya geldiğinde kentin atmosferi oluşmaktadır. İklim, gece-gündüz farkları, doku ve renkler ışık-gölge durumları, fiziki özelliklere ait her durum kentlerin ruhunu oluşturur ve bu ruh kentlide bellek oluşumunu sağlamaktadır. Fiziki çevrenin deneyimlenmesi zamanla kültür ve günlük yaşamın şekillenmesiyle bellekteki kentin nitelikleri değişmektedir. Kimlik ise yere bağı olan özelliklerle ve alışkanlıklarla meydana gelmektedir(İlgar, 2008).

Steele (1981)'e göre ise yerin ruhu; bir yerin kentte bulunan insanda bıraktığı his olarak açıklamaktadır ve bu his kentin kimliğidir(Süvari, 2015).

Ayten (1997); birey, kültür ve sosyal hayatla ilişkilendirdiği kent kimliğinin "Büyüyen ve her kent için önemli ve değişmez anlamlar ifade ederek değişik biçimlerde bireyin belleğinde ortaya çıkarak günümüze ulaşması; *tarihselliği*, farklı kültürlerin etkisiyle eklenerek, sentezinin ortaya çıkması; *sürekliliği*, belli dönem siyasi,

kültürel yapı ile yaşam biçimini temsil eden şekilde mekâna yansımaları; *mekânsallığı* ve belli bir mekân içindeki varlığı” olmak üzere üç ana unsurdan oluştuğunu belirtmektedir (Ayten,1997’den aktaran Uçkaç,2006).

Kır (2009), kent kimliğini; kent kimliği belirleyicileri ve kentliler üzerinden açarak, her kentte benzer özelliklerde olsa dahi kendine özgü olan, kenti olumlu veya olumsuz biçimde etkileyen, kimlik belirleyicilerine göre şekillenmiş, sürekliliği olan ve gelişen, kentlilerden her daim etkilenen ilişkiler sistemi olarak tanımlamıştır (Kır, 2009).

Örer (1993)’e göre “kent, sadece en, boy, yükseklik ve zamandan oluşan dört boyutlu bir şemayla tanımlanamaz”. Kent insanla ilişkilidir ve insanın algısı ve sezgisiyle kavranmaktadır. Kentteki gizli ya da açık mesajlar kent kimliğinin oluşmasında etkili olmaktadır. Bu mesajlar; insanın bilgi birikimi, kültürel geçmişi ve yaşamsal deneyimleri içeren sosyal değerlendirmelerle oluşmaktadır (Bayramoğlu, 2010).

Karaaslan’a göre de kent kimliği insan odaklıdır. Kent kimliği sadece fiziksel özellikler olarak sınırlanamaz. Bu özellikler tek başına sadece kent kimliğine dair ipucu vermektedir. Çünkü kent kimliği deneyimden, tarihten, kültürden, insandan yani sosyal faktörlerden ayrı düşünülemez. Kent kimliği; kenti daha önce görmeyenlerin bile zihninde kentle ilgili oluşan değerlerin bütünüdür (Karaaslan, 2010).

Bu tanımlar özetlenecek olursa kent kimliği; bir kenti benzerlerinden ayırmaya yarayan, fiziksel, tarihsel, sosyo-kültürel ya da sosyo-ekonomik olarak benzer nitelikler gösterse de kendine özgü koşulları oluşmuş, duyuşsal deneyimlerle anlaşılan, kentlilerin algı ve sezgileri ile kavranan, kentte bulunmayanların dahi zihinlerinde canlandırabilmesine olanak sağlayan değerler bütünüdür.

Kent kimliği; kent kimliği belirleyicilerinin birbirini etkilemesi ve farklı şekillerde bir araya gelmesiyle oluşan kent kimliği türlerinin bileşimi ile oluşmaktadır. Bu sebeple kent kimliği türleri, belirleyicileri ve aralarındaki ilişki detaylı bir şekilde incelenmelidir.

2.2.2. Kent kimliği türleri

Kentler tek bir niteliği ile tanımlanamayacak kadar almasıık bir yapıya sahiptir. Kente dair her veri çok yönlü incelendiğinde pek çok bilgiye ulaşılabilmektedir. Bu bakış açısından hareketle kent kimliği de kente dair birçok özelliği karşılayabilmektedir. Kent kimliği farklı kimlik türlerinin bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. Bu kimlik türleri hem tek başlarına, hem de birbirleri ile etkileşime girerek kent kimliğinin oluşumuna katkı sağlamaktadır. Her kent kimliği türü; farklı kent kimliği belirleyicilerini içinde barındırmaktadır. Bu kent kimliği belirleyicilerinin çizdiği sınırlar keskin değildir ve kimi zaman bazı belirleyiciler birbiri içine geçerek kent kimliğinin zenginleşmesini ve kent kimliği türlerinin birbiri ile etkileşmesini sağlamaktadır.

Çöl (1998); “Kentlerimizde Kimlik Sorunu ve Günümüz Kentlerinin Kimlik Derecesini Ölçmek İçin Bir Yöntem Denemesi” adlı çalışmasında kimlik türlerini; fiziksel, sosyal, kültürel, tarihsel, biçimsel ve kentin işlevlerinin ortaya koyduğu kimlik olmak üzere altı başlıkta incelemiştir.

Birlik (2006); “Tarihi Çevrelerde Kentsel Kimlik Değişiminin Eşik Analizi: Trabzon'da Bir Deneme” çalışmasında kimlik türlerini, çevresel kimlik ve toplumsal kimlik olarak iki başlıkta incelemiştir.

Şahin (2010); “Kent Kimliği Ve Değişim Sürecinin Kayseri Kenti Örneğinde İrdelenmesi” çalışmasında tarihsel, biçimsel, fiziksel, sosyo-kültürel ve ekonomik olmak üzere kimlik türlerini beş başlıkta incelemiştir.

Hasol'un Mimarlık Sözlüğü'nde kent kimliği; “bir kentin fiziksel, sosyo-ekonomik, kültürel ve tarihsel özelliklerinin oluşturduğu algı” (Hasol, 2013) olarak tanımlanmıştır.

Literatürde kent kimliği türlerini inceleyen örnek çalışmalara bakıldığında, kent kimliği türlerinin farklı sayıda ve farklı alt başlıklarda incelendiği görülmüştür. Bu çalışmalar incelendiğinde bazı çalışmalarda iki başlığın tüm türleri ve belirleyicileri kapsadığı bazılarında birkaç kent kimliği belirleyicisi ve türlerinin bir arada yer aldığı belirlenmiştir. Ayrıca kent algısı ve kent kimliğinde büyük önemi olan, tanımlarda, açıklamalarda ve UNESCO'nun “Somut Olmayan Kültürel Miraslar” listesinde yer alan **kentlerdeki duysal faktörlerin (URL1, 2019) öncelikli etkilediği duysal kimliği**, literatürde kent kimliği türlerine dâhil eden bir çalışma ve bu konu hakkında sistematik bilgiler bulunmamaktadır. Bunun yanında “duysal kimlik” literatürde

“sensory identity” olarak çeşitli çalışma ve araştırmalarda yer almaktadır. Örneğin; duysal kimlik;

- kurumsal kimliğin yeniden yapılandırılması için yürütülen bir araştırmada (Bartholmé ve Melewar, 2011),
- duygu, kimlik ve din ile ilgili bir kitapta duysal kimlik: bilgelik, merak ve ibadet bölümünde (Davies, 2011),
- otomobil endüstrisinde duysal algı ile ilişkili yeni kullanıcı deneyimleri ve eğilimler üzerine bir araştırmada (Gentner, vd., 2012),
- koku duyusu üzerinden tüketici davranışlarını inceleyen bir çalışmada (Cross, vd., 2015) yer almaktadır.

Bu araştırma başlıklarına bakıldığında “duysal kimlik” tanımlamasının farklı araştırma konularında yer aldığı fakat aynı adlı başlığın kent kimliği ile ilişkilendirildiği halinin ele alınmadığı görülmektedir.

Bu sebeple farklı araştırma konuları kapsamında yer alan fakat kent kimliği ile ilgili yapılan araştırmalara dâhil edilmeyen, duysal faktörlerin öncelikli etkilediği **“duysal kimlik”** başlığı bu çalışma kapsamında kent kimliği türlerine eklenmiştir. Böylece kent kimliği türleri, belirleyicileri ve literatürdeki çeşitli çalışmalar göz önünde bulundurulduğunda yapılan bu çalışmada kent kimliği türleri; fiziksel, tarihsel, sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik ve duysal kimlik olmak üzere beş başlıkta incelenmiş ve açıklanmıştır.

2.2.2.1. Fiziksel kimlik

“Doğal çevreden kaynaklanan kimlik öğeleri kentin doğal çevre verileri ile ilgilidir. Doğal çevre verilerini topoğrafik durum, iklim koşulları, su ögesi, bitki örtüsü, jeolojik durum ve genel konum oluşturur. Bu faktörlerin farklılığı, kentleri birbirinden ayırır, tanımlar, özgün kılar ve kente kimlik verir” (Önem ve Kılınçaslan, 2005). Bu noktadan hareketle bazı kentler içinden geçen akarsuyla daha romantik görünebilir, bazıları daha hareketli olabilir, bazılarında kış mevsimi daha uzun yaşanırken bazılarında yazın uzun yaşanması farklı gelebilir ve bu durum kentler arasında ayırt edici olabilmektedir. Schulz (1980)’a göre bu doğal öğeler kenti şekillendiren, ona kimlik kazandıran öğelerdir ve kentin atmosferi olarak tanımlanabilecek bir olguyu ortaya çıkarmaktadır (Schulz, 1980’den aktaran İlgar,2008).

Demirsoy'un elbise olarak nitelendirdiği mekânsal, sosyal, kültürel, tarihsel ve ekonomik nitelikler, doğal yapıya giydirildikçe kentlerin hem fiziksel hem kent kimliği oluşmaktadır. Bu eklenmeler sonucunda kimlik nihai bir noktaya gelmez çünkü kimlik yaşamaya devam ettikçe elbiseler değişecek, elbiseler değiştikçe kimlik yeni nitelikler kazanmış olacaktır (Demirsoy, 2006). Kentlerin fiziksel kimliği sadece doğal faktörlerden değil insanların oluşturduğu yapay çevreden de etkilenmektedir. Çöl'e göre sokaklar, meydanlar, kent mekânları, sınırlayıcılar, yapı malzemelerinin renkleri ve dokusu bütün bunların yeşil ile kurdukları ilişki mekânsal yapıyı oluşturur ve mekânsal yapı fiziksel kimliğin ikinci boyutudur (Çöl, 1998).

Fiziksel kimliği oluşturan ilk faktör doğal çevre verileridir. Kentte doğal faktörlere göre yapay faktörlerin eklenmesi ve çeşitli duyuşal faktörlerle (koku, ses vb.) kentlerin fiziksel kimliği oluşmaktadır.

2.2.2.2. Tarihsel kimlik

Kent kimliği birçok kaynakta bireysel kimlikle özdeşleştirilmektedir. Her bireyin kendi geçmişi olduğu gibi kentlerinde bir geçmişi vardır. Kentlerde yaşayan farklı uygarlıkların katmanlaştırarak oluşturduğu birikimle kentlerin tarihi farklı biçimlerde günümüze aktarılmaktadır. Birlik'e göre tarihsel özellikler; geçmişe ait ipuçları vererek, bugünü nitelendirip, geleceği yönlendirebilir. Bu sebeplerden ötürü hiçbir kent tarihinden soyutlanamaz (Birlik, 2006). Kentlerin tarihte oynadığı roller ve günümüze taşıdığı izler ile tarihsel kimlik ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda Kara'ya göre kentlerin kimlikleri incelendiğinde su kenarında kurulmuş, ticaret yapan, inanç ideolojisi doğrultusunda şekillenmiş tarihi kentler görmek mümkündür (Kara, 2013). Kentlerin geçmişinin yani tarihsel-kültürel mirasının korunarak yaşatılması ve bu değerlerin çağdaş yaşam koşulları doğrultusunda geliştirilmesi, kentlerin sağlıklı gelişebilmesinin ön koşulları arasındadır. Tarihi dokular kuşaklar arası anı dolu bir tiyatro sahnesi gibidir ya da yaşayan bir arşiv olarak nitelendirilebilmektedir. Geçmişten günümüze kadar olan süreçte, gelişen değerlerin mekânlara yansımaları, kentlilerin bir arada olmasını destekleyen ortak bağları güçlendirmekte, kentlerin okunabilirliğini ve algılanabilirliğini arttırmaktadır (Demirsoy, 2006).

2.2.2.3. Sosyo-kültürel kimlik

Geçmişten günümüze aktarılan bilgi birikimleri, tecrübeler, deneyimler, alışkanlıklar ve inançlar zaman içerisinde gelişip değişerek ya da kaybolarak, sosyo-kültürel kimliği oluşturmakta ve kent kimliğine katkıda bulunmaktadır. Bu durumda toplumlarda farklı özellikler oluşmakta ve her toplum kendi ihtiyaç ve özelliklerine göre kendi kimliklerini yansıtan mekânlar oluşturmaktadır. Kentte yaşayan her toplumun kültür katmanları üst üste birikerek kültürel kimlik oluşmaktadır.

Kültürü; dünya görüşü, kişisel değerler, yaşama şekli ve eylemlerden oluşan bir şemanın temeli olarak nitelendiren Rapoport; kültürün, toplumun bir ögesi olarak bireyin kazandığı yetenek, alışkanlık, bilgi gibi özellikleri barındıran karmaşık bir bütün olduğunu savunur (Rapoport, 1977). İnsanlar doğaya şekil verirken farklı etkilerin altında, kendilerine farklı çevreler yaratır. Bu çevre içine kültürel çevre de girer. İnsanların süreç içerisindeki yaşam etkinlikleri sonucu oluşan ve kültürel yapıyı yansıtan öğelerin yer aldığı bütün; kültürel çevredir. İnsan, fiziksel çevre içerisinde ona uyum sağlayarak bazen şartlarına başkaldırarak geçmiş birikimlerini, günlük yaşam tercihlerini, beğenilerini, inanç ideolojilerini, akımları, teknolojik faaliyetleri bu çevreye yansıtır. İnsan kültürel çevrenin bir parçası olmasının yanında hem bu çevreyi etkileyen hem de çevreden etkilenen konumundadır. Kültür, iletişim aracı ve mekân belirleyici niteliği ile insanın çevre ile ilişkisinde önemli rol oynamaktadır (Çöl, 1998).

Kent kimliği bireyin bulunduğu çevreyi algılaması ve yorumlamasıyla oluşmaya başlar çünkü beşeri çevre insan ve toplum öğelerinden oluşur. Buna karşın kent söz konusu olduğunda bireysel algıdan çok toplumsal bir algıya ihtiyaç vardır (Uçkaç, 2006).

2.2.2.4. Sosyo-ekonomik kimlik

Tarihsel süreç içerisinde kentsel sistemi ve kent kimliğini her daim etkileyen faktörlerden biri ekonomik güçtür. Kentlerde ekonomik aktiviteler yoğun olursa bu durum kenti, diğerlerinden bir adım öne taşımaya yardımcı olur ve kimliğini bu yönde vurgulayabilmesini sağlar (Demirsoy, 2006). Kentte yaşayan toplumun iş gücünün paylaştığı farklı alanlar ve bu alanların büyüklüğü, kentin sosyo-ekonomik kimliğini vermektedir. Kentlerin teknolojisi ve gelişmişlik durumları, kentlilerin yaşam kültürünü değiştirebilmektedir. Büyük toplumsal değişimlere yol açan sanayileşme, teknoloji ve beraberinde getirdiklerinin gelişmesi ile ortaya çıkar. Tarımdaki makineleşmenin ve

sanayileşmenin artmasıyla birlikte tarımsal nüfusun kentlere göç etmesiyle kentleşme hızlanmıştır. Sanayileşmeyle gelenek ve görenekler dolayısıyla aile yapısı da değişmiştir (Tezcan, 1984'den aktaran İlgar,2008).

Sanayideki değişimlere paralel olarak ticari ve zirai faaliyetlerin merkez olma özellikleriyle ortaya çıkan işlevler; kentlerin bu ekseninde şekillenmesine ve gelişmesine, farklı bir nitelik kazanmasına sebep olmuştur. Ticaretin ön planda olduğu kentlerde ulaşım ve yerleşim tipleri de değişmektedir. Ayrıca gelişen işlevlere bağlı olarak yan sanayi dalları ve işlevlere bağlı hizmet kollarının gelişmesi mümkündür (İsbir ve Açma, 2005).

2.2.2.5. Duyusal kimlik

Duyular kentlere ve mimariye farklı bir boyut katarak, kent kullanıcısının kentle bağlantı kurmasını sağlamaktadır ve ilişkisini derinleştirmektedir. Bu sebeple duyular kentlerin bir parçasıdır ve kentler kompleks duyusal ortamlardır. Fiziksel çevre ile insan arasında deneyimlere aracılık eden duyular kentin ve toplumun önemli bir niteliği olmaktadır. Koku, ses, ışık, sıcaklık ve renk gibi faktörler mekânların algılanışında önemlidir. Kentte yürürken ağaçların kokusu, fırından gelen ekmek kokuları, deniz dalgalarının sesi ve denizden gelen esinti, semt pazarlarından ve çocuk parklarından gelen sesler, yapıların renkleri kentleri anlamlı kılmaktadır. Kentteki her duyusal faktör aynı algısal etkiyi göstermemekte ve her kent kullanıcısı için farklı anlamlar içerebilmektedir. Bu sebeple duyular kent deneyimi için elzemdir. Görmek, dinlemek, dokunmak ve koklamak, dış dünyanın içe aktarılmasında vücudu konumlandırmanın bağımsız bir yoludur. Her bir duyu sistemi yer ve konum farkındalığımıza kendi benzersiz katkısını yapmaktadır (Blessner ve Salter, 2009). Rönesans'ta beş duyu Pallasmaa'ya göre, hiyerarşik olarak en üst duyu görme, en alt duyu dokunma şeklinde sıralanmıştır (Pallasmaa, 2011). Fakat Febvre'ye göre ise ciddi ve etkin bir biçimde geometriye dalan insanların 16. Yüzyılda ilk yaptıkları aslında görmek değil, havayı koklamak ve sesleri yakalamaktır (Febvre'den aktaran Pallasmaa, 2011). Rasmussen'e göreyse çoğu zaman baktığımız nesnenin genel izlenimini ediniriz, ne kadar işitebildiğimizin farkına varmayız ve izlenime katkıda bulunan çeşitli duyuları düşünmeyiz (Rasmussen, 2017). Pallasmaa'ya göre her etkileyici mimari deneyim “çok duyuludur”. Her bir duyu organı, iskelet ve kas sistemi; mekânların niteliklerinin

anlaşılmasında eşit pay sahibidir. Mimarlık salt görme yerine birbiri ile kaynaşan ve etkileşen birçok duyuşal deneyimi içerir (Pallasmaa, 2011).

“Anımsandıklarında salt uzak birer görsel imge olarak kalan şehirler vardır, bir de bütün canlılıklarıyla birlikte anımsanan şehirler. Bellek, bütün sesleri ve kokuları, ışıık ve gölge değişimleriyle birlikte enfes şehri yeniden çağırır” (Pallasmaa, 2011). Bu noktada Porteus'un 1982 yılındaki çalışmaları Pallasmaa'yı destekleyici niteliktedir. Çalışmada; çevresel estetikçiler görsel olmayan duyuların çevresel yönlerinin daha ayrıntılı bir şekilde araştırılmasını istemiştir (Porteous, 1985).

Mekânları geniş hatlarla tanımlayabilmek için multi-sensory deneyimler önemlidir. “Mekânın ruhu” yani mekânın soyut ve somut değerleri bu durumda önem kazanmaktadır. Mekânları yorumlarken, mekânın algılanışı işitmek, koklamak, görmek, hissetmek, anımsamak üzerine kuruludur ve bütün duyular geçmiş hatıralar, yaşama alışkanlıkları algılayışın bir parçasıdır. Mekânı deneyimlemek, mekânın bütünü düşünöldüğünde tüm duyular devreye girdiğinde zenginleşir. İhmal edilen, göz ardı edilen her detay mekân deneyimi zenginliği açısından önemlidir. Geçmişten günümüze görsel olmayan duyuların da çevresel etkileşim ve kent deneyimlerinde etkili olduğu, farklı duyuların birbirlerinin etkilerini arttırdığı savunulmaktadır.

Bu noktadan hareketle bu çalışmadaki kent kimliği tanımlarında da yer alan “öncelikle görsel, işitsel ve diğler duyularla algılanan kendine özgü olma durumu” (Deniz, 2004), “fiziki özelliklere ait her durum, iklimlerin, güneşin, gece ve gündüz farklılıklarının yerde yarattığı renk, doku, ışıık-gölge” (Schulz’dan aktaran İlgar,2008), “kent yaşantısının kişilerde bıraktığı duyuşal ve düşünsel izler” (Tokmak, 2015) gibi duyuşal etkileşimlere atıfta bulunan ifadeler duyuşal kimliğin araştırma konusu niteliğinde olabileceğini göstermektedir. Duyuları konu alan ya da duyular hakkında açıklamada bulunan bazı ulusal ve uluslararası çalışmalar ve içerikleri örneklendirilmiştir.

Koku almanın ve seçiminin kategorilendirilmesi ile ilgili yapılan çalışmalarda dilbilimsel etkiler ve daha önce görsel nesne ve renkler üzerine yapılan çalışmalar tartışılmıştır (Dubois, 2000).

Güney Amerika’da neredeyse aynı duyuşal temeli paylaşan, fakat birbirine zıt iki alan olan Orta And Dağları ve Amazonda yaşayanların duyuşal modellerini özetlemek ve karşılaştırmak için bir çalışma yapılmıştır (Classen, 2009).

Mimarlık kuramcısı Juhani Pallasmaa “Tenin Gözleri” kitabında görsel duyunun egemenliğini anlatmış, sonrasında görme duyusuna karşı çok duyulu yaklaşımı savunmuştur. Mekân ve kent deneyimlerinin zenginleşmesini; görmenin yanında diğer duyuların da devreye girmesine bağlamaktadır ve duyuları yerin kimliği ile bağdaştırmaktadır. Bu çalışmada duyusal kimlik işaret edilmiş ve çalışılması önerilmiştir (Pallasmaa, 2011).

“Sounds in the city” projesi ile kentlerdeki sesleri dinlemek ve seslerle ilgili daha fazla şey öğrenmek isteyenlerle Montreal, Amsterdam ve Boston kentlerinde ses yürüyüşleri düzenlenmektedir. Ayrıca kentlerde sesle ilgili farklı alanlarda sessizlik, müzik, kentsel tasarım aşamasına sesin katılması gibi araştırma konuları ve tasarım, film gösterimi vb. çeşitli etkinlikler gerçekleştirilmektedir (Guastavino, vd., 2016).

"Kent öğelerinin kent kimliği üzerindeki etkileri" başlıklı tez çalışmasının özet bölümünde; kentlerin "ışık, renk, ses, müzik, koku" gibi pek çok bileşenden oluşan canlı bir organizma olduğuna değinilmektedir fakat bu açıklama dışında herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir (Göncü, 2007).

“Eskişehir Kent Merkezinde Yaya Mekânlarının Kentsel Tasarım Açısından İrdelenmesi” başlıklı tez çalışmasının, "Kullanıcının Kentsel Mekân Algısı" bölümünde renk, doku, biçim, ölçek, ışık, ses gibi etkenler açıklanmıştır. Bu etkenlerden ses için; kullanıcılar üzerinde uyarıcı bir etkisi olduğundan söz edilmektedir. Bunun yanında sestten sadece istenmeyen ses olarak bahsedilmiş ve kısıtlanması ile ilgili bilgilendirme yapılmıştır (Kurt, 2010).

“Kentsel Tasarımda Fiziksel Kent Kimliği Kodlarının Oluşturulması: İzmir Konak İlçesi” başlıklı doktora tezinde; Montgomery 1998’de başarılı bir kent kimliği ve kent yapılanması için dikkat edilmesi veya uygulanması gereken unsurlar sıralamıştır. Bu sıralanan 12 unsur arasında yeşil alanlar ve su yüzeylerinin kent gürültüsüne etki ettiğinden bahsedilmektedir (Turan, 2010).

“Kullanıcı Algısı Bağlamında Kentsel Kimlik: Barbaros Bulvarı-Büyükdere Kentsel Aksı” başlıklı çalışmada; algı ve çevresel algı konularında, ses, koku, ışık vb. duyular fiziksel uyaran olarak gösterilmiştir ve Lynch’in kent imgesindeki beş

elemandan olan bölgeleri tanımlamak için fiziksel koşulların yanında, ses ve koku yardımcı ipucu olarak nitelendirilmiştir (Bayramoğlu, 2010).

Ulusal alanda yapılan çalışmalarda; duyuların öneminden bahsedilmiştir fakat duyular ile ilgili herhangi bir bilgi aktarımı yapılmamıştır. Bunun yanında bazı ulusal ve uluslararası çalışmalarda ise sadece tek bir duyunun kente etkisi ya da duyuların birlikte çalışması ile ilgili araştırmalar vardır. Kent kimliği ile ilgili yapılan araştırmalarda duyusal etkilerden bahsedilmiştir fakat literatürde “duyusal kimlik” başlığını kent kimliği türlerine dâhil eden bir çalışma bulunmamaktadır. Literatürdeki bu eksikğin yanında kent çalışmalarında giderek artan duyusal deneyimlerin anlatıldığı ve ön plana çıkarıldığı, algısal eğilimlerin ve duyuların kentlerde ne gibi farklılıklar ortaya koyabileceğinin anlatıldığı; soundscape-işitsel peyzaj (Schafer, 1977), smellscape (Porteous, 1985) ve lightscape (Dobler, vd., 2015) gibi kavramların araştırıldığı çalışmalar göz önünde bulundurularak, bu çalışmada kent kimliği türlerine “duyusal kimlik” başlığı; yeni bir başlık önerisi olarak getirilmiştir. Duyusal kimlik başlığı kapsamında; koku, ışık ve ses kimliği anlatılmıştır.

• *Koku kimliği*

Pallasmaa’ya göre “Her şehrin kendi tatlar ve kokular tayfı vardır” (Pallasmaa, 2011). Bu açıklamadan yola çıkılarak kentlerin koku kimliğinin varlığından bahsedilebilmektedir. Yine Pallasmaa’ya göre koku çoğu zaman bir mekânın en kalıcı anısıdır. Özel bir koku, retinal belleğin unuttuğu bir mekâna zihinsel olarak girmeyi ve burun, gözlerin hatırlamasını sağlamaktadır (Pallasmaa, 2011). Kentsel kokular bu sebeplerden dolayı kent kimliği belirleyicisi olabilmekte ve kent kimliğini belli ölçeklerde yansıtabilmektedir. Henshaw (2013), çalışmasında kentsel kokuların; mikro seviye - belirli bir merkezi yer, midi seviye - mahalle ölçeği, makro seviye - şehir ölçeği olmak üzere üç ölçekte ele alınabileceğini göstermektedir. Bu üç ölçekle Henshaw (2013) kent kokularının çok katmanlı özelliklerini ortaya koymaktadır. Farklı seviyelerdeki farklı kokular, çevredeki koku ortamını algılanmasına ve algılayıcının kendini alanda nasıl konumlandığına bağlı olmaktadır (Xiao, 2018).

Kentsel kokular bağlamsal olarak düşünüldüğünde kentsel mekâna dair farklı ölçeklerde kent kimliğine dair bilgiler verebilmektedir. Bu sebeple koku faktörü bir mekânın zihinde canlandırılabilmesini, tanınmasını sağlayan koku kimliğine dair bilgiler içermektedir. Koku ile ilgili bu durum göz önünde bulundurulduğunda “koku

kimliği” kavramına da diğer kent kimliği türleri gibi yaklaşılmalı ve bu konudaki farkındalık arttırılmalıdır.

• *Işık kimliği*

Her yapının, sokağın ve çevrenin bir karakteri ve kimliği vardır. Bu yapılar ve çevreler gündüzleri doğal ışıkla kendini göstermekte; geceleri bilinçli bir şekilde kontrollü ve tasarlanmış ışıklarla aydınlatılarak ön plana çıkarılmakta ve kişiler bu kompozisyonları kendi birikimlerine ve geçmiş bilgilerine göre algılamaktadır. Böylece fiziksel, psikolojik ve mimari anlatımlar oluşturulmaktadır (Erdoğan, 2008).

Kent performansında, kentsel aydınlatmaların hem olumlu hem olumsuz etkisi olmaktadır. Fakat aydınlatma karakterinin ve niceliğinin kent manzarasında nasıl değişikliklerde bulunduğu hakkında çok fazla düşünce bulunmamaktadır (Dobler, vd., 2015).

Işığın faktörlerine göre sadece görme olayı oluşmaz, kişilerin algıları da ön plandadır. Işıkla birlikte oluşturulan kompozisyonlar, algılayıcı kişinin kişisel özellikleri ve bilgi birikimlerine göre değerlendirilmektedir. Kompozisyonların psikolojik algısı kişilere ve toplumlara göre değişebilmektedir (Parramon, 1977).

Bu bağlamda; koku gibi ışık da kent kimliği için önemli bir duyuşsal faktördür. Yapay aydınlatmanın kullanıldığı yerlerde ışık, ön plana çıkardığı ya da gölgede bıraktığı alanlarla, gece görünümünde ayırt ediciliği ya da ayırt edici özelliklerin vurgulanmasını sağlamaktadır. Bu durum ise ışık etkisiyle kentsel alanların tanınmasına ve benzerlerinden ayrılmasına, dolayısıyla kentlerde ışık kimliğinin oluşmasına sebep olmaktadır. Işık kimliği; kentsel tasarım kararları içerisinde yer almalı, bu kararlar alınırken kentlerin gece görünümünün de kent algısı için önemli olduğu düşünölmelidir.

• *Ses kimliği*

Her kent mekânı kendi ses karakteristiğine sahiptir ve bu durumun kent kimliğine etkisi büyüktür (LaBelle, 2010). Kentsel çevrede bulunan yapılarda kullanılan yapı malzemeleri, yapıların konumları gibi özellikler nedeniyle kentlerde ses; alıcılara değişime uğratarak iletilmektedir. Bu sayede kentsel mekânın sınırları hakkında fikir sahibi olunabilmektedir. Bu durumu Pallasmaa görme ve sesi karşılaştırarak; “Görme yalıtır ses birleştirir; görme doğrudur, ses tüm yönlerde doğrudur. Görme duyusu dışsallığı imler, ses ise bir içsellik deneyimi yaratır. Nesneye ben bakarım, ama ses bana

gelir; göz uzanır, kulak karşılar. Binalar bakışımıza tepki vermezler ama seslerimizi kulaklarımıza iade ederler. Limandaki martıların çığlıkları okyanusun enginliğinin ve ufkun sonsuzluğunun farkına varmamızı sağlar” (Pallasmaa, 2011) şeklinde açıklamaktadır. Kentler her ne kadar görme duyusuna hitap ediyor gibi görünse de kentsel mekânlarda, sesin mekân kimliğini oluşturmakta önemli bir katkısı vardır (Tonkiss, 2003). Her kentin barındırdığı kültürel birikim, gündelik yaşam alışkanlıkları, gece-gündüz kullanımı, ses kimliğine kayda değer bir katkı sağlamaktadır ve bu alanların bilgilerine ses kimliği üzerinden ulaşılabilir (Akkaya, 2014).

Seslerin bağlamsal niteliği sayesinde kentlerle kurduğu ilişki aracılığıyla kentsel kimlik de ses üzerinden belli sınırlar çerçevesinde okunabilmektedir. Ses, hafızayı tetikleyerek birçok anının geri çağrılmasını sağlayabilmekte ve bir kente gidildiğinde duyulan sesler, sonrasında alıcıya o kentle ilgili çağrışımlar yaptırabilmektedir. Kentlerle ilişkilendirilen sesler zihnimizde bir kimlik karşılığı oluşturabilmektedir. Bu durum bir kentin benzerlerinden ayrılması sırasında ses kimliğinin de öne çıkabileceğini göstermektedir.

2.2.3. Kent kimliği belirleyicileri

Kentlerin kimliğini oluşturan, farklı özelliklere sahip olmasını ve özgün olmasını sağlayan belirleyiciler bulunmaktadır. Bu belirleyiciler her kentte fiziksel, tarihi, kültürel, ekonomik ve duyuşsal kimliklere bağlı olarak farklılık göstermektedir.

Ocakçı kent kimliği belirleyicilerini; kentsel kimlik bileşenleri olarak nitelendirmiştir. Ocakçı’ya göre, “kentsel kimlik bileşenleri; kentlerin geçmişlerinden geleceklerine sürekliliği sağlayan bağlantı öğeleridir. Her çevrede mekânsal düzeni veren bileşenler arası ilişkiler o yere özgüdür. Bunun sonucunda özgün bir form ya da yerleşme oluşmaktadır. Bu veriler de o kentin kimliğinin oluşmasında önemli olan, kimlik oluşumuna katkıda bulunan özelliklerdir” (Ocakçı, 1995’den aktaran Bayramoğlu, 2010). Lynch kent kimliği belirleyicilerini kentsel mekânı oluşturan elemanlar olarak nitelendirmiştir. Lynch’e göre kentsel mekânı oluşturan elemanlar, toprak, su ve bitki örtüsü gibi basit varlıklar ve yapay öğelerden oluşan doğal ve yapay çevredir (Lynch, 2017). Suher, Lynch’in bu görüşünün eksik olduğunu geleneklerin, kültürel düzeyin, yaşama alışkanlıklarının kent kimliğine büyük bir katkısının olduğunu vurgulamaktadır. (Suher, 1995’den aktaran Bayramoğlu, 2010)

Can (1999), “Kent Kimliği” çalışmasında “kent kimliğini oluşturan nitelikler” başlığında fiziksel -doğal ve yapay-, sosyo-kültürel ve işlevsel-sektörel nitelikler olarak kent kimliği belirleyicilerini üç başlıkta incelemiştir.

Uçkaç (2006), “Kentsel Tasarımın Kent Kimliği Üzerine Etkileri: Keçiören Örneği” adlı çalışmasında “kent kimliğini etkileyen faktörler” başlığında kent kimliği belirleyicilerini fiziksel -doğal ve yapay- ve sosyal faktörler olarak iki başlıkta incelemiştir.

Bayramoğlu (2010), “Kullanıcı Algısı Bağlamında Kentsel Kimlik: Barbaros Bulvarı-Büyükdere Kentsel Aksı” adlı çalışmasında kent kimliği belirleyicilerini; doğal, beşeri ve yapay çevre olarak üç bölümde incelemiştir.

“Kentsel mekânın biçimlenmesinde ve farklılaşmasında kentin konumlandığı doğal çevre, kent karakterini etkileyen doğal nitelikler, kentsel dokuyu oluşturan yapay çevre nitelikleri ve kentin sosyal bileşenleri etkili olup bir yerin kimliğinin oluşmasında bu özellikler önemli faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır” (Ocakçı,1995’den aktaran Bayramoğlu,2010).

Literatürden verilen örnek çalışmalardaki başlıklardan ve Bölüm 2.2.2.5.’de örneklendirilen kentler ve duysal etkilerin anlatıldığı çalışmalara bakılarak ve duysal kimliği öncelikli etkileyen **duysal faktörlerin** de kent kimliği belirleyicisi olarak yer alması göz önünde bulundurularak kent kimliği türlerini oluşturan belirleyiciler; **doğal, yapay, sosyal ve duysal faktörlerden** oluşur ve kent kimliğini oluşturan bu faktörler birbirleri ile ilişkili olarak değerlendirilir.

Bu çalışmada kent kimliği belirleyicileri; **doğal faktörler**; topoğrafya, iklim ve bitki örtüsü, jeolojik yapı, **yapay faktörler**; yollar, açık alanlar ve sembol olmuş elemanlar, **sosyal faktörler**; tarihi, sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik yapı, inanç ideolojisi ve kent işlevi, **duysal faktörler**; koku, ışık ve ses olmak üzere dört başlıkta açıklanmıştır.

2.2.3.1. Doğal faktörler

Kent kimliği bünyesinde farklı dinamikler içermektedir. Bu dinamiklerden biri kentin bulunduğu fiziksel çevre gereği doğal faktörlerdir. Sürekli bir değişim, dönüşüm ve çeşitli iklimsel olaylar içerisinde olan fiziksel çevre; kentleri dolayısıyla kent kimliğini etkiler. Doğal faktörler kentlerin kurulma ve yapılanmasındaki en önemli

etkenlerden biridir. Topoğrafik durum, jeolojik yapı, iklim ve bitki örtüsü kentlerin özgün niteliklerini kazanmasında, yerleşim yerlerinin konumlanmasında büyük önem taşımaktadır. Doğal çevrenin elemanları olan göl, akarsu gibi su öğelerinin yanında da tarih boyunca yerleşimler kurulmuştur. Böylece, yerleşimler için belirlenen alanlar merkez niteliği kazanarak, gelişim göstermiştir ve kentsel oluşumlar başlamıştır. Doğal çevrenin kendine özgü prensipleri vardır ve bu prensipler doğal faktörlerden kaynaklı kimlik belirleyicilerini etkiler. Farklı toplumlarda benzer yapılaşmalar ve benzer oluşumlar gelişebilir. Böyle olmasının sebebi doğadaki temel prensiplerin aynı olmasından kaynaklanmaktadır (Hough,1990'dan aktaran Bayramoğlu,2010).

İngiliz coğrafyacı Vaughan' göre "Doğal çevre, doğanın duyguların dramasını oynadığı bir yerdir. Sadece peyzajın formu ve rengi değil aynı zamanda kuşların şarkıları, su akışının sesi ve temiz havanın kokusudur" (Cornish,1934'den aktaran Akkaya,2014).

Vaughan'ın belirttiği gibi doğal faktörler aslında sadece görülen form ya da doğanın renkleri değildir. Kent peyzajındaki duysal etkilerin; kentin algılanmasında ve kent yaşamının deneyimlenmesinde kayda değer bir yeri vardır.

- **Topoğrafya**

Herhangi bir kentin fiziksel özelliklerini içeren haritalar incelendiğinde, kentlerin sahip olduğu topoğrafik özellikler, yerleşim yerlerinin yoğunluğu gibi veriler kolayca görülebilmektedir ve farklı nitelikteki kentlerle karşılaştırılabilmektedir.

Topoğrafik özelliklerin her biri kent formunu etkileyerek kentlerin oluşumunda rol üstlenebilmektedir. Doğada bulunan akarsu, göl, deniz, dağ gibi oluşumlarla kentler doğanın formunu almaktadır. Doğa ve kent uyumu ne kadar dengeliyse; kent kimliği o kadar kalıcı olmaktadır, insanların algılaması ve kentle bütünleşmesi kolaylaşmaktadır (Can, 1999).

Göl, deniz, akarsu, vadi, deniz ve okyanus gibi coğrafik oluşumlar kentlerin genel karakterlerini etkileyerek bir kenti diğerlerinden ayırabilecek özgün nitelikleri kentlere kazandırarak kent kimliğine katkı sağlayabilmektedir. Coğrafik koşullar ve topoğrafik yapı; yerleşim yerlerinin konumunu, yerleşimdeki yapılaşma tipini ve bu yapı tiplerinin bir araya geliş şekillerini etkileyen önemli faktörlerdendir. Ayrıca topoğrafik oluşumlara insanların müdahaleleri sınırlı olduğu için yaylalar, dağlar, falezler vb. gibi oluşumlar insanlar tarafından kolay kolay değişime uğratılamamaktadır. Bu sebeple

çoğunlukla kalıcı nitelikte oldukları için topoğrafik özellikler kentin kimliğini etkilemektedir.

- ***İklim ve bitki örtüsü***

Isı, ışık, nem faktörü, etkin rüzgârlar ve güneş açıları gibi faktörler, kentlilerin hayatlarını ve etkinliklerini, kentle olan ilişkilerini ve kentlerin biçimlenişini etkileyen fiziki verilerdir.

Kentsel dokuların görünümünde farklılıklara yol açan iklimsel veriler, kent mekânlarının sıcak ve soğuk iklim bölgelerinde içe kapanık-dışa dönük, yoğun ya da seyrek yapılaşmasını etkilemektedir. Farklı iklim bölgelerinde farklı yapılaşmalar görülmektedir. Kent mekânları ve yapı malzemeleri, iklim özellikleri nedeniyle farklılık gösterebilmektedir (Can, 1999).

Yeşil doku; iklimsel özelliklere bağlı olarak değişmektedir ve kent kimliğine katkısı büyüktür. Her bölgede farklı dokularda, farklı oranlarda ve farklı bitki türleri ile oluşarak kent kimliğinin zenginleşmesini sağlamaktadır. Karadeniz kıyılarındaki yeşil doku ile Ege Bölgesindeki yeşil doku birbirinden farklılaşmaktadır. Bozkırın egemen olduğu İç Anadolu’da ise farklı bir etki hâkim olmaktadır. Kentlerde bitkilerin kullanım yoğunluğu kent kimliğini etkilemektedir. Bursa denilince insanların aklına yeşil bir kent gelmesi ve Bursa’nın ‘Yeşil Bursa’ olarak anılması bu duruma örnektir.

İklimsel veriler, kent kimliği oluşurken kentlerin biçimlenişini etkilediği için önemlidir. Kentlerin fiziki dokusu ve yapılaşması farklı iklim koşullarında, farklı şekillerde biçimlenip kentlere kimlik kazandırabilmektedir. Yapıların renk ve malzeme özellikleri, cephe tasarımları, dolu-boş oranları, çatı biçimlenmeleri, yönlenme gibi özelliklerin yanında sokakların dar veya geniş olmasına, planlamada içe dönük ya da dışa dönük yapılaşmaların farklılaşmasına sebep olmaktadır. Kentlerin iklimsel farklılıklarından dolayı farklı kentlerde farklı bitki örtülerinden bahsetmek mümkündür. Kentlerdeki bitki örtüsü kent kimliğini belirleyen öğelerden biri olarak karşımıza çıkabilmektedir. Ege’de zeytin ağaçları, sıcak iklim bölgelerindeki tropik ağaçlar ve bitkiler, Akdeniz’de portakal ve limon ağaçları olarak örnek verilebilmektedir.

- ***Jeolojik yapı***

Kentlerin jeolojik özellikleri, kentte bulunan yapılarda kullanılan malzemeleri ve kent silüetini etkilemektedir. Kullanılan malzemeler renk, doku, silüet ve yapım sistemlerini etkilediği için kent kimliğini farklılaştırmaktadır.

Ankara taşı, Efes mermeri, Nevşehir sarı taşı gibi yapı malzemeleri sahip olduğu özelliklerle, yerelde geniş kullanım alanları olduğu için kent kimliğini etkilemektedir. Ayrıca jeolojik unsurlar farklı morfolojik özellikleriyle bölge, ülke ve hatta dünya çapında kentleri tanınmaktadır ve benzerlerinden farklı konumlara getirebilmektedir. Nevşehir’i Peri Bacaları, Denizli’yi Pamukkale, Arizona’yı Grand Canyon, Venedik’i kanallar diğer kentlerden ayırmaktadır.

2.2.3.2. Yapay faktörler

İnsanlar tarihsel süreç boyunca doğal faktörlerin onlara getirdiği zorluklara, kimi zamansa getirdiği kolaylıklara uyum sağlamak için fiziksel çevreye kendi elleriyle müdahalelerde bulunmuştur. Planlama ve tasarım gibi çalışmalarda yolların, açık alanların ve sembol olmuş elemanların değişimi ya da dönüşümüyle, kentsel kimlik de değişimlerden etkilenmektedir.

- ***Yollar***

Günümüzde yollar dolaşım ve ulaşım işlevini gerçekleştirmek için kullanılan unsurlardır. Fakat yaya ve araç kullanımı dışında yollar pek çok amaca hizmet etmektedir ve kentlerin gelişimi açısından yolların önemi büyüktür. Lynch'e göre insanlar yollarda kent içine doğru hareket ederken çevresel etkileşimlerde bulunarak kentle ilişki kurmaktadır (Lynch, 2017).

Kentlerde, kent mekânlarını birbirine bağlayan ve bir bütün olarak ortaya çıkaran yollar kent kimliğinin ve kentsel mekânların anlaşılmasını sağlamaktadır. Ana akslar, ana aksı belirleyen öğelerle bu akslara bağlanan diğer akslar kentlilerce iyi tanınan öğelerdir (Özer, 1998’den aktaran Uçkaç,2006).

Schulz “küçük bir evren” olarak tanımladığı cadde ve yolları daha kolay düşünülebilen, bulunduğu yerin kimliğini yoğun bir biçimde ziyaretçiye sunan unsurlar olarak nitelemektedir (Schulz,1971’den aktaran İnceoğlu,2007). Schulz gibi Jacobs da sokakların önemini vurgulamak için “Bir kenti düşündüğünüzde aklınıza ne gelir?”

sorusunu sormaktadır. Bu sorunun yanıtı Jacobs’a göre “Büyük Amerikan Şehirlerinin Ölümü ve Yaşamı” kitabında belirttiği gibi, sokaklardır. Çünkü sokaklar kentlerin ana kamusal alanlarıdır ve en hayati organıdır. Bir kentin sokakları eğer ilginçse kent de ilginç görünmektedir fakat yavansa kentler de yavan görünmektedir (Jacobs, 2011).

- ***Açık alanlar***

Kentlerde; parklar, meydanlar vb. açık alanları oluşturmaktadır. Açık alanlar kentlilerin birbirleriyle etkileşim içinde olduğu mekânlardır. Bu mekânların kurgulanış şekilleri ve mekânda kullanılan tasarım öğeleri çeşitli yollarla kentlilere ulaşmakta ve kent kimliğini etkilemektedir. Sürekli etkileşimden kaynaklı açık alanlar insanlar arasındaki ilişkinin yoğun olduğu, kültürler arası alışverişin yapıldığı ve kent kültürüne katkıda bulunan yerlerdir. Bu yerler kullanım sıklığı ile de orantılı olarak kentlerin yaşadığı bölgelerdir ve kent kimliğini etkilemektedir.

Kent parkları; Jacobs’a göre Newyork’daki Central Park gibi büyük ya da Boston Common Parkı gibi küçük parklar genellemeye gelmeyecek kadar kendilerine özgüdür ve kendi içlerinde bile ciddi farklılıkları bulunmaktadır. Bunun yanında kentle temas ettikleri yerlerin parklar üzerinde farklı etkileri olmaktadır (Jacobs, 2011).

Kentlerde kimliği etkileyen önemli açık alanlardan bir diğeri ise meydanlardır. Can, meydanları, “sadece üzerinden geçilip gidilen yerler değil, kentlilerin özel günlerde kültürel, politik, ticari faaliyetler için birlikte olabilecekleri kentsel odak noktaları ve sembolik öğeleri” olarak tanımlamaktadır (Can, 1999). Meydanlar kurgulanış biçimleriyle, kültürel olarak kentleri ve kent kimliğini etkilemektedir. Meydanlar geçmişten günümüze kentlinin ve kent ziyaretçilerinin buluşma yerleridir. Çok amaçlı bir kullanım imkânı sunan meydanlar, kentlinin ya da ziyaretçinin kente dair gözlem yapabildiği, dinlenme ve birlikte vakit geçirme olanağı bulunan mekânlardır.

- ***Sembol olmuş elemanlar***

TDK’ya göre simge-sembol; “Duyularla ifade edilemeyen bir şeyi belirten somut nesne veya işaret” olarak tanımlanmaktadır.

Bu tanıma dayanarak kentlerde bulunan çeşitli elemanlar; sadece çalışma, barınma, dinlenme gibi ihtiyaçların giderilmesi için değil aynı zamanda övünme, onurlanma, paylaşma, sevgiyi yaşama ve paylaşma gibi hayatın anlamlanması için gerekli duygular

için de vardır (Nalkaya, 2001). Dolayısı ile kentlerde sembol olmuş elemanlar soyut kavramların yerini tutan somut biçimler oluşturmada, referans oluşturmada anımsanmada önemlidir. Örneğin Paris Eiffel Kulesi ile Sydney Opera Binası ile Kahire de piramitleri ile sembolleşmektedir. Fakat bu semboller bulundukları kentlerin sahip olduğu kent kimliği özelliklerini tek başlarına göstermemektedir (Birlik, 2006).

2.2.3.3. Sosyal faktörler

Kentin fiziksel özelliklerinin yanında kentte yaşayan toplumların dini, ekonomik, işlevsel, tarihi ve kültürel özellikleri sosyal kimliğini oluşturmakta ve kent kimliğini büyük oranda etkilemektedir. Sosyal kimlik faktörleri doğrultusunda, kentlilerin kentle olan bağlantısı ve kentteki yaşamı tahmin edilebilmektedir. Kentteki sosyal faktörler sürekli bir değişim ve devinim içerisinde. Bu durum kentteki kimlik tanımlamalarının değişimine eski tanımlamalarda bulunan niteliklere, değişimle beraber gelen niteliklerin eklenmesine neden olmaktadır. Tüm bu sosyal faktörlerin yanında kentte yaşayan bireylerin kişilik özellikleri, cinsiyetleri, yaşları, eğitim durumları da kent kimliği algısını etkilediği için önemlidir (Prohansky'den aktaran Uçkaç,2006).

• Tarihi yapı

Bir kentin güncel koşulları objektif bir şekilde incelendiğinde, kentteki her oluşumda kentin geçirdiği tarihsel sürecin izleri görülebilmektedir. Bazı kentler ekonomik, bazıları siyasi, bazıları ise kültürel durumlardan etkilenecek tarihsel süreçten geçmiştir-geçmektedir ve bu durumlar kentlerin kimliklerini oluşturmalarına yardımcı olmuştur. Tarihi yapı, geçmişi, bugüne ve geleceğe bağlayan bir olgudur ve kentteki kimlik kavramının anlamlandırmasında rolü büyüktür çünkü her kentin kimliği; tarihten öğeler, bu öğelerin yorumlanması ya da tamamen değiştirilmesini içermektedir (Çöl, 1998).

• Sosyo-kültürel yapı

Kent kimliği, kentleri oluşturan doğal ve yapay faktörlerin yanı sıra kentlilerin sosyo-kültürel özellikleriyle zenginleşmektedir. Kentlilerin günlük yaşama alışkanlıkları, değerleri, inançları ve kültürel birikimleri kentlerin kimlik kazanmasında önemli bir yer tutmaktadır (Can, 1999).

- ***İnanç ideolojisi***

Kentleri birbirinden ayıran özelliklerden biri de inanç ideolojisidir. Örneğin birçok Avrupa kentinde, kentlerin planlanmasında meydanlar görülürken, İslam kentlerinde kentlinin toplanma yerleri; ibadethaneleri olan camilerin avlularıdır ve camiler kentlilerin dinsel görevlerinin yerine getirildiği mekânlardır. Ayrıca camiler yanında sağlık, eğitim gibi işlevlerin de gerçekleşmesiyle yerleşimlerin odak noktası olmuşlardır. Can'a göre "toplumda egemen sınıfın belirlediği ideolojinin temelini oluşturan öge, kentsel mekânın biçimlenmesinin de belirleyicisi olmaktadır. Tarihin birçok döneminde din bu temel işlevi yüklenmiştir. Örneğin tarihteki, dinsel yönetimlerin birleştiği despot kentler, tanrı kralın kentleridir. Bu ideoloji ile gelişimini sağlayan kentlerde, savaş, kenti biçimlendiren temel olgudur. Surlar, hendekler ve kuleler kentin biçimini oluşturmaktadır. Ortaçağda ortaya çıkan psikoposluk kentlerinin ideal modeli manastırdır" (Can, 1999).

- ***Sosyo-ekonomik yapı***

Kentlerin geçmişten günümüze gelişimleri incelendiğinde, farklı dönemlerde farklı işlevleri barındırdıkları görülebilmektedir. Ekonomik alanda kentlerin gelişebilmesi için kentlerde farklı işlevlerin farklı kentsel mekânlarda yer aldıkları görülmektedir. İşleve bağlı gelişen yardımcı iş kolları ve ihtiyaçlardan dolayı kentin barınma, sosyal hayat ve alt yapı gibi durumlar etkilenmektedir (Uçkaç, 2006).

- ***Kent işlevi***

Bazı kentler, o kentte hayat bulan ya da kentin bir biçimde hayatını bulduğu işlevlerin adı ile anılabilir. Kentlerde genelde bu işlev yoğunluktadır ya da kentler bu işlev çerçevesinde şekillenir. Bu tip kentler kimliklerini bu işlev sayesinde kazanırlar. Toplumdaki iş gücü ve işlevler toplumun ve kentin zenginliğini oluşturmaktadır.

Antalya'nın "turizm kenti", Eskişehir'in "üniversite kenti", Kocaeli'nin "sanayi kenti" olarak anılması kent işlevlerine göre anılan kentlerden bazılarıdır. Bu örneklerin yanı sıra bazı etkinliklere göre bazı kentler "tarım kenti", "fuvar kenti" vb. adlarla anılmaktadır. Rio'da yapılan karnavallar, Frankfurt'taki festivaller kentlerin sosyal faaliyetlerle anılmasına örnek teşkil edebilmektedir.

2.2.3.4. Duyusal faktörler

Kent kimliği türlerine; literatürdeki kent kimliği tanımlarında ve algılamada ifade edilen duysal faktörlerle ve kent çalışmalarında giderek artan duysal deneyim araştırmalarıyla desteklenerek (Bknz: Bölüm 2.2.2.5) yeni bir kent kimliği türü olarak önerilen duysal kimliği etkileyen, doğal, yapay ve sosyal faktörlerin yanında koku, ışık ve sesi içeren duysal faktörler bulunmaktadır. Kent kimliği ve insan birlikteliği göz önünde tutularak; kimlik tanımları değerlendirildiğinde, kent kimliğinin daha net anlaşılabilmesi için duysal faktörlerin de incelenmesi gerekmektedir.

• Koku

Koku; Türk Dil Kurumu tarafından “nesnelerden yayılan küçücük zerreciklerin burun zarı üzerindeki özel sinirlerde uyandırdığı duyu” olarak tanımlanmıştır. Kokular beynimizin duyuları kontrol eden bölümüne, bilişsel bir filtreye uğramadan ve doğrudan erişebilmektedir (Ozan, 2017).

Kokuların hafıza ile ilişkisi de oldukça önemlidir. Bir iç mekânda ya da herhangi bir kentsel mekânda hissedilen koku hafızayı tetikleyerek mekânın özellikleri ya da yaşanan anlar zihinde canlandırılabilir. Vedat Ozan’ın “Kokular Kitabı” adlı eserinden yola çıkılarak, koku dünyası için önemli bir kişi olan Valentin Louis George Eugene Marcel Proust, ıhlamıra batırarak yediği kekin kokusuyla Proust’un hafızasındaki anıları tetiklenir ve bu koku çocukluğunu hatırlatır. Çocukluğundaki koku ile tekrar karşılaşan Proust bir yandan da kokunun onda uyandırdıklarıyla ve hissettiği duygularla yedi ciltten oluşan “Kayıp Zamanın İzinde” isimli eserini yazmıştır. Duyguların tetiklenişi koku ile olduğu için bu olay koku dünyasında *Proust Fenomeni* olarak anılmaya başlamıştır. Kokular bir mekân için tanımlayıcı nitelik gösterebilmektedir. Bu yüzden kokular bağlamlarıyla birlikte değerlendirilmelidir. Bu noktadan hareketle soslardan ve yemeklerden gelen iştah açıcı kokular hoşagidebilirken, neredeyse her yemekte kullanılan soğan kokusu meditasyon yapılırken yakılan mumlarda, araba ya da oda kokusunda tercih edilmemektedir. Kokular kendi bağlamları dışında, farklı bir ortamda farklı bir şekilde algılandığında, bireysel değerlendirme ve beğeni koşulları değişebilmektedir (Ozan, 2017).

Porteous’a göre insanların koku algıları, deneyimlerini zenginleştirir ve bir mekânın izlenimlerini yoğunlaştırır. Böylece, insanlar koku alma deneyimleri

aracılığıyla bir yer duygusu edinebilirler (Porteous, 1985). Örneğin, Henshaw (2013)'a göre Manchester China Town'da Çin yemeklerinin pişirilmesinin neden olduğu güçlü kokular bölgenin karakterine katkıda bulunabilir (Xiao, 2018).

Koku ile ilgili; kokunun hafıza ile ilişkisi, çocuklukta rolü ve mekânla ilişkisi (Porteous, 1985), kokuları araştırmak için sınırlılıkların belirlenmesi, koku kavramının açıklanması ve koku ile fiziksel çevre ilişkisini (Xiao, 2018) anlatan, koku zevkleri ve algısal özellikleri (Xiao, vd., 2018) sınıflandıran çalışmalar bulunmaktadır. Koku ile ilgili çalışmalar incelendiğinde; çalışmaların ve ilginin yakın tarihlerde başlamadığı fakat araştırma için gerekli literatür ve araştırma bilgisinin oluşmadığı görülmektedir. Buna rağmen çalışmalarda görsel duyu dışında kalan duyuların da mekânların dikkate değer niteliklerinden biri olduğunu, mekânsal deneyimlerin zenginleşmesi ve tanımlanabilmesi için koku gibi duysal faktörlerin de göz önünde bulundurulması gerektiği belirtilmektedir.

• Işık

Işık, CIE (Uluslararası Aydınlatma Komisyonu) tarafından, “görme organına bağlı ya da görme organı aracılığı ile olan bütün duyulama ve algıların vergisi ve görme organı uyarabilen ışınım” olarak tanımlanmaktadır (Ünver, 1984).

Dokuzcan'a göre ışık ihtiyacı insanlığın var oluşundan itibaren başlamıştır. İhtiyaca yetmeyen güneş ve ay ışığı, teknolojinin de gelişmesiyle yapay aydınlatmayı getirmiştir. Gündüz güneş ışığı ile oluşan görme koşulları, gece farklı ihtiyaçları karşılayan yapay aydınlatmanın düzenlenmesine neden olmuştur (Dokuzcan, 2006).

Kentsel aydınlatılmasında yapay aydınlatma önemlidir. Yapay aydınlatmalar kullanım amaçlarıyla ilişkilidir. Sözen (2005)'e göre “kentsel aydınlatmada, kentin gece kullanım amaçları çok önemlidir. Kent kullanıcıları için yaşamsal açıdan farklı işlevlere yönelik aydınlatmalar temel rol oynar. Bunun yanında, kent güzelliklerinin gece ortaya çıkarılması, bir şehri turistler açısından çekici kılabilir. Bütün bunların ışığında kentsel aydınlatmanın kente; emniyet, güvenlik, yönlendirme, reklam, manzara, kimlik, girişim, sosyal etkileşim, gibi pek çok faydalar getirdiği söylenebilir” (Şahin A. , 2011).

Günümüzde aydınlatma uygulamaları “kentlerin ve/veya değişik kent bölgelerinin kimliklerini ortaya çıkarmak, güzelliklerini sergilemek, belleklerde yer etmesini sağlamak ya da değişik etkilerle çekici kılmak” için yapılmaktadır (Sözen, 2003).

Yapay aydınlatma kentleşmeyle yakından ilişkili bir değişkendir. Yapay aydınlatma uzaktan algılama verilerinde mekânsal ve kentsel ölçeklerde iyi bir belirleyicidir (Hale, 2013). Hem gece kullanımı hem de görsel açıdan kentlere ait fiziki, kültürel, tarihi özelliklerinin öne çıkarılması ihtiyacı ile kentsel aydınlatma önemli bir konu olmuştur. Kentsel aydınlatma kent kimliği için önemlidir çünkü bazı kentler gece görüntüleri ile tanınabilmektedir ve kentlerin gece görüntüsünün etkileyiciliği gündüze oranla fazla olabilmektedir.

Işıkla ilgili çalışmalarda; kapalı ortamlardaki ışık ve aydınlık ilişkisi (Ünver, 1984), ışık kirliliği ve kent aydınlatması (Dokuzcan, 2006), tarihi eserlerin aydınlatılması ve kent kimliği ilişkisi (Erdoğan, 2008), lightscape haritalamaları ve yapay aydınlatmanın kentsel bir peyzajda mekânsal olarak değerlendirilmesi (Hale, 2013) gibi konular işlenmiştir.

- **Ses**

Kurra ve Tamer, sesi “esnek bir ortam içinde periyodik titreşim yapan bir kaynağın ortamın denge basıncında değişimler oluşturması ve bu basınç dalgalarının sabit bir hız ve belirli bir faz farkı ile ortamın uzak noktalarına kadar iletilmesi” olarak tanımlamıştır (Kurra & Tamer, 1995).

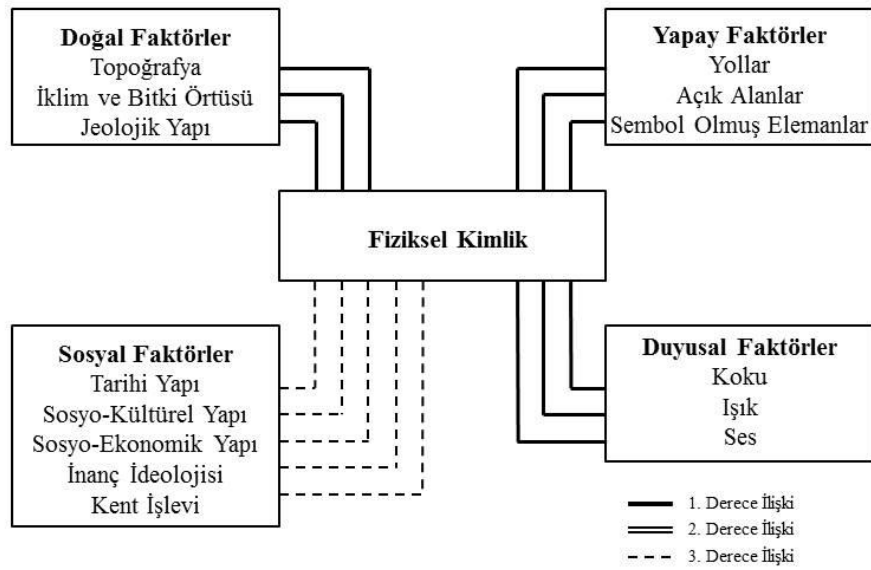
İçeride ya da dışarıda herhangi bir kentte ya da ülkede, bir tiyatrodan ya da parkta ses her zaman mevcuttur. Onu telefonda, çocuklarda, kuşlarda, rüzgârda, yaprakta, ambulanda, yağmur yağdığında, yemek pişirirken, köpek havladığında farklı yerlerde ve farklı kaynaklardan duyabiliriz. Ses insanlarla, mekânlarla iletişim sağlamanın önemli bir yoludur. Ses bizi sarmalar. Uykuda bile kulaklar ses uyarılarına kapatılamaz ve hep sese maruz kalma halindedir (Kurra, 2009). Sesi kentteki davranışlarını ise Farina (2014), “kenti oluşturan strüktürel, tektonik, biyolojik ve jeolojik unsurlar” ile açıklar (Farina, 2014’den aktaran Kaya, 2018). Bu açıklamaya göre kentteki bitki örtüsü ve jeolojik faktörler sesleri yutar, mimari yapılar sesi yutma ve yansıtma özelliği gösterebilir. Parklar ve meydanlar seslerin dağılmasını, sokaklar sesin yansımalarını ve iletilmesini sağlar. Ses kent içerisinde yayılırken değişime uğrar. Bu bağlamda kentlerde ses, doğal yapay ve sosyal birçok faktörden etkilenerek biçimlendiği için kente dair birçok bilgiyi kendisinde barındırmaktadır.

Ses diğer duyuşsal faktörlere göre oldukça geniş kapsamda çalışılmış bir kavramdır. Kapalı mekânlardan; konser salonları ve mimari tasarım (Barron, 1993), çevresel akustik (Cowan, 1994), çevresel gürültü (Kurra, 2009), işitsel peyzaj (Schafer, 1977) gibi konulara araştırma alanı oluşturan ses disiplinler arası çalışmalarda sıklıkla yer alan bir konudur.

2.2.4. Kent kimliği türleri ve belirleyicileri ilişkisi

Kentlerde kent kimliğini oluşturan kent kimliği türleri ve belirleyicileri sürekli bir etkileşim halindedir. Ve kent kimliği belirleyicileri farklı kombinasyonlarla kent kimliği türlerini oluşturmaktadır. Bu sebeple hiçbir belirleyici ve kimlik türü birbirinin alternatifi değildir. Çünkü kent kimliği türlerinin ve belirleyicilerinin **keskin ve net sınırları yoktur**. Kimlik türleri ya da belirleyicilerinin kenti etkilediği **alanlar; birbiri arasına geçer, birbirlerinden etkilenir ve bu durumun görüldüğü alanlar kent kimliğine dair zengin verilerin çekilebileceği alanlardır**. Örneğin kentsel alanda bulunabilen doğal faktörlerden topoğrafik öge olan deniz, sağladığı işlevlerle sosyo-ekonomik yapıyı etkileyebilir ve kent için bir geçim kaynağı oluşturabilir, günlük yaşam rutinlerini etkileyerek sosyo-kültürel yapı ile ilişkilenebilir, kıyısındaki alanlarla rekreatif alanlar sağlayabilir ve bu şekilde açık alanlarla ilişkilenebilir. Ayrıca getirdiği farklı işlevlerle ve varlığıyla kentlerin sahip olduğu koku, ışık ve ses gibi duyuşsal faktörleri etkileyebilir. Örnek durum göz önünde bulundurulduğunda fiziksel, sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik ve duyuşsal kimlik türleri birbiri ile ilişkili olduğu görülmektedir. Ve ayrıca örnekte kent kimliği belirleyicilerinden doğal faktörlerden; topoğrafik bir ögenin varlığı, yapay faktörlerden; açık alanlar, sosyal faktörlerden; sosyo-kültürel yapı, sosyo-ekonomik yapı ve kent işlevi ve duyuşsal faktörlerden; koku, ışık ve sesi etkilemektedir. Bu sebeple kent kimliği türleri ve belirleyicilerinin etkilediği alanların keskin sınırları bulunmamaktadır ve alanlar arasında kesişme, çakışma ve yoğunlaşma gibi durumlar oluşmaktadır. Kent kimliğine dair zengin verilerin bu çakışma, kesişme ve yoğunlaşma alanlarına dikkat edilmesi gerektiği görülmektedir. Her bir kent kimliği türü farklı belirleyicilerin etkileri ile oluşmaktadır. Bu belirleyicilerin kent kimliği türlerine etkisi bazen dolaylı bazen de doğrudan olabilmektedir. Bu sebeple kent kimliği türleri ve belirleyiciler arasındaki ilişkileri gösteren şekiller oluşturulmuştur. Bu şekillerde söz konusu kimlik türü ve belirleyiciler arasındaki 1., 2. Ve 3. Dereceden ilişkiler dolaysızdan-dolaylıya olacak şekilde gösterilmiştir (Şekil 2.1-2.5.).

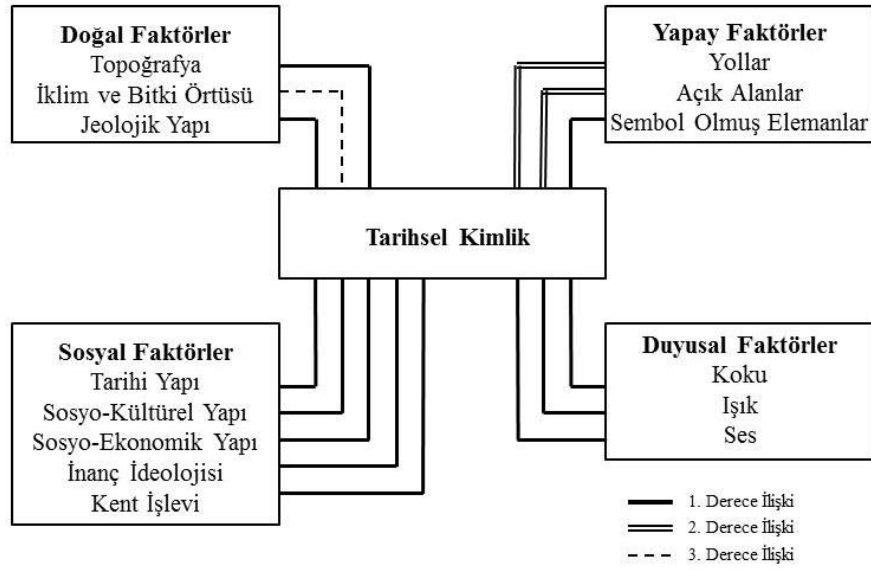
Fiziksel kimlik kentin topoğrafya, iklim ve bitki örtüsü, jeolojik yapı gibi doğal faktörlerden kaynaklanan bir kimlik tipidir. Çoğunlukla doğal çevre verilerine bağlı geliştirilen yol, açık alan, sembol olmuş elemanlar gibi yapay faktörler kentin fiziksel özelliklerine şekil ve biçim açısından katkı sağlamaktadır. Duyusal faktörler kentteki fiziki çevre verilerinin içinde bulunur ve kent kimliğini fiziki açıdan etkilemektedir. Doğal, yapay ve duyusal faktörler; kentin şekil ve biçim özelliklerine doğrudan katkı sağlamaktadır. Kentte bulunan sosyal faktörler ise; kentin gelişim yönü, yerleşim yeri seçimi gibi özelliklerini dolaylı olarak etkilemektedir (Çöl, 1998; Önem ve Kılınçaslan, 2005; Demirsoy, 2006; İlgar, 2008; LaBelle, 2010; Pallasmaa, 2011). Şekil 2.1.'de fiziksel kimlik ve kent kimliği belirleyicileri ilişkisi gösterilmiştir. Fiziksel kimlik doğal, yapay ve duyusal faktörlerden doğrudan etkilenirken, sosyal faktörler ile fiziksel kimliğin ilişkisi dolaylı yollarla oluşmaktadır.

Şekil 2.1. Fiziksel kimlik ve kent kimliği belirleyicileri ilişkisi

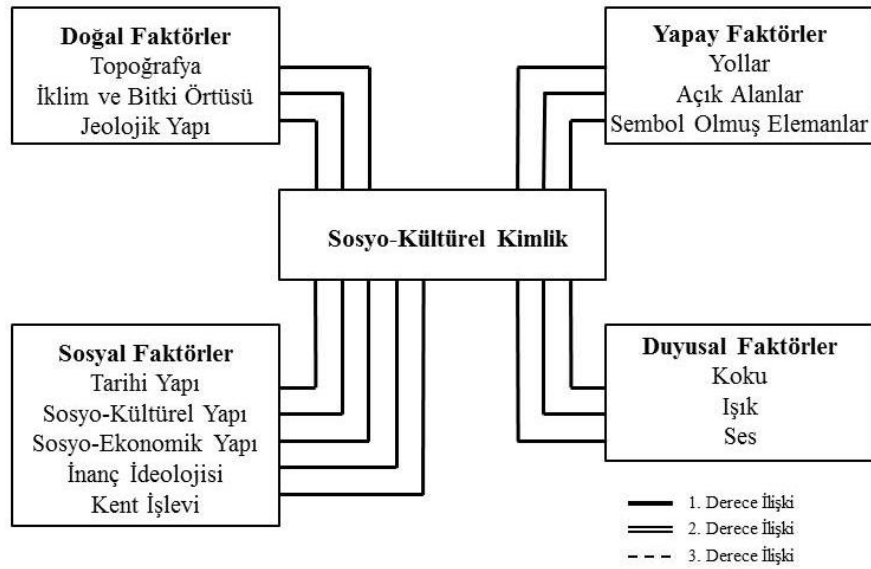
Kentlerin tarihsel kimliği topoğrafya ve jeolojik yapıdan kentin kurulma alanını etkilemektedir. Topoğrafya ve jeolojik yapı ayrıca oluşum süreçleri ve taşıdıkları özelliklerle tarihi nitelik taşıyabilmektedir. İklim ve bitki örtüsünün ise tarihsel kimlik üzerinde etkisi diğer doğal faktörler kadar doğrudan değildir. Yollar ve açık alanlar kentlerde tarihi özellik gösterebilmektedir. Sembol olmuş elemanlarda ise tarihsel nitelik gösteren pek çok yapı, kentsel donatı vb. bulunabilmektedir. Tarihsel kimlik kentte bulunan sosyal faktörlerden doğrudan etkilenmektedir. Tarihsel süreç içerisinde kültür, ekonomi, inançlar ve kentin sahip olduğu işlevler değiştikçe kentin tarihsel

yapısı da değişmektedir. Duyusal faktörler; diğer kent kimliği belirleyicilerinin de etkisi ile tarihsel süreç içerisinde değişerek, dönüşerek farklı nitelikler kazanarak tarihsel kimliğe katkı sağlamaktadır (Porteous, 1985; Can, 1999; Birlik, 2006; Demirsoy; 2006; Kara, 2013; Lynch, 2017). Şekil 2.2.'de tarihsel kimlik ve kent kimliği belirleyicileri ilişkisi gösterilmiştir. Tarihsel kimlik sosyal ve duyusal faktörlerden doğrudan etkilenirken, doğal ve yapay faktörler ile tarihsel kimlik ilişkisinde bazı belirleyicilerle doğrudan, bazı belirleyicilerle dolaylı olarak etki olduğu görülmektedir.

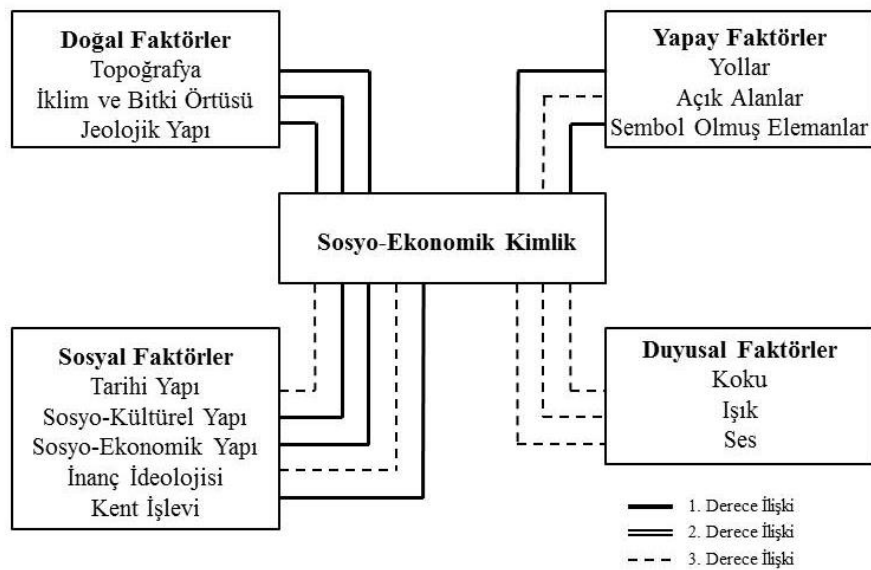
Şekil 2.2. Tarihsel kimlik ve kent kimliği belirleyicileri ilişkisi

Kentlerde sosyo-kültürel kimlik, kentin sahip olduğu fiziksel çevre verileri, çevrenin getirdiği yaşama alışkanlıkları, duyusal etkiler ve beğeni koşulları, kentlinin sahip olduğu sosyal arka plan gibi durumların katkısı ile oluşan bir kimlik tipidir (Rapoport, 1977; Porteous, 1985; Çöl, 1998; Can, 1999; Uçkaç, 2006; Pallasmaa, 2011; Jacobs, 2011). Bu sebeple sosyo-kültürel kimlik kentin sahip olduğu doğal, yapay, sosyal ve duyusal faktörler ile doğrudan ilişkilidir ve bu ilişki Şekil 2.3'de gösterilmiştir.

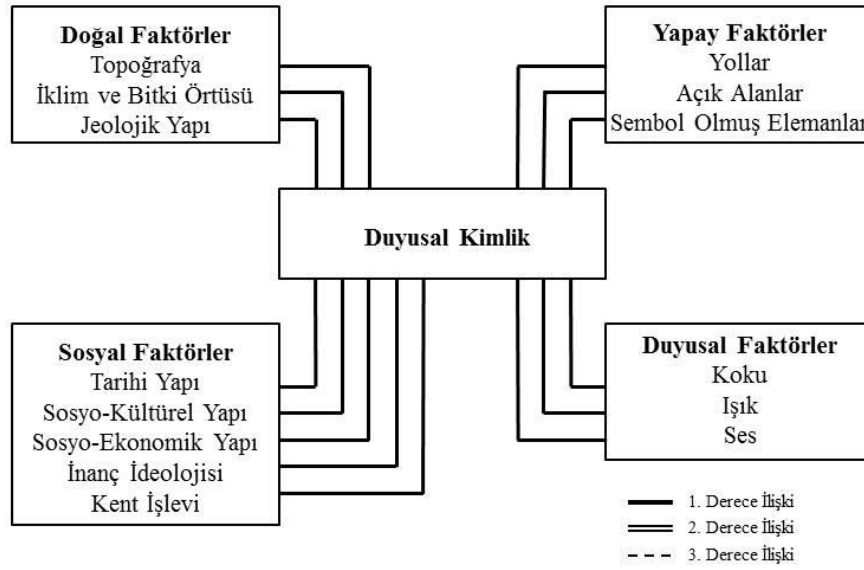
Şekil 2.3. Sosyo-kültürel kimlik ve kent kimliği belirleyicileri ilişkisi

Sosyo-ekonomik kimlik kentin bulunduğu alan, bu sebeple sahip olduğu yol vb. nitelikler, sahip olduğu farklı işlevler ile oluşmaktadır. Bu sebeple doğal faktörler ile doğrudan ilişkilidir. Bunun yanında geçiş alanı oluşturma ve işlev kazanma potansiyelinden dolayı yollar ve sembol olmuş elemanlar da sosyo-ekonomik kimlik ile doğrudan ilişkilidir. Sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yapı ve kent işlevi kentin ekonomik aktivitelerini önemli derecede etkilemektedir. Diğer belirleyiciler ise sosyo-ekonomik kimliği dolaylı şekilde etkilemektedir (İsbir ve Açma, 2005; Demirsoy; 2006; Uçkaç, 2006; İlgar, 2008). Bu etkiler Şekil 2.4.'de gösterilmiştir.

Şekil 2.4. Sosyo- Ekonomik kimlik ve kent kimliği belirleyicileri ilişkisi

Duyusal kimlik kentin sahip olduğu doğal çevre verileri, kültürel ve ekonomik arka plan ve duysal faktörler etkisi ile oluştuğu için kentlerde duysal kimlik kentin sahip olduğu doğal, yapay, sosyal ve duysal faktörlerden doğrudan etkilenmektedir. Bu etkilerle duysal kimliğin nitelikleri değişip dönüşebilmektedir (Rapoport, 1977; Porteous, 1985; LaBelle,2010; Pallasmaa, 2011; Jacobs, 2011; Lynch, 2017; Rasmussen,2017). Bu sebeple duysal kimlik ve kent kimliği belirleyicileri ilişkisi Şekil 2.5.'de gösterilmiştir.

Şekil 2.5. *Duyusal kimlik ve kent kimliği belirleyicileri ilişkisi*

Buradan hareketle tez kapsamında incelenen ve açıklanan kent kimliği türleri ve belirleyicileri ilişkileri Şekil 2.1.-2.5. derlenerek tablolaştırılmıştır (Tablo 2.1.). Bu tabloda yatayda kent kimliği türleri; fiziksel, tarihsel, sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik kimlik ve bu tez çalışması kapsamında kent kimliği türlerine eklenen duysal kimlik yer almaktadır ve kent kimliği türleri beş başlıkta incelenmiştir. Düşeyde ise kent kimliği belirleyicileri; doğal faktörler; topoğrafya, iklim ve bitki örtüsü, jeolojik yapı, yapay faktörler; yollar, açık alanlar, sembol olmuş elemanlar, sosyal faktörler; tarihi, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yapı, inanç ideolojisi, kent işlevi ve bu tez kapsamında kent kimliği belirleyicilerine eklenen duysal faktörler; koku, ışık ve ses yer almaktadır ve kent kimliği belirleyicileri dört başlıkta incelenmiştir. Tabloda kent kimliği belirleyicilerinin kent kimliği türünü etkileme durumu dolaysızdan dolaylıya olacak şekilde, en koyu renk dolaysız ve en açık renk dolaylı ilişkiyi göstermektedir. Tablo 2.1.'da görüldüğü gibi her kimlik türü, farklı belirleyicileri kapsayabilmektedir. Böylelikle bir kent kimliği türü diğer türlerle aynı belirleyiciyi bünyesinde barındırır

bile, kent kimliği belirleyicileri farklı şekillerde ve niteliklerle bir araya geldiği için her kent kimliği türü; kent kimliğinin farklı özelliklerini temsil etmektedir.

Tablo 2.1. Kent kimliği türleri ve belirleyicileri ilişkisi

KENT KİMLİĞİ			TÜRLERİ				
			Fiziksel Kimlik	Tarihsel Kimlik	Sosyo-Kültürel Kimlik	Sosyo-Ekonomik Kimlik	Duyusal Kimlik
BELİRLEYİCİLERİ	DOĞAL FAKTÖRLER	Topoğrafya					
		İklim ve bitki örtüsü					
		Jeolojik yapı					
	YAPAY FAKTÖRLER	Yollar					
		Açık alanlar					
		Sembol olmuş elemanlar					
	SOSYAL FAKTÖRLER	Tarihi yapı					
		Sosyo-kültürel yapı					
		Sosyo-ekonomik yapı					
		İnanç ideolojisi					
		Kent işlevi					
	DUYUSAL FAKTÖRLER	Koku					
		Işık					
		Ses					

1. Derece İlişki	2. Derece İlişki	3. Derece İlişki

Kent kimliğini etkileyen duyusal kimlik ve duyusal faktörler bu tez çalışması kapsamında özellikle incelenmiştir ve literatürde kent kimliği kapsamında duyusal kimlik ile ilgili sistematik bilgiler bulunmamaktadır. Bu durum **duyusal kimliğin kentteki etki alanlarını belirlemeyi zorlaştırmaktadır**. Kent kimliğini etkileyen duyusal kimliğin kent kimliği araştırmalarına dâhil edilmesi ve kapsamının genişletilmesi gerekmektedir. Bunun yanında soundscape-işitsel peyzaj, smellscape ve lightscape gibi yaklaşımlarla ses, koku ve ışık gibi duyusal faktörlerin kentle ilişkisi ile ilgili çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmalara bakıldığında, çalışmalarda kullanılan yaklaşımların duyusal kimliğin kenti etkilediği alanların belirlenebilmesi için

kullanabileceği görülmektedir. Soundscape- işitsel peyzaj kavramı (Schafer, 1977) literatürde, smellscape ve lightscape kavramlarına göre daha uzun bir geçmişe sahip olan bir kavramdır ve bu iki kavramın temel prensipleri soundscape-işitsel peyzaj kavramına paralel olarak geliştirilmiştir (Porteous, 1985, Hale, 2013, Dobler, vd., 2015, Xiao, 2018, Xiao, vd., 2018, Radicchi ve Henckel, 2018). Bu durum göz önünde bulundurulduğunda kentlerde duyuşal kimliğin etki alanının belirlenebilmesi için bu tez çalışmasında koku ve ışık devre dışı bırakılarak **duyuşal faktörler arasında sese odaklanılmıştır**. Çalışma sonucu duyuşal faktörlerden ses için ulaşılan verilerin diğer (koku ve ışık) duyuşal faktörlere yol gösterici olabileceği düşünülmektedir.

Kent kimliği türleri ve belirleyicilerinin birbirini içerik olarak desteklediği düşünüldüğünde; **ses kimliğinin** etki alanlarının belirlenebilmesi ve belgelenmesi için, kent kimliği belirleyicilerinden literatüre göre etki alanları belirlenebilen doğal, yapay ve sosyal faktörlerin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Literatürde verilen **kent kimliği türleri ve kent kimliği belirleyicilerinin (doğal, yapay, sosyal faktörler), ses ve ses kimliği** ile etkileşimi, duyuşal kimlik ve duyuşal faktörlerle de bağlantılıdır. Bu sebeple çalışmanın bu bölümünden sonra ses ve ses kimliği konusunda özelleşildiği için **duyuşal kimlik ve duyuşal faktörler kent kimliği türleri ve belirleyicilerinde devre dışı bırakılmıştır**.

3. KENTLERİN SES KİMLİĞİNİN BELGELENMESİNDE İŞİTSEL PEYZAJ YAKLAŞIMI

Kent kimliği çalışmalarında; işitsel algılamanın ikincil önem taşıdığı, bu duruma insanın çevreyi algılamasında görsel algılamanın büyük bir alan kapsamasının neden olduğu söylenmektedir. Blesser ve Salter’a göre ise algılayış için her duyunun ayrı bir önemi vardır fakat işitme duyusu ile tetiklenen işitsel ortam algısı ile kişi “statik dünyanın fiziksel tanımı” olan peyzajı görmek dışında da mekânın içsel bir görünüşünü, duyumunu inşa etmektedir (Blesser ve Salter, 2009). Son zamanlarda kentlerin işitsel algılama ile değerlendirilmesi amacıyla yapılan çok sayıda çalışmaya R. Murray Schafer tarafından ortaya atılan işitsel peyzaj kavramı konu olmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde kent kimliği türlerinde anlatılan ses kimliği kavramının işitsel peyzaj yaklaşımı ile belgelenebilmesi için işitsel peyzaj kavramının açıklaması yapılmış ve işitsel peyzaj yaklaşımı anlatılmış, işitsel peyzaj yaklaşımı ile ses kimliği ilişkilendirilmiş ve işitsel peyzaj belgeleme yöntemleri açıklanmıştır.

3.1. İşitsel Peyzaj Kavramı Ve Yaklaşımı

İnsanlar geçmişten günümüze, sürdürdüğü ve geliştirmeye çalıştığı günlük yaşamını devam ettirebilmesi için beş duyusunu etkin kullanmaktadır. Fakat bu duyular içerisinde görme duyusu yüksek oranda, baskınlık ve öncelik teşkil etmektedir. Ancak işitmenin işlevselliği ve yaşam standardını arttırmak için gerekli olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Çünkü algılamada bütün duyular işin içine girmektedir (Lynch K. , 2017) ve duyuların birbirlerini destekleyici etkileri vardır. Bu yüzden insanların yaşadığı ortamların peyzajlarının sahip olduğu işitsel veriler, insanları bulundukları mekâna bağlayan, o mekânla etkileşim içinde olmasını sağlayan bir etkidir. Böylelikle işitsel verilerin olumlu ya da olumsuz etkilerinin değerlendirilebilmesi için işitsel peyzaj-soundscape çalışmaları doğmuştur.

Buna paralel olarak doğanın ses aracılığı ile insana takvim, seyir sistemi ve saat olarak kılavuzluk yaptığını söyleyen Hendy; uzak atalarımızın geçmişte kendini işitsel peyzaja göre ayarladığını çünkü işitsel peyzajdaki her şeyin dikkat çektiğini, en karanlık ormanlarda insanlara avını yakalamaya yardım ettiğini, tohumları ne zaman ekmeleri gerektiğini gösterdiğini belirtmiştir. Ve yine ilkel sesler, insanın ilk müziğini, ilk kelimelerini belirlemiştir çünkü insanların doğayla kurdukları ilişkinin en önemli özelliği, insanların doğayı taklit etmesidir (Hendy, 2016).

Kanadalı besteci R.M. Schafer'ın yürüttüğü çalışmalar doğrultusunda önerilen soundscape kavramı 'sonik çevrenin çalışmaya değer herhangi bir parçası' olarak tanımlanmaktadır (Schafer, 1977).

Schafer'a göre işitsel peyzaj "görülen değil duyulan olaylardan oluşur. Resim nasıl görsel etkileşimlerin toplamı ise işitsel peyzaj ise duyulan ses olaylarının toplamıdır" (Schafer, 1977).

İşitsel peyzaj, peyzaj ve sesin birleşimini tanımlayan bir kavramdır ve birçok farklı disiplinin konusudur (Pijanowski, vd., 2011).

Özçevik 2012 yılında yaptığı 'İşitsel Peyzaj-Soundscape' Kavramı İle Kentsel Akustik Konforun İrdelenmesinde Yeni Bir Yaklaşım adlı çalışmasında soundscape kavramını; birden fazla ses kaynağı, etki ortamı ve alıcı arasında, olumlu ya da olumsuz yargılardan bağımsız, çeşitli etkileşimler sonucunda oluşan işitsel ortam şeklinde tanımlamıştır. Soundscape kavramını işitsel peyzaj olarak çevirmiştir (Özçevik, 2012).

Fortkamp ve Fiebig'e göre 'Soundscape' kavramı, rahatsızlık kavramını, çevresel, psikolojik, sosyolojik ve ekonomik verilerin birleşmiş değerlendirmesi olarak değiştirmek amacıyla önerilmiştir. İşitsel alanda özel bir akustik renklilik oluşturan ses kaynakları, alıcının seslere anlam yüklemesine neden olur. İnsan etkinlikleri, düşünce ve hisler üzerinde etkisi olan ses ve ses kaynakları sınırlandırıcı ve destekleyici nitelikte olabilir (Özçevik, 2012).

İşitsel peyzaj; "gürültü" değerlendirmelerinin ve gürültünün etkilerinin farklı bir bakış açısıyla tekrar düşünülmesi için yeni bir kapsam olarak önerilmiştir. Bu önerideki zorluk; yapılacak akustik ölçümlerin sınırlarını belirlemek ve Schafer'ın araştırması ve neolojisiyle ortaya konulan işitsel peyzajdaki kültürel boyutun da hesaba katılmasıdır. İşitsel peyzaj araştırmaları; seslerin anlamlarını, bu seslerin dolaylı etkilerini ve seslerin algısal özelliklerini değerlendirme konusunda katkı sağlamaktadır. Bu sesler araştırılan alandaki bağlamsal özellikler çerçevesinde incelenmektedir. Analizler akustik ortamın yanı sıra dinleyicilerin sosyo-kültürel arka planına ve psikolojik özelliklerine bağlı olmaktadır. İşitsel peyzaj çalışmalarının geliştirilebilmesi için, farklı disiplinlerle ortak çalışmaların yapılması, kültürel çalışmaları, ekonomik özellikleri, etkileyebilecek nicel ve nitel parametreleri tanımlamak gerekmektedir (Schulte-Fortkamp).

ISO 12913 serisi geniş ve disiplinler arası bir konu olan işitsel peyzajda uluslararası düzeyde fikir birliği sağlamak ve bir temel oluşturmak için geliştirilmiştir. ISO 12913-1, işitsel peyzajın literatürdeki tanımları da derleyici nitelikte bir tanımını yapmakta ve kavramsal çerçevesini oluşturmaktadır. Bu standarda göre işitsel peyzaj; “kişi ya da kişiler tarafından algılanan veya deneyimlenen veya anlaşılan akustik çevre” olarak tanımlanmaktadır.

Bir kentin, bir toplumun genel ses ortamı, onu oluşturan sosyal, psikolojik, ekonomik, fiziksel ve kültürel oluşumların ya da eğilimlerin belirleyicisi olabilmektedir. İşitsel peyzaj kaynak-etki ortamı-alıcı arasındaki etkileşimi incelediği için bağlamsal değerlendirmede kent kimliğine dair bilgiler işitsel peyzajdan çekilebilmektedir. Bu noktadan hareketle kent kimliği belirleyicileri ve işitsel peyzaj yaklaşımı ile bağlantı kurulabilmektedir. Kent kimliği belirleyicilerinden;

- doğal ve yapay faktörler ortamları,
- sosyal faktörler alıcı ve ortamları,
- duyuşsal faktörler de alıcı ve kaynak ile ilişkilendirilebilir.

Her zaman bir bağlam üzerine kurulu olan işitsel peyzaj; duyuşsal uyarılar ve mekândaki kullanıcıların bilgi birikimleri, mekânda bulunma motivasyonları, mekânla ilişkili aktiviteleri, kültürel geçmiş kodlarıyla şekillenmektedir (Botteldooren, vd., 2016).

Bir kent mekânında ki işitsel peyzajda bulunan sesleri herhangi bir işitme problemi olmadığı sürece herkes nesnel bir şekilde duyabilmektedir. Fakat sesleri yorumlama, algılama, geçmişle bağdaştırma ve sesleri anlamlandırma kişiden kişiye göre çeşitlilik gösterebilmektedir. İşitsel peyzaj yaklaşımında alıcı, bir ses ortamını kendi özelliklerine ve değerlendirme ölçütlerine göre algılamaktadır ve öznel bir işitsel peyzaj açıklaması yapmaktadır. Özçevik’e göre kent mekânının biçimlenişi, cephe malzemeleri, kaynakların çokluğu gibi faktörlerin arasındaki algısal öncelikler de işitsel peyzaj değerlendirmesini zorlaştırmaktadır (Özçevik, 2012).

“İşitsel peyzaj çalışmalarının özü, bilim, toplum ve sanat arasında ara zemin olmaktır. Akustik ve psikoakustikten, sesin fiziksel özellikleri ve insan beyni tarafından sesin açıklanma biçimleri / yolları hakkında bilgi edinilmelidir. Toplumdan, insanların sesler karşısında nasıl davrandıkları ve seslerin insan davranışlarını nasıl etkilediği ve değiştirdiği bilgisi edinilmelidir. Sanattan, özellikle de müzikten ise, insanın diğer

hayatlar, hayal gücü ve ruhsal yansıma için ideal işitsel peyzajı nasıl oluşturacağı öğrenilmelidir” (Özçevik ve Can, 2013).

Endüstrileşme, hızlı makineleşme, köy yaşamından kentleşmeye geçiş, taşımacılığın ve ulaşım çeşitlerinin artmasından kaynaklı eski işitsel peyzajlar yerini içinde yeni seslerin bulunduğu yeni işitsel peyzajlara bırakmıştır. Hendy’ye göre Schafer’in iddia ettiği gibi dünya, giderek monoton sesler çıkaran bir dünya değildir. Bilakis, hiç olmadığı kadar zengin, daha renkli ve daha üç boyutludur (Hendy, 2016). Çünkü işitsel peyzajlar bulunduğu yerlerin bağlamında değerlendirilmektedir ve kentlerin tarihi, sosyal, kültürel, fiziksel ve ekonomik değişimlerinden etkilenmektedir.

İşitsel peyzaj araştırmalarının temel araştırma problemleri, görüşlerin ilerlemesi, uygulamaların yapılmasıyla paralel olarak gitmiştir. Fikirlerin desteklenmesi ve kurulan hipotezlerin sınanması düşünülse de insan algısı ekseninde araştırmayı etkileyen birçok parametre bulunmaktadır. Şehir merkezlerinden, kırsal alanlara, dış mekânlardan iç mekânlara kadar farklı ölçekler işitsel peyzaj kapsamında çalışılmaktadır. Ayrıca işitsel peyzajın sosyoloji, psikoloji gibi disiplinlerle olan bağı göz önünde bulundurulduğunda değerlendirmeler daha da karmaşılaşmaktadır. Sesin bağlamıyla değerlendirilmesi gerekliliğinden dolayı işitsel peyzaj araştırmaları alana özgü sonuçlar verebilmektedir. Bu yüzden yapılacak olan her çalışmada alana özgü değişkenler gözetilmelidir. Çünkü aynı kent içerisinde bile farklı mekânlardaki koşullardan farklı sonuçlar elde edilebilmektedir (Aydın, 2017). Kültürel, sosyal, psikolojik faktörlerin işitsel peyzaj araştırmalarında etkili olması ve her çalışmanın yere özgülüğü kentsel kimlik çalışmalarıyla özdeşleştirilebilmektedir.

Algısal eğilimlerin tespitinde, işitsel algı geri planda kalmaktadır. Bunun yanında görsel algılama büyük oranda yer almaktadır. Bu yüzden Schafer’a göre görsel algılamada kullanılan bazı terimlerin işitsel algıda denkliklerinin yapılabilmesi mümkündür. Schafer’ın önerdiği yaklaşım Gestalt psikolojisini temel almaktadır şekil-zemin-figür üçlüsüne alan parametresini eklemektedir ve sesin bağlamsal özelliği bu durumdan anlaşılabilir (Schafer, 1977).

Schafer’a göre “keynotesounds” (arka plan sesleri), “signals” (ön plan sesleri), “soundmarks” (sembol sesler) olmak üzere algılama üç bölümde gerçekleşmektedir. Schafer bu bölümleri “Our Sonic Environment and The Soundscape—The Tuning of the World” adlı kitabında işitsel peyzaj bileşenleri olarak

tanımlamaktadır. “Keynotesounds /zemin-arka plan sesleri”, alanda coğrafik ve iklimsel kaynaklı oluşan temel ses, “signals / ön plan sesleri”, alanda geçici bir süre için etki uyandıran ani sesler “soundmarks / sembol sesler” ise spesifik alana özgü sesler olarak tanımlanmaktadır (Schafer, 1977).

Keynotesounds (Arka plan sesleri): Çoğunlukla bilinçli olarak algılanmayan zemin sesleri, diğer seslerin algılanmasında önemli bir yere sahiptir. Bu sesler; sürekli veya sık sık duyulurlar ve bir fon oluşturdıkları için dinleme alışkanlığı oluşturabilmektedir. Tesadüf eseri duyulmaktadır fakat gözden kaçırılacak nitelikte değildir. Denize kıyısı olan bir yer için deniz sesi arka plan sesi olarak nitelendirilebilmektedir. Schafer’a göre figür-zemin ilişkisinde figür algılanan nesnedir. Ve zemin, figürün algılanabilmesini sağlamaktadır. Zemin olmadığı zaman figür tek başına şekilsiz ve anlamsız kalabilir. Arka plan sesler mekânda bulunan insanların günlük yaşayışlarında, ruh hallerinde ve kimliklerinin oluşmasında etkilidir (Schafer, 1977).

Signals (Ön plan sesleri): Bilinçli olarak işitilen, belli bir kaynakla ilişkilendirilebilen sesler, ön plan sesleridir. Gestalt psikolojisinde figüre karşılık gelmektedir. Alandaki birçok ses ön plan sesi olabilmektedir ve bu sesler bilinçli olarak işitilebilmektedir. Toplum odaklı çalışmalar için ön plan seslerde kısıtlamalar yapılmalıdır ve akustik uyarıcı olarak üretilen sesler dikkate alınmalıdır. Örneğin gemi düdüğü ön plan ses olarak değerlendirilebilmektedir (Schafer, 1977).

Soundmarks (Sembol sesler): Sembol sesler olarak nitelendirilen soundmark; landmark terimi referans alınarak üretilmiştir. Sembol sesler ayırt edilmesi ve fark edilmesi kolay bulunduğu ortama özgü spesifik seslerdir. Sembol sesler mekânlar için öznel ve yere özgüdür, akustik hayatı tanımladıkları için önem arz etmektedir. Schafer bu seslerin mekânlarda ve bu mekânlardaki toplumlarda bir karakter yarattığını söylemektedir. Bu sebeple sembol seslerin korunmasına öncelik vermektedir (Schafer, 1977).

Alana özgü ve/veya yerelleşmiş sesler olarak nitelendirilebilecek sembol sesler; bulunduğu mekâna özgü olmasından dolayı kimlik kavramını çağrıştırmaktadır. Bu durum işitsel peyzajın bileşenlerinden biri olan sembol seslerin, ses kimliği kavramı ile doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir.

3.2. İşitsel Peyzaj Yaklaşımı Ve Ses Kimliği İlişkisi

İşitsel peyzaj; kentten kente değişmektedir, çünkü kentlerin tarihi, kültürel ve ekonomik geçmişi tamamen aynı değildir ve her bir kentin topoğrafyası ve iklimsel özellikleri benzersizdir (Chung ve To, 2016). Her kentte bulunabilecek trafik, rüzgâr, kuş, insan sesi gibi sesler kentlerdeki bu özelliklerden etkilenecek farklı şekillerde algılanabilmektedir ve bu durum kent ve kent kimliği açısından önemli hale gelmektedir.

Maffei; “Kilise çanlarının çıkardığı sesin hala o topluluktaki insanlar tarafından özel olarak görülmesini veya fark edilmesini sağlayan benzersiz niteliklere sahip bir topluluk sesi var mıdır?”, “Bir kent kendine özgü seslerle tanımlanabilir mi?”, “Bazı tarihi alanlar geçmiş izleri koruduğu gibi işitsel hisleri de koruyor mu?”, “İnsanlar duydukları seslerle ilgili yerleri tanıyabilir mi?” gibi kent-ses ilişkisini ve ses kimliğini tartışan çeşitli araştırmalardaki soruları derlemiştir (Maffei, 2008). Semidor’un görüşü bu sorulara cevap niteliğindedir. Semidor (2006)’a göre kent sesleri; kent kimliğinin karakteristik bir parçasıdır (Semidor, 2006). Bu yüzden The Acoustic City’de Nilsen, sesin olmadığı bir şehrin tam olarak var olmadığını, yaşamadığını, eksik kaldığını ve şehrin her yerinin, caddesinin, sokağının, parkının ses olaylarından oluşan bir dünyasının olduğunu söylemektedir (Nilsen, 2014). Seslerin bir bağlam içerisinde incelenmesi, duyulduğu kent mekânına ait kültürel ve toplumsal bilgileri bize aktarmaktadır ve mekânın nasıl bir yer olduğunu canlandırabilmemize olanak sağlamaktadır. Yani işitsel peyzaj kent mekânının sahip olduğu bilgileri öğrenebileceğimiz ve değerlendirebileceğimiz bir kaynak haline gelmektedir. Rasmussen’in Yaşanan Mimari adlı kitabında sorduğu ‘Mimari işitilebilir mi?’ sorusu bu bağlamda önemli olmaktadır. Çünkü yine Rasmussen’e göre “kimse, büyük olasılıkla, mimarinin ses çıkarmadığını, bu yüzden de işitilemeyeceğini söyleyecektir. Fakat mimari aynı şekilde ışık da çıkarmaz ama yine de görülebilir. Onun yansıttığı ışığı görür ve böylece biçim ve malzemesi hakkında bir izlenim ediniriz. Aynı şekilde mimarinin yansıttığı sesleri duyabiliriz. Bu ses yansımaları da bizde biçim ve malzeme hakkında bir izlenim uyandırır. Farklı biçimdeki odalar ve farklı malzemeler, sesi farklı yansıtır” (Rasmussen, 2017).

Bu sebeple sesler, mekânla ilişki kurmanın yollarından biridir fakat işitsel peyzajlar her zaman kente dair kesin ve net bilgiler vermemektedir (Kaya, 2018) ve bu sebeple başka kent kimliği belirleyicilerinin yardımlarına ihtiyaç duyabilmektedir. Her

belirleyici ve kimlik tipinin kendine ait net sınırları bulunmamaktadır. Kimlik belirleyicilerinin kesiştiği alanlar kent kimliğine dair çeşitli ve zengin verilerin çekilebileceği yerler haline gelmektedir.

Sesler üretildikleri anda benzersiz ve zamansaldır bu sebeple çıktıkları kaynak tarafından yeniden üretilmedikleri sürece uçucudur. Kentler için önemli bilgiler taşıyan seslerin kaydedilmesi ve belgelenmesi sesin zamansallık özelliği dolayısıyla önemlidir (Kaya, 2018).

Truax’a göre alıcı sestten anlamsal olarak, “sesin kendi özellikleri ile elde edilen ve dinleyicinin çevre algısı ve sosyo-kültürel bilgisi ile elde edilen” olmak üzere iki bilgiye ulaşabilmektedir (Truax, 1996’dan aktaran Akkaya, 2014). Bu bilgiler sonucu aslında kentlilerin gündelik yaşama alışkanlıkları hakkında fikir yürütülebilmektedir bu yüzden kent kimliği belirleyiciliğinde sesin aldığı rol göz ardı edilmemelidir.

Pallasmaa’nın “Bir kasabanın sokaklarını çevreleyen duvarlarda yankılanan ses bizi mekânla doğrudan etkileşime sokar; ses mekânı ölçer ve ölçeğini anlaşılır kılar. Mekânın sınırlarını kulaklarımızla okşarız. Her şehrin sokaklarının yapısına ve ölçeğine ve genelindeki mimari üslup ve malzemelere bağlı olan bir yankısı vardır. Bir Rönesans şehrinin yankısı bir barok şehrin yankısından farklıdır” (Pallasmaa, 2011) şeklindeki açıklaması, ses kimliği, kent, malzeme, mekân, kültür ilişkisini anlatmaktadır.

Coelho (2016), “kent mekânını malzeme, ışık, insan, kültür, koku, tarih gibi elementer ve duysal düzeylerde açarken, işitsel peyzajın da yerin karakterini oluşturan bu elementlerden biri olduğunu söylemektedir” (Coelho, 2016’dan aktaran Kaya, 2018).

Kent mekanının da farklı alt mekanlara ayrılan, farklı katmanlardan, farklı birimlerden ve duysal etkileşimlerden oluşan bir kompleks olduğu düşünülürse işitsel peyzaja dikkatlerin çekilmesiyle kentsel işitsel peyzajın bütüne dair öznel mesajlar barındırdığından bahsedilebilmektedir. ISO-12913-2 kapsamında yapılan akustik değerlendirmede sorulan “Bu yer neden diğerlerinden farklı? Onu benzersiz yapan şey nedir?” sorularında çeşitli işitsel peyzajların akustik ayrımını anlatırken aslında kimlik ile ilişkilendirme yapılmaktadır. Kentin sahip olduğu çeşitli özelliklerle kent seslerini modifiye ederek kente özgü hale getirmektedir. Bu sebeple sıradan bir trafik sesi, kuş sesleri deniz sesi her kentte farklı şekillere algılanabilmektedir. Bu durum kentlerin işitsel peyzajının ses kimliğine dair veriler barındırabildiğini göstermektedir.

Özçevik’e göre; ses ortamının tanımlanmasını sağlayan işitsel peyzaj anlayışı kent kimliği oluşumunda ve kentlilerin kentsel alanları olumlu ya da olumsuz algılamasında belirleyici niteliktedir (Özçevik, 2012). Çünkü yapılan kapsamlı araştırma sonucunda ses ortamı memnuniyet durumları ve sembol sesin doğrudan ilişkili olduğu belgelenmiştir. Yani ses ortamında bulunan sembol sesler memnuniyet verici ise ses ortamı da memnuniyet verici tanımlanmaktadır ve bu durumun tersi de geçerlidir. Kentsel akustik konforun sağlanması için “mekânı/bölgeyi/kenti/toplumu/kültürü” temsil eden sesler korunmalıdır. Aksi takdirde akustik mirasın yok olması ve alan kimliğinin kaybolması durumları oluşabilmektedir (Özçevik, 2012).

İşitsel peyzajın kalitesinin algısal parametrelerle karakterize edilebileceği kabul edilmektedir. Bu parametreler insanlar, trafik veya doğal faktörler gibi işitsel peyzajı oluşturan ses kaynaklarına odaklanabilmekte ve seslerin aktifleşme zamanlarını, ses düzeylerini veya baskınlıklarını tanımlayabilmektedir. Görsel parametreler ve diğer dış faktörler gibi sesle ilgili olmayan faktörler işitsel peyzaj algılamasını etkileyebilmektedir (Aumond, vd., 2017).

Kaynaktan çıkan her ses; bulunduğu mekânın malzemesine, boyutlarına vb. özelliklerine bağlı olarak mekânla etkileşime girmektedir. Bu durum kaynaktan çıkan sesin mekân özellikleri ile birleşerek mekâna özgü olmasını sağlamaktadır. İşitsel peyzajın bütüne dair verdiği bilgiler; sesin uğradığı bu etkileşimlerle elde edilebilmektedir. Bu seslerin alana özgü oluşu ve yanında işitsel peyzajın doğasından gelen sembol sesler; alanların ses kimliği ile ilgili bilgiler barındırmaktadır. Bu sebeple sembol sesler korunmaya, dolayısı ile belgelenmeye değerdir.

3.3. İşitsel Peyzaj Belgeleme Yöntemleri

İşitsel peyzaj; durağan değildir sürekli bir değişim ve dönüşüm içerisindedir. Bu değişim sürecini izlemek, tarihsel bir bakış açısı yakalamak oldukça zordur. Kentle ilgili herhangi bir veri için fotoğraf, yazılı bir kayıt, harita, çizim gibi belgeler bulunabilirken işitsel peyzajdaki değişimler için kaydı tutulmadığı ve belgelenmediği sürece; işitsel peyzajdan çıkarımlar yapabilmek mümkündür. Schafer seslerin zamansallığından dolayı onları kaydederek korumak için bir ses müzesi oluşturmak istemiştir. Böylelikle aslında seslerin kayıttan tekrar tekrar duyulabilmesi ve seslerin tekrar üretilebilmesi için fırsat sunulabilmektedir. İşitsel peyzaj kavramı, geniş bir ifadeyle, kaybolmuş ya da kaybolmaya yüz tutmuş sesler üzerine yapılan çalışmaları, işitsel peyzaj analizlerini,

doğadaki sesleri kullanarak beste yapmayı, doğadaki seslerin kaydedilmesini ve belgelenmesini içeren bir kapsama ulaşmıştır (Brown, vd., 2016).

Kentsel mekânlarda seslerin kaydedilme ve belgelenmesine dair bir örnek Chris Watson tarafından Millennium Gallery için 2013 yılında yapılan “Inside The Circle of Fire: A Sheffield Sound Map” adlı çalışmadır. Bu çalışma 18 aylık bir kayıt sürecinin ürünüdür ve Sheffield’in ses haritası bu süreçte çıkarılmıştır. Watson’a göre şehrin bulunduğu konumda olma sebebi; sudur. Çünkü kent nehirler üzerine kurulmuştur. Watson; şehrin endüstrisini, kültürünü, nüfusunu etkileyen faktör su olduğu için hem yapılı çevreyi hem de doğal çevreyi şekillendirmesi sebebiyle su ile ilişkili sembol seslerin olduğunu düşündüğü yerlerde kayıtlar yapmıştır (Ouzounian, 2014).

“Kanda Soundscape Project”, Keiko Torigoe tarafından Tokyo’da yürütülmüştür. Farklı disiplinlerden birçok araştırmacı işitsel peyzaj araştırmalarındaki alan çalışmalarını incelemiştir. Kanda’da araştırmacılar, sesleri dinleyip kaydetmiş ve bunların sonucunda ses olayları haritası ortaya koymuştur (Özçevik, 2012).

Steph Ceraso’ya göre haritalama konusunda ses için zıt görünen bir durum bulunmaktadır. Haritalar nereye gidildiğini bilme arzusu sonucu oluşturulmuştur ve yönlendirme için sınırlara ihtiyaç vardır. Fakat sınırlar sese uygulanamamaktadır. Haritaların aksine ses yüzeylere ve derinliklere nüfuz etmektedir (Ouzounian, 2014).

Hedeflerinden biri, dünya çapındaki kentlerde, kentsel alanların yüksek kalitede görsel-işitsel kayıtlarından oluşan kapsamlı bir referans veri tabanını derlemek olan “Urban Soundscapes of the World” projesi belgeleme için alan seçimini, belgeleme yapılacak kentte duyulabilecek seslere aşina olan yerel uzmanların yaptığı algıya dayalı bir sistem önermektedir. Ghent ve Montreal kentlerinde yapılan araştırma sonuçları bu çalışmada verilmiştir (Coensel, vd., 2017).

Dünyanın çeşitli kentlerinde yapılan örnek çalışmalar incelendiğinde işitsel peyzaj belgelemesinin yapılabilmesi için çeşitli yöntemler kullanıldığı görülmektedir. ISO 12913-2 standardına göre işitsel peyzaj belgeleme yöntemleri; **binaural ölçümler, soundwalk-ses yürüyüşü, anket, rehberli röportaj ve ses kaynağı sınıflandırılmasıdır**. Çalışmanın bu bölümünde işitsel peyzaj belgeleme yöntemleri ve yöntemleri uygulayan çalışmalar açıklanmıştır. Rehberli görüşme hakkında, standart yeni tarihli olduğu için yayınlanmış bir çalışma bulunmamaktadır.

- ***Binaural Ölçümler (İki kanallı ölçümler)***

Binaural ölçümler, geniş bir stereo kayıt şeklidir. İdeal olarak, binaural ölçümler sadece sol ve sağ kulak pozisyonlarında alınır. Bu nedenle, binaural ölçümler, kalibre edilmiş kulaklıklarla çalındığında, insan kulağı ile duyulana en yakın olan formatta olmaktadır. Kulak zarı hizasında ses kaydı yaparak, ortamda sesin bulunduğu konumun belirlenebilmesi için gerekli tüm ipuçları alınmaktadır (Hong, vd., 2017).

Farklı binaural ölçüm ayarları temelde; insan dinleyicilerin kulaklarına yerleştirilmiş binaural mikrofonlar, yapay kafadaki gövde, kafa ve kulaklı mikrofonlar, simülatörde kafa ve kulaklı mikrofonlar ve simülatörde yalnızca kulaklı mikrofonlar olarak dört şekilde sınıflandırılabilir (Hong, vd., 2017).

İşitsel peyzaj ile ilgili yapılacak akustik ölçümlerde; insanların akustik ortamı algılayış şekli dikkate alınmalıdır. Bu sebeple bir ortamın akustik koşullarını kaydetmek için kalibre edilmiş binaural ölçüm sistemleri (yapay kafa) kullanılmalıdır. Kayıtlarda insanların işitme sistemine ve duyumuna mümkün olduğunca yakın koşullar seçilmelidir. Mikrofon ve kayıt teknolojileri sürekli değiştiği için, teknolojinin getirdiği bazı koşullar fayda sağlamaktadır fakat bu teknolojik cihazlar standardizasyondan uzaktır ve psikoakustik parametrelerin hesaplanmasında doğru analizlerin yapılmasını zorlaştırmaktadır (ISO12913-2).

Her binaural ölçüm için bir protokol oluşturulması gerekmektedir. Bu protokolde ölçüm süresi ve aralığı, ölçüm konumu, ekipmanı, atmosferik koşullar, topoğrafik özellikler ve ses kaynakları hakkında bilgiler verilmelidir (ISO12913-2).

Binaural ölçümler farklı alanlarda yapılan çalışmalarda kullanılabilmektedir. Örneğin;

- Sessiz alanların işitsel peyzajlarının tanımlanmasını sağlamak için Napoli, İtalya’da gerçekleştirilen bir çalışmada kent parkları ve sessiz kırsal alanlarda çalışmalar yapılmış, anket uygulaması ve laboratuvar çalışmalarının yanında 15 dakikalık binaural ses kaydı alınmıştır (Brambilla ve Maffei, 2006).

- Kore’de demiryolu ile oluşan işitsel peyzaj algısını araştırmak için üç farklı kırsal alan seçilmiş ve bu alanlarda tren geçişleri sırasında binaural ölçümler yapılmıştır (Lee, vd., 2010).

Çalışmalara bakıldığında; binaural ölçümlerle insan kulağının duyduğu sese en yakın halinin kaydedilmesi sağlandığı için algısal temelli çalışmalarda, laboratuvar araştırmalarının yapıldığı çalışmalarda oldukça yoğun bir şekilde kullanılmaktadır.

- ***Soundwalk - Ses Yürüyüşü***

Ses yürüyüşü; akustik ortamı dinlemeye odaklanan, bir alanda yürüyüş yapmayı gerektiren yöntemdir (ISO12913-2).

Semidor 2006 yılında yapılan ve “ses yürüyüşü” metodunun temelini atıldığı çalışmasını; Kevin Lynch’in “Kent İmgesi” çalışmasından esinlenerek hazırlamıştır. Buna göre kentte; kentsel alana özgü ve en fazla 30 dakikalık sürede meydana gelen ses olaylarını kaydetmek için belirlenen rotalarda yürüyüşler önerilmiştir. Sürenin 30 dakika olması; kent yapısı ve faaliyetlerinin homojenliğini koruyarak ortalama bir Avrupa kentinde yaya olarak kat edilebilen süreye karşılık gelmesinden kaynaklanmaktadır. Kentsel seslerin sürekli değiştiği göz önünde bulundurulduğunda 30 dakikalık süre oldukça sınırlı bir süredir. Bu sebeple ses yürüyüşü rotalarındaki ölçümlerin günde birkaç kez, haftada bir iş günü, tatil günleri ve hafta sonu olacak şekilde en az üç gün tekrar edilmesi önerilmektedir (Semidor, 2006).

Yürüme rotalarının seçimi araştırmanın amaçlarına bağlanmıştır. Yöntem için binaural ses kayıtları yapılmaktadır. Kayıtlarda tüm akustik özellikler alınmaktadır ve bu kayıtlar yürüyen bir insanın taşıdığı kaydediciye takılan bir binaural mikrofon sistemi ile gerçekleştirilmektedir. Kayıtlar ses yürüyüşünü yapan kişinin seviyesinde ve yüzeyden 2 ila 5 metre uzakta gerçekleştirildiği için elde edilen sinyaller, yayaların doğal dinleme durumuna benzemektedir. Bu yöntemle önemli akustik bilgiler ortamlardan edinilebilmektedir. Kentin sahip olduğu özellikler işitsel peyzajı etkilediği için ses yürüyüşü rotaları farklı nitelikteki kentsel alanlarda yapılmalıdır. Rotaların görsellerle desteklenmesi ses yürüyüşü rotasının temsiliyetini zenginleştirmektedir (Semidor, 2006).

Ses yürüyüşünün gerçekleştirileceği rotalarla ilgili olarak; farklı alanların algılanmasının ve değerlendirilme süresinin değişkenlik gösterdiği ve uzun yolların olumlu etkiyi ortadan kaldırabileceği ve değerlendirmenin yanıltıcı sonuçlar verebileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Bu sebeple; rotaların ve yürüyüş süresinin kısa tutulmasına ve farklı özelliklerdeki alanlarda farklı uzunlukta rotalar oluşturulmasına özen gösterilmelidir (Aumond, vd., 2017).

Ses yürüyüşünün gerçekleştirilme süresi çalışma amacına ve işitsel peyzaj belgelemesi yapılacak alana göre değişmektedir. Literatürde 5 (Ghalehnoee, vd., 2018),

10 (Adams, vd., 2006), 15 (Özçevik, vd., 2014). ve 30 (Semidor, 2006, Adams, vd., 2008) 90 (Berglund ve Nilsson, 2006) **dakika** gibi örnekler bulunmaktadır.

Ses yürüyüşü çalışmasının amacı belirli bir alandaki işitsel peyzajı değerlendirmektir. Genellikle bir ses yürüyüşü, sonrasında bir röportaj ya da tartışmayı düzenleyen bir moderatör tarafından yönetilmelidir. Katılımcılar ya önceden belirlenmiş bir rotaya yönlendirilmektedir ya da tanımlanmış bir alanda kendi tercih ettikleri yerde yürümeleri istenmektedir. Katılımcılardan dinlemek için önceden tanımlanmış alanlarda durmaları ya da kendilerinin dikkatle dinlemek istedikleri yeri seçmeleri beklenmektedir (ISO12913-2).

Moderatörün ses yürüyüşü katılımcılarına yürüyüş sırasında hangi sesleri duyduklarına, hangi sesleri sevdiklerine ya da sevmediklerine, akustik ortam koşullarının neden değiştirilmesi gerektiğine veya nasıl değiştirilebileceğine dikkat etmeleri konusunda uyarıda bulunmalıdır. Katılımcıların bu konuları kişisel anlatımlarında ve açıklamalarında belirtmeleri beklenmektedir (ISO12913-2).

Ses yürüyüşü araştırmacıları, katılımcıların, görsel, estetik, akustik, coğrafi, sosyal ve kültürel farklılıklara yönelik algısal tepkilerini gözlemlemekte ve ölçmektedir (ISO12913-2). Araştırmacılar çalışmalarına net bir amaçla başlamalı, rotaların kimler tarafından yürüneceği, hangi rotaların izleneceği, yürüyüşün ne zaman yapılacağı, yürüyüş sırasında katılımcıların nerede duracağı, hangi işitsel ve görsel ortamlara maruz kalınacağını, hava koşullarını, hangi sosyal ve kültürel olayın katılımcıları çekebileceğini ve rotada ne kadar zaman harcanacağını belirlemesi gerekmektedir (Chung ve To, 2016). Ses yürüyüşü metodu; işitsel peyzaj araştırmalarında kentsel alanlarda belgeleme yapabilmek için oldukça sık kullanılan bir yöntemdir. Örneğin;

- Sheffield’ın ses haritasının çıkarılmasında; kentin ana unsuru olan “su ögesi” etrafında ses yürüyüşleri yapılmıştır. Yürüyüşler esnasında sembol ses olarak nitelendirilebilecek sesler duyulduğu noktalarda durulmuştur. Bu yürüyüşlerden bazılarında yerel halkın da katılması sağlanarak, aktif bir dinleme ortamı oluşturulmuş ve kentlilerin kent sesleri hakkında düşünmesi sağlanmıştır (Ouzounian, 2014),
- Çin’de bir üniversite kampüsünde; ofis ve öğrenim alanı, yatakhane alanı ve kamusal alanlar olmak üzere üç alanda kampüs tasarımının, işitsel peyzaj üzerinde avantajlarını ve dezavantajlarını araştırmak için ses yürüyüşleri yapılmıştır (Sun, vd., 2015),

- Akıllı turizm anlayışında, Macao’da turist deneyimlerini zenginleştirmek için ses yürüşü metoduyla miras listesinde bulunan dört alanda ana ses faktörleri tanımlanmıştır (To ve Chung, 2019)

gibi açıklamaları verilen ses haritası oluşturma, kent deneyiminde ses faktörünün etkilerinde, işitsel peyzajın oluşturduğu avantaj ya da dezavantaj koşullarının değerlendirilmesi vb. gibi çeşitli konularda, turizm, eğitim, vb. gibi başlıklarda, alanda bulunan ses kaynaklarını tanımlamak, alandaki işitsel peyzajı değerlendirmek için ses yürüyüşü metodu; kentsel alanlarda yapılan işitsel peyzaj araştırmalarında sıklıkla uygulanmaktadır.

- **Anket**

Anketler çeşitli disiplinlerde eş zamanlı, birçok katılımcıya ulaşabilmek için araştırmacılar tarafından uygulanmaktadır. Anketler uygulanırken katılımcılara verilerin nerede, nasıl kullanılacağı /saklanacağı gibi konularda katılım öncesinde bilgi verilmelidir. Ayrıca tüm soruların opsiyonel olduğu ve istediklerini seçmekte özgür oldukları belirtilmelidir. Anketler; ses yürüyüşü sırasında ya da sonrasında, kayıt sırasında ortamda bulunan kişiler ve araştırılacak akustik ortamda bulunan/ortamı kullanan kişiler için uygulanabilmektedir (ISO12913-2).

Anket çalışmaları derecelendirme skalaları, katılımcıların kendilerini özgürce ifade edebilecekleri açık uçlu sorular, sıfat çiftleri kullanımı gibi uygulamalarla yapılabilmektedir (Chung ve To, 2016). Örneğin;

- Fransa’da iki şehirde kentsel gelişmeyi değerlendirmek ve potansiyel olarak iyileştirmek için işitsel peyzajın niteliksel analizini yapmayı amaçlayan çalışmada ana caddeler, yayalaştırılmış bölgeler, oyun alanları ve pazar gibi alanlarda açık uçlu sorularla anket uygulanmıştır (Raimbault, 2006).
- Bir kişinin kentsel parkların işitsel peyzajını değerlendirirken huzura verdiği anlamın, değerlendirmeyi nasıl etkileyeceğini araştırmak için park başına 80 kişi olacak şekilde, park kullanımı, işitsel peyzaj kalitesi, park kalitesi, duyulan sesler, park ortamına uygun sesler ve huzur üzerine ifadeler gibi soru başlıklarını içeren anket çalışması yapılmıştır (Botteldooren, vd., 2014).
- İspanya-Granada’da tarihsel ve yarı doğal bir alanda yapılan, belirli bir akustik ortamı içeren ses kaynaklarının karmaşıklığına bakılmaksızın, algılanan işitsel peyzaj kalitesinin öncelikle baskın seslerin öznel değerlendirmesine bağlı olarak değiştiğini

savunan çalışmanın araştırma yöntemi olarak anket uygulaması yapılmıştır (Pérez-Martínez, vd., 2018).

İşitsel peyzaj araştırmalarında anket metodu literatürdeki örneklerde görüldüğü gibi işitsel peyzajın değerlendirilmesi, analizi gibi çeşitli konu ve kapsamlarda eş zamanlı birçok alıcıya ulaşmak için uygulanmaktadır. Anketlerde açık uçlu, çoktan seçmeli, skala değerlendirmeli, sıfat çifti kullanımı gibi uygulamalar yapılmaktadır. Bu uygulamalarda katılımcıların alana dair beklentileri ya da alan koşullarını sorgulayan, kişisel özelliklere yönelik (yaş, cinsiyet, eğitim durumu vb.) gibi sorular yer almaktadır.

- ***Rehberli röportaj***

İnsan algısına ilişkin veri toplama süreçlerinde, dikkat yönetimi katı şartlar içermektedir. İşitsel peyzaj araştırması, çevre analizi için bütüncül bir yaklaşım gerektirmektedir. Bu sebeple araştırmada algısal veriler, psikoakustik göstergeler ve fiziksel parametreler kullanılmalıdır. Algısal veri toplama araştırma sonucu için yapıcıdır çünkü işitsel peyzajın içeriği sonuç olarak değerlendirilebilmektedir. Katılımcıların bireysel algılarına ilişkin uyumlu veri toplanmasını güvence altına alabilmek için rehberli röportajlarda ilkelerin belirlendiği bir kılavuz kullanılmalıdır. Kurallar farklı formatlarda kılavuzlar bulunmaktadır ve bu kılavuzlar için örnekler ISO 12913-2 de açıklanmıştır (ISO12913-2).

Bu yöntemde katılımcılara yaşadıkları ortamlar, memnuniyet durumları, ses ve günlük yaşamları arasındaki ilişkiler ile ilgili genellikle açık uçlu sorular sorulmaktadır.

- ***Ses kaynağı sınıflandırılması***

İşitsel peyzajı belgeleme ve analiz etmenin bir yolu taşıt sesi, kuş sesi, insanların konuşma sesi, adım sesi gibi ses kaynaklarını listelemektir (Semidor, 2006).

Raporlama için, akustik ortamdaki tüm ses kaynakları için bir sınıflandırma kullanılabilir. ISO12913-2 standardında örnek verilen sınıflandırma sadece araştırmacıların kullanabilmesi için önerilmiştir.

Araştırmalar için kaynakların sınıflandırılmasına yardımcı olması amacıyla herhangi bir ortamdaki tüm ses kaynakları için ortak bir sınıflama şeması ve kontrol listesi literatürdeki çalışmalardan faydalanarak ISO 12913-2 standardında belirtilmiştir.

Sınıflandırmada en önemli hususlardan biri ses kaynaklarının isimlendirilmesidir. Ses kaynaklarının isimlendirilmesinde herhangi bir değer yargısını yansıtmamasına ya

da çağrışım durumlarının engellenmesine özen gösterilmelidir. Sınıflandırmada ortak bir terminolojinin kullanılması farklı çalışmalarda anlaşılabilirlik ve karşılaştırma açısından önemli olmaktadır. Akustik ortamların ayırt edici özellikleri, diğer her şeyin yanında farklı kaynakların yoğunluklarında ve bu kaynakların varlığında veya yokluğunda yatmaktadır (ISO 12913-2).

Ses kaynaklarının sınıflandırılmasında **Schafer “işitsel peyzaj bileşenleri” olarak tanımladığı; “keynotesounds” (arka plan sesleri), “signals” (ön plan sesleri), “soundmarks” (sembol sesler)** kullanmıştır. Schafer’ın bir başka sınıflandırma şekli ise seslerin akustik, psikoakustik, semantik ve estetik bağlamda sınıflandırılmasıdır (Schafer, 1977). Başka bir sınıflandırma ise sesi mekânsal olarak indoor (iç mekân), outdoor (dış mekân) şeklinde ayıran şemadır. Oluşturulan bu iki başlıkta “kentsel, kırsal, vahşi doğa ve su altı” şeklinde alt başlıkları açılmıştır (Brown, vd., 2016). Yeni seslerin keşfinin devam edebileceği ve Schafer’ın bu durumu göz önünde bulundurarak sınıflandırmaya eklenebileceğini öngördüğü “yaratım sesleri, kıyamet sesleri, ütöpik ve mitolojik sesler, halüsinasyon ve rüya sesleri” (Schafer, 1977) gibi sesler sebebiyle sınıflandırma şemalarının değişebileceği ve geliştirilebileceği görülmektedir. Literatürde ses kaynağı sınıflandırması yapan çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin;

- Napolide üç kent parkında sessiz alanların korunması ile ilgili yapılan işitsel peyzaj çalışmasında farklı ses kaynakları (insan sesi, kilise çanı, çocuk sesleri vb.) sınıflandırılmıştır (Brambilla ve Maffei, 2006).
- Günlük yaşamda işitsel kategorilere ulaşabilmek için yapılan araştırmada; seslerin sınıflandırılmasında farklı aktivite seslerine verilen farklı kültürlere ait cevaplarla, seslere verilen anlamların işitsel peyzaj değerlendirmesi için belirleyici olabileceği görülmüştür (Dubois, vd., 2006).
- Lhasa’nın tarihi kent merkezinde yapılan bir araştırmada ses ile kentsel mekân ilişkisi ses kaynaklarına göre incelenmiştir. Ses kaynakları sınıflandırılması yapılarak seslerin kültürel anlamları incelenmiş ve ses kaynakları tanımlanmıştır (Huang ve Kang, 2015).

Bu çalışmalara bakılarak işitsel peyzajın değerlendirilmesinde, belgelenmesinde ve analiz edilmesinde ses kaynağı sınıflandırmasının yapıldığı görülmektedir. Bu araştırmalarla işitsel peyzajda hangi ses kaynaklarının bulunduğu, bu seslerden hangilerinin sembol ses olarak değerlendirildiği ve ses-mekân ilişkileri anlaşılabilir. Bu çalışmalara bakılarak işitsel peyzajın değerlendirilmesinde, belgelenmesinde ve analiz edilmesinde ses kaynağı sınıflandırmasının yapıldığı görülmektedir. Bu araştırmalarla işitsel peyzajda hangi ses kaynaklarının bulunduğu, bu seslerden hangilerinin sembol ses olarak değerlendirildiği ve ses-mekân ilişkileri anlaşılabilir.

4. ALAN ÇALIŞMASI

Çalışmanın bu bölümünde kentlerin ses kimliğinin işitsel peyzaj yaklaşımı ile belgelenebilmesinde alan seçimi için bir çalışma modeli önerilmiştir. Bu modelin oluşturulabilmesi için öncelikli olarak işitsel peyzajın belgelemesi yapan çalışmalarda seçilen alanlar ve belgeleme yöntemleri ile ilgili literatür incelemesinin bulunduğu, kent kimliği belirleyicileri (doğal, yapay ve sosyal faktörler Bknz: Bölüm 2.2.4), ses ilişkisini içeren ve işitsel peyzaj belgeleme yönteminin seçilmesi için metodolojik arka plan oluşturulmuştur. Çalışma modeli oluşturulurken literatür incelemesinden ve bu tez kapsamında oluşturulan bölüm 2 ve bölüm 3'teki kavramsal bilgilerden faydalanılmıştır. Çalışma modeli oluşturulduktan sonra çalışma modeline bağlı olarak **Eskişehir kentinin ses kimliğinin belgelenebileceği alanlar** tespit edilmiştir.

4.1. Metodolojik Arka Plan

Bu bölümde öncelikli olarak çalışma modelinin temelini oluşturulması için işitsel peyzaj belgelemesi yapan çalışma örnekleri kronolojik olarak yeni tarihli çalışmalardan eski tarihli çalışmalara göre verilmiştir. Çalışmalar seçilirken araştırma için seçilen alanların genellikle farklı nitelikte olmasına dikkat edilmiştir. Seçilen çalışmalar ile ilgili yazarlar, yayın yılı, çalışma adı, çalışmanın amacı, çalışmanın gerçekleştirildiği alan, belgeleme yöntemi ve seçilen alanların kent kimliği belirleyicilerinden karşılık geldiği faktörler ve belirleyici adını içeren bilgiler ve çalışma bulguları verilmiştir. Bu bölümde ayrıca kent kimliği belirleyicileri ve ses arasındaki ilişkiler açıklanmış ve öneri işitsel peyzaj belgeleme yöntemi hakkında bilgiler verilmiştir.

4.1.1. İşitsel peyzaj belgelemesi yapan çalışmalar

A. Karapostoli ve N.E. Votsi, “Urban soundscapes in the historic centre of Thessaloniki: sonic architecture and sonic identity” adlı çalışmasında; sesin mimari mekânlara etkisini araştırmak ve kentlerde akustik alanların özelliklerini belirlemek için; Yunanistan’ın Selanik kentinde tarihi merkeze odaklanarak, seçtikleri **yol, çarşı, meydan, agora, White Tower’ı** içeren alanlarda **ses kaynağı sınıflandırması** ile işitsel peyzaj araştırması yapmıştır. Bu çalışmada seçilen alanların kent kimliği belirleyicilerinden **yapay faktörlerden; açık alanlar ve sembol olmuş elemanların, sosyal faktörlerden tarihi yapının** karşılığı olduğu görülmektedir. Çalışmada Selanik’te seçilen alanların işitsel peyzajının Yunanistan’daki diğer kent merkezlerinin

işitsel peyzajlarına benzer özellikler gösterdiği görülmüştür. (Karapostoli ve Votsi, 2019).

W. M. To, ve A.W. L. Chung, “Soundscape for smart tourism in Macao, China” başlıklı araştırmalarında, şehrin doğal, kültürel miraslarının ve eğlence mekanlarının işitsel anlamda ne ifade ettiğini belirlemek ve bu miras özelliği gösteren alanların farklı nitelikleri ile akıllı turizm anlayışında kullanılması için, Çin’in Macao kentinde dünya miras listesine dâhil **St. Lawrence Kilisesi, Mandarin Evi, Lilau Meydanı ve Mağribi Kışlası’nı** kapsayan alanlar olmak üzere dört alanda **anket uygulaması ve ses yürüyüşü** ile çalışma yürütmüştür. Bu çalışmada seçilen alanların kent kimliği belirleyicilerinden **yapay faktörlerden; açık alanlar ve sembol olmuş elemanların, sosyal faktörlerden tarihi yapının** karşılığı olduğu görülmektedir. Çalışma sonucunda Lilau Meydanındaki işitsel peyzajın seçilen diğer alanlara göre daha memnun edici olduğu, akustik konfor koşullarının iyi ve alanın sessiz olduğu belirlenmiştir. (To ve Chung, 2019).

G. Pérez-Martínez, vd.’nin İspanya- Granada’da **El Hamra Sarayı ve bulunduğu çevrede** yaptıkları “Soundscape assessment of a monumental place: A methodology based on the perception of dominant sounds” çalışmalarında, işitsel peyzaj algısının baskın seslerle alakalı olarak değiştiğini açıklamak için **ses yürüyüşü ve anket uygulaması** yapılmıştır. Çalışmada seçilen alanın kent kimliği belirleyicilerinden **yapay faktörlerden açık alanlar ve sembol olmuş elemanlara** karşılık geldiği görülmektedir. Çalışma sonucunda, bir alanın akustik kalitesinin iyi olmasının baskın seslerle alakalı olduğu ve akustik konfor koşullarının iyileştirilmesinin baskın seslere yönelilmesiyle olacağını açıklamıştır (Pérez-Martínez, vd., 2018).

İran İsfahan’da Jahan Meydanı’nda M. Ghalehnoee, vd., tarafından yürütülen “Soundscape Quality Assessment In Naghshe Jahan square” başlıklı çalışmada, Jahan Meydanı’nın işitsel peyzaj kalitesini değerlendirmek için, **ses yürüyüşü, anket uygulaması ve 5 dakikalık ses kayıtları** yapılmıştır. Ses yürüyüşü rotaları katılımcıların ses kaynaklarına yönelmelerine bakabilmek için tanımlanmamıştır. Çalışma için seçilen alana bakıldığında kent kimliği belirleyicilerinden **yapay faktörlerden açık alanlara** karşılık geldiği görülmektedir. Çalışma sonucunda bazı alanların standartta verilen gürültü seviyelerinden daha yüksek gürültü seviyelerine sahip olduğu belirlenmiştir. (Ghalehnoee, vd., 2018).

J. Liu, vd.'nin "Factors associated with soundscape experiences in urban green spaces: A case study in Rostock, Germany" çalışmalarında **Rostock, Almanya'da farklı nitelikte 4 kent parkı anket uygulaması** ile işitsel peyzaj araştırması için seçilmiştir. (J. Liu, vd., 2018). Çalışmada seçilen alanların kent kimliği belirleyicilerinden **yapay faktörlerden açık alanlara** karşılık geldiği görülmektedir.

T. Oberman, vd.'nin "Potential of Reverberation in Squares for Soundscape Perception" çalışmasında, işitsel peyzaj algılamasında yansımanın etkisi araştırmak için, **Zagreb, Hırvatistan'da sekiz, Sheffield, İngiltere'de dokuz kent meydanında üç boyutlu ses kaydı** yapılmıştır. Bu alanlara bakıldığında kent kimliği belirleyicilerinden **yapay faktörlerden açık alanlara** karşılık geldiği görülmektedir. Çalışma sonucunda yansımanın işitsel peyzaj algısını etkilediğini fakat çalışma alanlarında trafik gürültüsünün olmasının algılamayı olumsuz etkilediğini göstermektedir (Oberman, vd., 2018).

De Coensel, vd.'nin "Urban Soundscapes of the World: selection and reproduction of urban acoustic environments with soundscape in mind" çalışmasında, kentlerin görsel ve işitsel kayıtlarından oluşan kapsamlı bir veritabanı oluşturmak ve bu kayıtların yapılacağı alanların belirlenmesi için, **Ghent, Belçika ve Montreal, Kanada'da online anket uygulaması** yapılmıştır ve kentlilerin bu anket sorularına verdiği cevaplara göre işitsel peyzaj araştırmasının yapılacağı alanlar belirlenmiştir. Anket sorularında yollar, meydanlar ve parklar ile ilgili değerlendirme yapılması istenmiştir. Bu alanlara bakıldığında alanların, kent kimliği belirleyicilerinden **yapay faktörlerden yollar ve açık alanlara** karşılık geldiği görülmektedir (Coensel, vd., 2017).

A. Calleja, vd.'nin "Acoustic and economic valuation of soundscape: An application to the 'Retiro' Urban Forest Park" çalışmalarında, işitsel peyzajı karakterize etmek ve ekonomik olarak değerlendirmek için, **İspanya'nın Madrid kentinde tarihi Retiro Park'ta dokuz çalışma alanı** belirleyerek **30 dakikalık ses düzeyi ölçümleri ve anket uygulaması** yapmıştır. Çalışma alanına bakıldığında alanın kent kimliği belirleyicilerinden **yapay faktörlerden açık alanlara, sosyal faktörlerden tarihi yapıya** karşılık geldiği görülmektedir. Çalışma sonucunda parktaki gürültü düzeyleri katılımcılar tarafından rahatsız edici bulunmamıştır (Calleja, vd., 2017).

K. Sun, vd.'nin "Evaluating the university campus soundscape: The case of Tianjin University" çalışmasında, işitsel peyzaj kalitesini değerlendirmek için,

üniversite kampüsünde 20 dakıda bir 40 ses düzeyi ölçümü, ses yürüyüşü ve ses yürüyüşü sırasında anket uygulaması yapılmıştır. Çalışmada seçilen alana bakıldığında **sosyal faktörlerden kent işlevinin karşılığı** olduğu görülmektedir. Çalışma sonucunda kampüs işitsel peyzajını iyileştirmek için önerilerde bulunulmuştur. (Sun, vd., 2015).

D. Botteldooren, vd. **Antwerp Belçika’da sekiz kent parkında** “How the meaning a person gives to tranquility could affect the appraisal of the urban park soundscape” adlı, insanların huzura verdiği anlamın kentsel parkların işitsel peyzaj değerlendirmesine etkisini araştıran çalışmada, alanda **anket ve 15 dakika ses kaydı** yapılmıştır. Çalışmada seçilen alan kent kimliği belirleyicilerinden **yapay faktörlerden açık alanların** karşılığıdır. Çalışma sonucunda insanların huzur anlayışları ve parklar arasında güçlü bir ilişki bulunamamıştır. (Botteldooren, vd., 2014).

A. Özçevik, vd.’nin “Kentsel Akustik Konforun İrdelenmesinde Uygulamalı bir İşitsel Peyzaj Yaklaşımı - İstatistiksel Çalışmalar” adlı çalışmasında, akustik konfor çalışmalarının süresinin uygulamada en aza indirilebilmesi için, araştırmanın istatistiksel aşamaları açıklanmıştır. **Türkiye’nin İstanbul kentinde iki iskele meydanında (Beşiktaş ve Ortaköy) ve iki caddesinde (Bağdat Caddesi ve Barbaros Bulvarı), 15 dakikalık ses yürüyüşü ve anket uygulaması** yapılmıştır. Çalışma alanları incelendiğinde bu alanların **doğal faktörlerden topoğrafyaya, yapay faktörlerden yollar ve açık alanlara, sosyal faktörlerden tarihi yapı ve sosyo-kültürel yapıya** karşılık geldiği görülmektedir. Çalışma sonucu geliştirilen regrasyon modelinde hesaplama ve tahminlerle, ses ortamının öznel değerlendirmesinin yapılabileceği gösterilmiştir. (Özçevik, vd., 2014).

J. Liu, vd.’nin “Landscape spatial pattern indices and soundscape perception in a multi-functional urban area” çalışmasında, kentsel peyzajın işitsel peyzaj algısını nasıl etkilediğini araştırmak için, **Rostock, Almanya Warnemünde kıyı bölgesinde, iki gün boyunca sekiz periyotta 10 dk ses kaydı ve ses kaynağı sınıflandırması** yapılmıştır. Çalışma alanları incelendiğinde bu alanların **doğal faktörlerden topoğrafya, yapay faktörlerden açık alanlara** karşılık geldiği görülmektedir. Araştırmada mekanik seslerin doğal seslere göre baskın olduğu görülmektedir (Liu, vd., 2014).

A. Farina ve N. Pieretti “The soundscape ecology: A new frontier of landscape research and its application to islands and coastal systems” adlı çalışmalarında, ada ve kıyı dinamiklerini, işitsel peyzaj yaklaşımıyla anlamak ve değerlendirmek için **Kuzey**

İtalya’da Tiren Denizi kıyısında ses kayıtları yapmıştır. Çalışma alanına bakıldığında alanın kent kimliği belirleyicilerinden **doğal faktörlerden topoğrafyaya** karşılık geldiği görülmektedir. Çalışma sonucunda işitsel peyzajın, ekolojik, kültürel ve ekonomik bir bilgi kaynağı olduğu ve ses kayıtlarının oluşturduğu dünya çapında bir arşivin ada ve kıyı dinamiklerini değerlendirmek ve geliştirmek için bir araç olduğu savunulmaktadır (Farina ve Pieretti, 2012).

Adams, vd.’nin “Soundwalking as a methodology for understanding soundscapes” çalışmasında, kentle ilgili çalışan mimar, şehir planı vb. kişilerin kentsel tasarımda ses konusuna dikkatlerinin çekilmesi için, Manchester, İngiltere’de çalışma alanı olarak **kent meydanı, yaya yolu, alışveriş caddesi ve bir yeşil alan** seçilmiştir. Çalışma yöntemi olarak **30 dakikalık ses yürüyüşü** uygulanmıştır. Çalışma alanlarına bakıldığında kent kimliği belirleyicilerinden **yapay faktörlerden yollar ve açık alanlara, sosyal faktörlerden sosyo-kültürel yapının** karşılığı olduğu görülmektedir. Araştırma sonucunda ses yürüyüşü bulguları verilmemiş fakat ses yürüyüşü yönteminin faydaları ve uygulaması anlatılmıştır (Adams, vd., 2008).

G. Brambilla, vd.’nin Türkiye’nin İstanbul ve İtalya’nın Napoli kentlerinde gerçekleştirdikleri “Comparison of the Soundscape in the historical centres of Istanbul and Naples” adlı çalışmada, iki farklı kentin işitsel peyzajındaki benzerlik ve farklılıkları araştırmak için, **ticari alan, tarihi çarşı, tarihi ve turistik kent alanı, dini alan, dinlenme alanı ve deniz kıyısını** kapsayacak şekilde iki kentte de **ses yürüyüşü** yapılmıştır. Çalışmada seçilen alanlar incelendiğinde bu alanların kent kimliği belirleyicilerinden **doğal faktörlerden topoğrafya, yapay faktörlerden yollar, açık alanlar ve sembol olmuş elemanlar, sosyal faktörlerden tarihi yapı, sosyo kültürel yapı, kent işlevi, inanç ideolojisi ve sosyo-ekonomik yapıya** karşılık geldiği görülmektedir. Çalışma sonucunda kültürel mirastaki farklılıklara rağmen her iki şehir için de aynı tür alanlarda işitsel peyzajda benzerlikler gözlenmiştir (Brambilla, vd., 2007).

Örneklerde verilen araştırmalardan işitsel peyzaj belgelenmesi yapan çalışmalarda; işitsel peyzaj belgelenmesinin gerçekleştirildiği alanların seçimine dair bir standardın oluşmadığı görülmektedir. Fakat belgeleme amaçlı yapılan çalışmalarda, alan seçimlerinin, kentin doğal özelliklerini gösteren, kıyı alanları, göl çevreleri, kırsal alanlar, yapay özelliklerini gösteren kent parkları, kentsel açık alanlar, meydanlar, rekreatif alanlar ve yaya yolları, anıtsal yapılar, sosyal özelliklerini gösteren; tarihi

merkezler, ticari akslar, dini ritüel alanları, festival alanları ve günlük yaşamı göz önünde bulundurularak yapıldığı görülmektedir. Çalışmalarda alan seçimlerine bakıldığında aslında bu alanların kentin sahip olduğu ve kent kimliği belirleyicilerini oluşturan doğal, yapay ve sosyal faktörlerin karşılıkları veya bu belirleyicilerin yoğunlaştığı/kesiştiği alanlar olduğu belirlenmiştir. Bu sebeple alan seçimlerinde kullanıcı yoğunluğu, işlevsel özellik ya da kaynak çeşitliliği gibi kent kimliği belirleyicilerinin de doğal getirisi olan koşullara; kentin sahip olduğu özelliklerle araştırmacıları kendiliğinden yönlendirdiği görülmektedir.

4.1.2. Doğal, yapay, sosyal faktörler ve ses ilişkisi

Her bir **kent kimliği belirleyicisi (doğal faktörler-** topoğrafya, iklim ve bitki örtüsü, jeolojik yapı; **yapay faktörler-** yollar, açık alanlar ve sembol olmuş elemanlar; **sosyal faktörler-** tarihi, sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik yapı, inanç ideolojisi ve kent işlevi) kente dair çok sayıda bilgiyi içermektedir ve bu belirleyiciler birbirlerini etkilemektedir. Kent kimliği belirleyicileri arasındaki bu duruma bakılarak aralarında görünmez bağlar olduğu ve birbirlerini içerik bakımından desteklediği görülebilmektedir. Bu durum kent kimliği belirleyicilerinin etkilediği alanların birbiri içine geçtiğini ve kesişebildiğini göstermektedir. Bir kentte bulunan kent kimliği belirleyicilerinin yoğunlaştığı ya da kesiştiği alanlar bu iç içe geçme durumu düşünülerek kentin kimliği hakkında verimli ve çeşitli bilgilerin çekilebileceği alanlardır. Jacobs'ın görüşleri de bu durumu desteklemektedir. Jacobs'a göre; kentlerin anlaşılabilmesi için ayrı ayrı kullanım yerlerinin değil, bu kullanım yerlerinin karışım ve bileşimlerinin incelenmesi gerekmektedir (Jacobs, 2011).

Kent kimliği belirleyicilerini oluşturan **doğal, yapay ve sosyal faktörler ve ses** arasındaki ilişki düşünülünce, belirleyicilerin sesi; sesin fiziksel özelliği, ses kaynağı çeşitliliği ve alanların kullanım yoğunluğu dolayısıyla etkilediği görülmektedir. Bu etkiler Tablo 4.1.'de gösterilmektedir.

Tablo 4.1. Kent kimliği belirleyicilerinden doğal, yapay ve sosyal faktörlerin kent sesini etkileme durumu

			SESİN ETKİLENME DURUMU		
			Fiziksel özellği açısından	Kaynak çeşitliliği açısından	Alan kullanım yoğunluğu açısından
KENT KİMLİĞİ BELİRLEYİCİLERİ	DOĞAL FAKTÖRLER	Topoğrafya	x	x	x
		İklim ve bitki örtüsü	x	x	x
		Jeolojik yapı	x	x	x
	YAPAY FAKTÖRLER	Yollar	x	x	x
		Açık alanlar	x	x	x
		Sembol olmuş elemanlar	x	x	x
	SOSYAL FAKTÖRLER	Tarihi yapı	x	x	x
		Sosyo-kültürel yapı	x	x	x
		Sosyo-ekonomik yapı	x	x	x
		İnanç ideolojisi	x	x	x
		Kent işlevi	x	x	x

Tabloda “x” ile gösterilen durumlar belirleyicinin sesi etkilediğini göstermektedir. Kent kimliği belirleyicilerinin kent sesini etkilemesi göz önünde bulundurulduğunda, ses faktörünün kente özgü olduğu durumların yani ses kimliğinin belgelenebilmesi için; kentteki kent kimliği belirleyicilerinin çakışma ve yoğunlaşma alanları önem arz etmektedir. Buradan hareketle, kentte işitsel peyzaj yaklaşımı ile ses kimliğinin belgelenebilmesi için kentte bulunan kent kimliği belirleyicilerinin karşılıklarının işaretlenmesi ve bu alanların yoğunlaştığı ya da kesiştiği yerlere bakılması önerilmektedir.

Kent kimliği belirleyicileri ve ses ilişkisi incelendiğinde, her bir faktörün ele alınması gerekmektedir.

• **Doğal faktörler;** kentte oluşumu uzun ve değişimi zor bir yapı oluşturduğu ve çoğunlukla kentler bu yapıya uygun yerleşim gösterdiği için kentte işitsel peyzajı öncelikli etkileyen faktörlerden biridir. Bir kentten bir akarsuyun geçmesi, kentin denize kıyısının olması, tamamen dağlık bir bölgede olması ya da uçsuz bucaksız düzlüklerden oluşması işitsel peyzaj algısını dolayısı ile ses kimliğini etkilemektedir. Kente ait bu **topoğrafik özelliklere** bağlı olarak kentte farklı etkinlikler yapılmakta, bu alanlara

farklı işlevler verilebilmektedir. Akarsularda rafting ya da motorlu araç gezilerinin yapılması, denizlerin ulaşım için kullanıldığında gemi ve vapur seslerinin oluşması vb. gibi durumlarda ses kaynakları çeşitlenmektedir.

Doğal faktörlere ve dolaylı olarak yapay faktörlere bağlı olarak her kentin mekân organizasyonu ve fiziksel yapısı farklılaşmaktadır. Farklı mekânlarda farklı dolu-boş oranları ve topoğrafik öğeler olduğu için; örneğin kentteki rüzgâr bu alanlarda gezinirken farklı sesler çıkarmaktadır. Topoğrafya, iklim koşulları ve yapay faktörler, kaynaktan çıkan sesi etkilemektedir ve ses kente özgü hale gelmektedir.

Bu çeşitli durumların yanında ses yapısı gereği; doğması, yayılması ve yutulması için maddesel bir ortama ihtiyaç duymaktadır. Bu özelliği ile ses; doğal faktörler ile ilişkisini net olarak göstermektedir. Ses kentsel alanlarda yansıyor, işlenmekte, değişmekte ve bozulmaktadır. Böylelikle kentin kendine özgü bir sesi oluşmaktadır. Doğal faktörlerden **iklimsel özellikler ve bitki örtüsü** kentin işitsel peyzajını etkileyebilecek durumdaysa örneğin geniş ormanlar varsa ya da yağışlar kentte etkisini sürekli gösteriyorsa bu durum kentin işitsel peyzajını değiştirmektedir. Çünkü iklim ve bitki örtüsü sesi hem kaynak çeşitliliği hem de sesin kendi fiziksel özelliği yönünden etkilemektedir. Kentlerde iklimsel özelliklerden dolayı bazı bölgelerde camlarda kepenk uygulamaları yapılmaktadır. Bu kepenkler hava durumunun etkisiyle yağışlı ve rüzgârlı zamanlarda, yağmurun kepenklere değmesi ya da kepenklerin çarparak kapanması sonucuyla farklı seslerin oluşmasına sebep olabilmektedir.

Kentteki **jeolojik yapı** sesin yutulma, yansıtılma vb. durumlarını değiştirdiği ya da çeşitli aktivitelere alan oluşturduğu ve yeni seslerin oluşmasına neden olduğundan dolayı ses kimliği açısından önemlidir.

• **Yapay faktörler**; çoğunlukla kentteki doğal faktörlere göre şekillenmektedir. Bu yapay faktörlerden biri **yollardır**. Kentlerde cadde ve sokaklar, kültürel bir kesit gibi çalışmaktadır. Rapoport (1987), kültürün etkilerini cadde kullanımında göstermek için Hindistan örneğini kullanmaktadır: “İlk bakışta, caddeler, göz alıcı derecede aktivite çeşidi ve buna bağlı olarak farklı sesler, kokular ve görüntüler gibi görünen şeylere ortam sağlamak içindir. Hayvanların, insanların, bisikletlerin, insanların çektiği bisikletlerin, kamyonların, otobüslerin kafa karıştıran karmaşası sürekli devam eder. Aktiviteler, olağanüstü güzel bir zeminde ve birbiriyle yakın çakışma içinde karışırlar/iç içe geçerler” (İnceoğlu, 2007).

Günlük yaşam rutinlerine dâhil olan sokak ve caddeler, kentte alışveriş, dinlenme, ulaşım vb. işlevler kazanmaktadır. Bunun yanında kentlerin gelişimini sağlayan 1. Dereceden bölünmüş yollar kentler arası bağlantıları oluşturmaktadır. Ayrıca örneğin kentten demiryolu geçişi gibi durumlar kentlerin işlev kazanmalarına da sebep olabilmektedir. Kentte farklı ulaşım türleri örneğin hafif raylı sistemler oluşturdıkları seslerle, durak noktalarındaki insan toplulukları ile ses kimliğine katkıda bulunmaktadır. Bu sebeplere bakılarak kentte kültürel kesit oluşturan sokak ve caddeler, 1. Ve 2. derece yollar varsa kentte farklı ulaşım sistemleri ses kimliği açısından önemli olmaktadır.

Açık alanlar kent kimliğini etkileyen bir diğer yapay faktördür. Kentlerde bulunan açık alanlara dâhil meydanlar çeşitli etkinliklerle farklı ses kaynaklarını barındırabilmektedir ve meydanlarda işitsel peyzajlar farklılaşabilmektedir. Örneğin Roma'da çeşmeler bulunduran Navona Meydanı ya da Siena'da at yarışlarının düzenlendiği Piazza del Campo bu duruma örnektir. Geçmişten günümüze meydanlar kentlilerin sosyalleşmesi, kültürel aktarım ve günlük yaşam için önem arz etmektedir.

Kentte meydanların yanında; yeşil alanlar ve rekreasyon alanları sosyal yaşantı açısından dikkate değer konumdadır. Yeşil alanlar istenmeyen seslerin yutulmasına sebep olabilmektedir. Ayrıca kentlilerin çeşitli seslere erişimini sağlayabilmektedir. Buna bağlı olarak kent parkları ve rekreasyon alanlarında kentlilerin kullanımı ile çeşitli faaliyetler yapılabilmektedir. Her faaliyetin kendine özgü bir sesi olduğu göz önünde bulundurularak kentlerde açık alanların varlıkları veya kullanımlarıyla kentlerin ses kimliğini etkilediği görülebilmektedir.

Kentte sembol olmuş, yapı, kentsel donatı ya da kentlilerin buluşma noktaları gibi elemanlar bazı durumlarda hem kendileri ses kaynakları olmakta bazen de buluşma, toplanma ve ziyaret gibi işlevleri barındırdıkları için ses kaynağı çeşitliliğine sebep olabilmektedir. Bu sebeple ses kimliğini etkilemektedir.

• **Sosyal faktörler;** kentte doğal ve yapay faktörlere eklenerek kentin kimliğini değiştirmektedir. Sosyal faktörlerden tarihi yapı işitsel peyzajın ve ses kimliğinin değişiminin okunabileceği bir kent kimliği belirleyicisidir. Kentlerin geçmişini yansıtan ve günümüzle bağlantısını sağlayan alanlar geçmiş işlevlerini sürdürmekteyse ya da dönüştürülerek yeni bir işlev kazandırılmışsa bu işlevlerle kentlerin ses kimliğini etkileyebilmektedir. Tarihsel süreç içerisinde insanların ve mekânların; birçok faktörle

olduğu gibi, sesle olan ilişkileri de değişmektedir. Zaman geçtikçe eski işitsel peyzajlar yerlerini yenilerine bırakmaktadır. Blesser ve Salter(2009)'a göre sürekli hayatta kalma mücadelesi veren ve sürekli vahşi hayat tehdidi altında olan atalarımızın hayatta kalmasında görselden çok işitsel peyzaj önemlidir ve evrimsel bir bakış açısına göre işitsel peyzaj hayatta kalmalarına kritik katkılarda bulunmuştur. Yaşanan olaylar tehlikeli olduğu için işitsel peyzaj bir erken uyarı sistemidir. Şimdi modern toplumlarda da insanoğlu hala tehlikeli durumlarda; bir bebeğin ağlama sesine, itfaiye aracının sirenlerine, fırtınalarda ağaçların seslerine güvenmeye devam etmektedir (Blesser ve Salter, 2009). Tarihi yapının değişmesi, gün geçtikçe kaybolan faktörlerin yerine yenilerinin gelmesi ya da gelmemesi kentlerdeki işitsel peyzajı da etkileyen bir durum olmaktadır. Öyle ki İngiliz mimar Creswell 1980'deki Londra'nın tasvirini yaparken; Atlı arabaların Londra'nın granit taşlarında yarattığı sesi; sokakta gümleyen büyük bir gürültü olarak tanımlamaktadır. Demir nalların yoğun Londra sokaklarında döşeli granit taşlara çarpması, zıplayan tekerleklerin sesleri, her türlü koşumun ve donanımın sesleri ve at sesleri sesin en uç hali olarak tarif edilmektedir (Jacobs, 2011). Günümüzde ise atlı arabaların yerini değişen teknolojilerle birlikte motorlu araçlar almıştır. Tarihteki bu tip değişiklikler ses ortamının da değişmesine sebep olabilmektedir. Diğer tüm tarihi miraslar gibi bir kente ait sembol niteliğindeki sesler de sadece o kentin değil tüm insanlığın ortak değeridir. Bu seslerin, belgelenmesi, korunması ve geleceğe aktarılması gerekmektedir.

Bireyler içinde yaşadıkları toplumların kimliklerini aynı ortamı paylaşarak, birbirleri ile bağ kurarak, paylaşımlarda bulunarak ve ortak değerler oluşturarak etkilemektedir. Bu değerler çevreye yansımaktadır. Dolayısıyla gündelik yaşam da etkilenecek bu durum kent kimliğine geçmektedir. Gündelik yaşamda, gece-gündüz hayatı, mevsimsel koşullar ve farklı özelliklerle kente farklı dinamikler katılmaktadır. Tüm bu gündelik yaşam etkinliklerinin, mevsimlerin hatta gece-gündüz yaşantısının ve yaşama alışkanlıklarının farklı sesleri vardır. Her kültürün benimsediği ses tercihleri ya da beğeni sınırları içerisinde olmayan sesler vardır. Bazı sesler bir topluluğun ya da yerin kültürünü anımsatabilmektedir. Bu durumda **sosyo-kültürel yapı** ve ses arasında bir ilişki olduğu görülebilmektedir. Kentsel mekânlarda sesler bağlamsal olarak incelendiğinde bulunduğu yerle ilgili kültürel ve toplumsal bilgiler barındırmaktadır. Böylelikle sesler; zihninizde kentin özelliklerini, kültürünü, günlük yaşam rutinlerini canlandırmamızı sağlamaktadır.

İnanç ideolojisi, sosyo-kültürel özellikleri önemli derecede etkilemektedir. Bu sebeple modelde uygulanacak adımlarda **inanç ideolojisi ve sosyo-kültürel yapının birlikte** incelenmesi önerilmektedir (Tablo 4.2.). Farklı inançların görüşleri, ibadetleri, yaşama, dinlenme ve eğlenme şekilleri farklıdır. İnanç ideolojisi yapılaşma şekilleri olarak da kenti etkilemektedir. Her inancın ibadet ettiği mekânlar ve ibadet şekilleri farklılaşmaktadır. İnanç ideolojisinin kente yapısal etkisinin yanında bir başka etkisi ise kentin işitsel peyzajıdır. Farklı inançların ibadet şekilleri ve ibadete çağrı şekli farklıdır. Kentlerdeki çan sesleri ya da ezan sesi kent kimliği hakkında bilgiler içermektedir.

Kentlerde sosyal faktörlerde yer alan belirleyicilerden **kent işlevi**; kentin **sosyo-ekonomik yapısını** büyük ölçüde etkilemektedir. Bu sebeple modelde uygulanacak adımlarda **sosyo-ekonomik yapı ve kent işlevi belirleyicileri birlikte** incelenmesi önerilmektedir (Tablo 4.2.). Tüm üretim aktiviteleri ve yaşam faaliyetlerinin kendine özgü sesleri vardır. Geçmiş zamanlarda kentlerde üretim ve barınma birimleri birbirleri ile iç içe konumdadır. Bu iç içe durum işitsel peyzaj açısından mimariye ve kente önemli özellikler katmaktadır. Buna paralel olarak sokakların faaliyet isimleri ile adlandırılması üretim ve tüketimin arasında algılanabilir mesafe bulunmasını kanıtlamaktadır (Schafer, 1977). Safranbolu’da Arasta olarak bilinen kısımda bulunan Saraçlar Sokak, Kunduracılar Sokak, Semerciler Sokak bu duruma örnek oluşturmaktadır. Kentler geliştikçe, kentin sahip olduğu işlevler de değişim ve dönüşüme uğramaktadır. Bir kentte sanayi tesislerinin gelişimi, kentin sosyo-ekonomik özelliklerinin gelişimi ile doğru orantılıdır. Sanayideki değişimlere paralel olarak ticari ve zirai faaliyetlerin merkez olma özellikleriyle ortaya çıkan işlevler kentlerin bu ekseninde şekillenmesine ve gelişmesine, farklı bir nitelik kazanmasına sebep olmaktadır. Ticaretin ön planda olduğu kentlerde ulaşım ve yerleşim tipleri de değişmektedir. Ayrıca gelişen işlevlere bağlı olarak yan sanayi dalları ve işlevlere bağlı hizmet kollarının gelişmesi mümkündür (İsbir ve Açma, 2005). Bütün bu değişimler, kentlerin ses ortamını da etkilemektedir. Çünkü her faaliyetin ve beraberinde getirdiklerinin kendine özgü bir sesi vardır. Değişimlerle eklenen yeni sesler işitsel peyzajda değişikliklere sebep olarak ses kimliğini de etkilemektedir.

Kentlerde işlevsel özellikler yalnızca sanayi ile sınırlandırılmamalıdır. Kentlerde havaalanı veya askeri tesislerin bulunması, liman ya da istasyonların bulunması kentin

ses kimliğini etkilemektedir. Ayrıca kentte üniversite gibi bir eğitim kurumunun olması sosyal yapıyı etkileyerek; açık alanların etkin kullanımını, sosyo-kültürel faaliyetlerin ve günlük yaşam rutinlerinin çeşitlenmesini sağlamakta, kentin gece ve gündüz kullanımını değiştirmektedir.

Kent kimliği belirleyicileri (Doğal, yapay ve sosyal faktörler Bknz: Bölüm 2.2.4) ve ses ilişkisini anlatan açıklamalar ve Tablo 4.1. göz önünde bulundurulduğunda çalışma modelinin oluşturulabilmesi için kent kimliği belirleyicilerinin kenti etkilediği alanlar belirlenmelidir. Bu sebeple Tablo 4.2. oluşturulmuştur.

Tablo 4.2. Kentlerin ses kimliğinin belgelenebilmesinde; alan seçimi yapılabilmesi için kent kimliği belirleyicilerinden doğal, yapay ve sosyal faktörlerin etkilerinin görüldüğü alanların belirlenmesi

KENT KİMLİĞİ BELİRLEYİCİLERİ		
DOĞAL FAKTÖRLER	YAPAY FAKTÖRLER	SOSYAL FAKTÖRLER
• TOPOĞRAFİK YAPI <i>Dağ, deniz, göl, ova, akarsu vb. oluşumların belirlenmesi</i> • İKLİM VE BİTKİ ÖRTÜSÜ <i>İklim ve bitki örtüsünün etkisini gösterdiği alanların işaretlenmesi</i> • JEOLJİK YAPI <i>Jeolojik farklılık gösteren alanların belirlenmesi</i>	• YOLLAR <i>Kentte bulunan 1. ve 2. derece yollar, kentin yaşam rutinini gösteren ve kültürel kesitini oluşturan sokak ya da caddeler, farklı kent içi ya da kentler arası vb. ulaşım sistemlerinin belirlenmesi</i> • AÇIK ALANLAR <i>Kentinin yoğun olarak kullandığı, farklı işlevlere sahip meydanlar, parklar ya da rekreatif alanların vb. işaretlenmesi</i> • SEMBOL OLMUŞ ELEMANLAR <i>Kentte sembol olmuş; yapı, kentsel donatı ya da kentlilerin buluşma noktaları vb. gibi elemanların işaretlenmesi</i>	• TARİHİ YAPI <i>Kentin geçmiş izlerini taşıyan alanların işaretlenmesi</i> • SOSYO-KÜLTÜREL YAPI VE İNANÇ İDEOLOJİSİ <i>Kentin günlük yaşam rutinini gerçekleştirdiği alanlar, kültürüne etki eden işlevsel oluşumlar, farklı kültür ve inanıştaki toplulukların yaşadığı alanlar ve kentte inanç ideolojisini gösteren alanların belirlenmesi</i> • SOSYO-EKONOMİK YAPI ve KENT İŞLEVİ <i>Kentte farklı nitelikler gösteren ve kent işlevini etkileyen üniversite, askeriye, turizm, sanayi, fuar, liman vb. alanların belirlenmesi</i>

Tabloda kent kimliği belirleyicileri doğal, yapay ve sosyal faktörler (Bknz: Bölüm 2.2.4) olarak üç bölüme ayrılmıştır ve sosyal faktörlerden **sosyo-kültürel yapı ve inanç ideolojisi ve sosyo-ekonomik yapı ile kent işlevi** birleştirilerek kent kimliği belirleyicilerinin etki alanlarının görülebilmesi için belirlenmesi gereken alanlar açıklanmıştır.

4.1.3. Öneri işitsel peyzaj belgeleme yöntemi

Kentte sesle ilişkileri belirtilen doğal, yapay ve sosyal faktörler kent haritasında işaretlendikten ve belgeleme alanı belirlendikten sonra, uygulanacak belgeleme yöntemi önemli duruma gelmektedir. Can'a göre kent kendi kendisiyle hiçbir şekilde eş zamanlı değildir. Kent; sadece fiziksel yapıların değil farklı yaşam rutinleri, çalışma ve eğlence şekilleri ve bu kullanım şekillerinin mekânların farklı zamanlarda kullanımı birlikte taşınmasıyla nitelendirilmiştir (Can, 1999). Kentte eş zamanlı pek çok olayın yaşanması, her bilgi ve olayın değerli olduğu göz önünde bulundurulduğunda ve işitsel peyzaj belgelemesi yapan çalışmalarda literatürde kentsel alanlarda yoğunluklu uygulanan işitsel peyzaj belgeleme yöntemlerinden **“soundwalk-ses yürüyüşü”** yöntemi bu çalışmada prensip açısından uygun bir yöntem olarak görülmüştür. Bu yöntem esnasında ses ile ilgili verilerin toplanabilmesi ve ses kimliğini oluşturan seslere dair bir arşivin oluşturulabilmesi için ise **“binaural ölçümler”** önerilmiştir.

Ses yürüyüşü yönteminin kullanılması için kent kimliği belirleyicilerine bağlı geliştirilen ve binaural ölçümlerin gerçekleştirileceği hatların açıklanan literatür verilerine ve çalışma amacına bağlı olarak;

- Kent kimliği belirleyicilerinin kesiştiği/yoğunlaştığı alanlarda,
- Kent kimliğine katkısı bulunan özel sokak, yapı çevresi ya da alanlarda,
- Ses kaynaklarının çeşitliliği ve mekânsal farklılıkların gözetildiği alanlarda,
- Farklı alanların algılanması ve değerlendirilmesi süresinin değişkenlik gösterebileceği göz önünde tutularak,
- Uzun yolların olumlu etkiyi ortadan kaldıracak ve değerlendirmenin yanıltıcı sonuçlar verebileceği için yolların ve yürüyüş süresinin kısa tutulmasına önem verilerek oluşturulmasına dikkat edilmelidir.

Buradan hareketle kentlerin ses kimliğinin işitsel peyzaj yaklaşımı ile belgelenmesi için açıklanan literatür verilerine bağlı olarak bir çalışma modeli önerilmiştir. Bu modelde seçilen kentte ses kimliği belgelenmesinin yapılacağı alanların belirlenmesi için kent kimliği belirleyicileri kullanılmıştır. Bu tez çalışması kapsamında alanda uygulama aşamasında belirlenen alanlarda işitsel peyzaj yaklaşımı ile belgeleme yapılması için soundwalk-ses yürüyüşü yöntemi sırasında binaural ölçümlerin yapılması önerilmiştir.

Farklı amaçları bulunan çalışmalarda Bölüm 3.3.'te genel prensipleri verilen belgeleme yöntemleri; araştırmacı ve akustik uzmanlar tarafından çeşitli kombinasyonlar ile kullanılabilir.

4.2. Çalışma Modelinin Oluşturulması

Kentlerin ses kimliğinin işitsel peyzaj yaklaşımı ile belgelenmesinde kent kimliği belirleyicileri (doğal, yapay ve sosyal faktörler) üzerinden kurgulanan çalışma modelinde alan seçimlerinin yapılabilmesi için **“7 adım”** önerilmiştir. Bu adımlar ses kimliğinin belgelenebileceği **alanların seçiminde**; verilerin toplanması ve verilerin sentezlenmesinde kullanılmıştır. Tablo 4.3.'de çalışma adımları açıklanmıştır ve belgeleme yapılacak zamanda **öneri** belgeleme yöntemleri olan ses yürüyüşü yöntemi ve ses kimliğine dair veri toplanabilmesi için ses yürüyüşü esnasında binaural ölçüm yapılması için, alanda uygulamada, gerçekleştirilme koşulları anlatılmıştır.

Her kentin doğal, yapay ve sosyal faktörlerinin farklı olduğu, algılanma ve değerlendirilme süresinin değişkenlik gösterebileceği göz önünde bulundurularak alanda uygulama esnasında ses yürüyüşü rotalarının oluşturulması ve binaural ölçümlerin yapılması için rota uzunluğu, yürüyüş ve ölçüm süresi gibi kısıtlamalar yapılmamıştır. Bu sebeple alanda uygulama yapacak araştırmacıların; **ses kimliği belgelemesi** yapabileceği alanları belirledikten sonra **alanda gözlem** yaparak ses yürüyüşü rotalarını oluşturması ve binaural ölçümleri gerçekleştirmesi önerilmektedir.

Tablo 4.3. Öneri Çalışma modeli			
ÖNERİ ÇALIŞMA MODELİ			
ÇALIŞMA ADIMLARI	AÇIKLAMALAR		
Verilerin toplanması			
1.ADIM: <i>Ses kimliği belgelenen kente ait altlık harita oluşturulması</i>	Ses kimliğinin belgelenmesi istenilen kente ait, kentin sınırlarının okunabildiği ve kentin bütününe görülebildiği ölçekte altlık harita oluşturulması		
2.ADIM: <i>Doğal faktörlerin etki alanlarının her kent kimliği belirleyicisi ayrı haritada olacak şekilde ya da ilişkilendirilebilecek kent kimliği belirleyicileri bir arada olacak şekilde altlık harita üzerinde işaretlenmesi</i>	Doğal faktörlerin belirlenmesi	Topoğrafya haritasının oluşturulması	Yükseltiler
			Düz alanlar
			Su ögesi
			Diğer
		İklim ve bitki örtüsü haritasının oluşturulması	Kentte iklimsel etkilerin yoğun olarak görüldüğü alanların ve bitki örtüsünün işaretlenmesi
	Jeolojik haritasının oluşturulması	Kentte farklı jeolojik oluşumların görüldüğü alanların işaretlenmesi	
3.ADIM: <i>Yapay faktörlerin etki alanlarının her kent kimliği belirleyicisi ayrı haritada olacak şekilde ya da ilişkilendirilebilecek kent kimliği belirleyicileri bir arada olacak şekilde altlık harita üzerinde işaretlenmesi</i>	Yapay faktörlerin belirlenmesi	Yol haritasının oluşturulması	1. Derece yollar (Ana ulaşım)
			2. Derece yollar (Kent içi ana akslar, cadde vb.)
			Kentler arası farklı ulaşım sistemleri (demiryolu, denizyolu vb.)
			Kent içi farklı ulaşım sistemleri (metro, tramvay teleferik vb.)
			Diğer
		Açık alanlar haritasının oluşturulması	Meydanlar
			Parklar
			Diğer
		Sembol olmuş elemanlar haritasının oluşturulması	Yapılar
			Kentsel donatılar
	Diğer		
4.ADIM: <i>Sosyal faktörlerin etki alanlarının her kent kimliği belirleyicisi ayrı haritada olacak şekilde ya da ilişkilendirilebilecek kent kimliği belirleyicileri bir arada olacak şekilde altlık harita üzerinde işaretlenmesi</i>	Sosyal faktörlerin belirlenmesi	Tarihi yapı haritasının oluşturulması	Kentin geçmiş izlerini taşıyan alanların işaretlenmesi
			Diğer
		Sosyo-kültürel yapı haritasının oluşturulması	Kentlilerin günlük yaşamlarını geçirdikleri, eğlenme, dinlenme ve alışveriş etkinliklerini gerçekleştirdiği alanlar
			Farklı kültürlere sahip insanların yaşadığı yerlerin belirlenmesi
			Diğer
			Sosyo- ekonomik yapı haritasının oluşturulması
		Tarım alanları	
		Diğer	
		İnanç ideolojisi haritasının oluşturulması	İbadet alanları (cami, kilise, sinagog, tapınak, vb.)
			Diğer
		Kent işlevi haritasının oluşturulması	Üniversite
			Askeri alan
			Havaalanı
			Sanayi alanı
			Liman
			Fuar alanları
İstasyonlar			
Diğer			

*Tablo 4.3. devamı

ÇALIŞMA ADIMLARI	AÇIKLAMALAR	
Verilerin sentezlenmesi		
5.ADIM: Kent kimliği belirleyicilerinin işaretlendiği farklı haritaların üst üste çakıştırılması	2. adımda oluşturulan doğal, yapay ve sosyal faktörleri içeren haritaların üst üste çakıştırılması ve kent kimliği belirleyicileri haritası oluşturulması	
6.ADIM: Çakışma sonucu oluşturulan kent kimliği belirleyicileri haritasında; kent kimliği belirleyicilerinin kesişme ve yoğunlaşma alanlarının işaretlenmesi	“Kent kimliği belirleyicileri” haritasında; işaretlenen her belirleyicinin etki alanı ve sınırlarının çakıştığı, kesiştiği ve kent kimliği belirleyicilerinin yoğunlaştığı alanların işaretlenmesi	
7.ADIM: Kent kimliği belirleyicileri haritasında öneri “soundwalk-ses yürüyüşü” hatlarının oluşturulması	İşaretlenen kesişme ve yoğunlaşma alanlarında, binaural ölçümlerin yapılacağı öneri “soundwalk-ses yürüyüşü” hatlarının belirlenmesi ve oluşturulan “kent kimliği belirleyicileri” haritasında işaretlenmesi	
Alanda uygulama		
Ses yürüyüşü rotalarının belirlenmesi	Rota oluşturma	Büyük ölçekli haritada rota yerinin belirlenmesi ve gerekli koşullarda alternatif ya da ek rota oluşturulması
	Süre	Çalışma amacına ve rotanın oluşturulduğu alana bağlı çeşitli sürelerde yürüyüş (süre sınırlaması yapılmamıştır)
	Uzunluk	Çalışma amacına ve rotanın oluşturulduğu alana bağlı çeşitli uzunlukta rotalar (uzunluk sınırlaması yapılmamıştır)
Ses yürüyüşü ve binaural ölçümler	Hava durumu	Çalışma amacına uygun, kullanılacak binaural ölçüm ekipmanlarının zarar görmeyeceği ve seslerin algılanmasını engellemeyecek hava koşullarında (koşul sınırlaması yapılmamıştır)
	Gerçekleştirilecek gün	Çalışma amacına göre farklı nitelikte (hafta içi, hafta sonu vb.) en az üç gün
	Gerçekleştirilme sayısı	Çalışma amacına göre ses yürüyüşü gerçekleştirilen her gün en az 2 kere

Verilerin toplanması:

1.Adım: Ses kimliği belgelenecek kente ait altlık harita oluşturulması

Ses kimliğinin belgelenmesi istenilen kente ait, kentin sınırlarının okunabildiği ve kentin bütününün görülebildiği ölçekte altlık harita oluşturulması

2.Adım: Doğal faktörlerin etki alanlarının her kent kimliği belirleyicisi ayrı haritada olacak şekilde ya da ilişkilendirilebilecek kent kimliği belirleyicileri bir arada olacak şekilde altlık harita üzerinde işaretlenmesi

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından oluşturulmuş kentin fiziki haritası, coğrafi bilgi sistemleri ile oluşturulmuş etkileşimli haritalar, yerel yönetimlerin arşivlerinde bulunan haritalar ve ilgili alanda kent hakkında yapılmış bilimsel çalışmalardan edinilen verilerle kentin topoğrafik özelliklerini gösteren, yükseltiler, düzlükler, deniz, göl, akarsu vb. gibi oluşumların belirlenen kentsel harita altlığında işaretlenmesi

- Tarım ve Orman Bakanlığına bağlı Meteoroloji Genel Müdürlüğü'nden elde edilen meteorolojik veriler, yerel yönetim arşivleri, ilgili alanda kent hakkında yapılan bilimsel çalışmalardan edinilen bilgilerle kentte etkin iklim ve bitki örtüsünün özelliklerini gösteren alanların işaretlenmesi
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve ilgili meslek odalarının hazırladığı kent haritalarından, yerel yönetim arşiv ve çalışmalarından, ilgili alanda kent hakkında yapılmış bilimsel çalışmalardan edinilen verilerle kentin jeolojik özelliklerini gösteren ve bu özelliklerden etkilenen alanların işaretlenmesi

3.Adım: Yapay faktörlerin etki alanlarının her kent kimliği belirleyicisi ayrı haritada olacak şekilde ya da ilişkilendirilebilecek kent kimliği belirleyicileri bir arada olacak şekilde altlık harita üzerinde işaretlenmesi

- Karayolları Genel Müdürlüğü'nün hazırladığı haritalarından, coğrafi bilgi sistemleri ile oluşturulmuş etkileşimli haritalardan ve yerel yönetimlerden edinilen bilgilerle, belirlenen kentin civar kentlerle etkileşimini sağlayan ana ulaşım aksları 1. Derece yolların işaretlenmesi
- Kent haritalarından, coğrafi bilgi sistemleri ile oluşturulmuş etkileşimli haritalardan, yerel yönetim arşivlerinden, ilgili alanda kent hakkında yapılmış bilimsel çalışmalardan edinilen verilerle, 2. Derece yollar, kent ana aksları, yoğun kullanılan, farklı işlevli cadde ve sokakların işaretlenmesi

- Karayolları Genel Müdürlüğü, Devlet Demiryolları Genel Müdürlüğü gibi kurumların hazırladığı haritalarından, coğrafi bilgi sistemleri ile oluşturulmuş etkileşimli haritalardan, yerel yönetim arşivlerinden, ilgili alanda kent hakkında yapılmış bilimsel çalışmalardan edinilen verilerle kentler arası veya kent içi farklı ulaşım sistemi rotalarının işaretlenmesi
- Kent haritalarından, coğrafi bilgi sistemleri ile oluşturulmuş etkileşimli haritalardan, yerel yönetim arşivlerinden, ilgili alanda kent hakkında yapılmış bilimsel çalışmalardan edinilen verilerle kent kullanıcısının yoğunlukla bulunduğu ya da farklı işlevlere sahip; kent parkları, meydanlar vb. işaretlenmesi
- Kent haritalarından, yerel yönetim arşivlerinden, ilgili alanda kent hakkında yapılmış bilimsel çalışmalardan edinilen verilerle kentte sembol niteliği taşıyan yapı, kent donatıları vb. işaretlenmesi

4.Adım: Sosyal faktörlerin etki alanlarının her kent kimliği belirleyicisi ayrı haritada olacak şekilde ya da ilişkilendirilebilecek kent kimliği belirleyicileri bir arada olacak şekilde altlık harita üzerinde işaretlenmesi

- Yerel yönetim ve Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu Müdürlükleri arşivlerinden, kentle ilgili basılmış dergi, kitap vb. kaynaklardan ve ilgili alanda kent hakkında yapılmış bilimsel çalışmalardan edinilen verilerle kentin tarihi yapısını gösteren alanların işaretlenmesi
- Yerel yönetim arşivlerinden, kentle ilgili basılmış dergi, kitap vb. kaynaklardan ve ilgili alanda kent hakkında yapılmış bilimsel çalışmalardan edinilen verilerle kentin sosyo-kültürel yapısını gösteren kentte günlük yaşam rutini, farklı inançlar ve kültürlerin bulunduğu alanların işaretlenmesi
- Yerel yönetim arşivlerinden, kentle ilgili basılmış dergi, kitap vb. kaynaklardan ve ilgili alanda kent hakkında yapılmış bilimsel çalışmalardan edinilen verilerle kentin sosyo-ekonomik yapısını gösteren alanların işaretlenmesi
- Yerel yönetim arşivlerinden, kentle ilgili basılmış dergi, kitap vb. kaynaklardan ve ilgili alanda kent hakkında yapılmış bilimsel çalışmalardan edinilen verilerle kentte var olan inanç ideolojilerini simgeleyen ve kentte anıtsal, kullanım açısından yoğunluk gösteren kilise, sinagog, cami, tapınak, anıt vb. gibi ibadet yerlerinin bulunduğu alanların işaretlenmesi

- Kent haritalarından, coğrafi bilgi sistemleri ile oluşturulmuş etkileşimli haritalardan, yerel yönetim arşivlerinden, kentle ilgili basılmış dergi, kitap vb. kaynaklardan ilgili alanda kent hakkında yapılmış bilimsel çalışmalardan edinilen verilerle kentte farklı nitelikler gösteren ve kent işlevini etkileyen üniversite, askeriye, turizm, sanayi, fuar, liman vb. alanların işaretlenmesi

Verilerin sentezlenmesi

5.Adım: Kent kimliği belirleyicilerinin işaretlendiği farklı haritaların üst üste çakıştırılması

2. adımda oluşturulan doğal, yapay ve sosyal faktörleri içeren haritaların üst üste çakıştırılması ve kent kimliği belirleyicileri haritası oluşturulması

6.Adım: Çakışma sonucu oluşturulan “Kent kimliği belirleyicileri” haritasında; kent kimliği belirleyicilerinin kesişme ve yoğunlaşma alanlarının işaretlenmesi

“Kent kimliği belirleyicileri” haritasında; işaretlenen her belirleyicinin etki alanı ve sınırlarının çakıştığı, kesiştiği ve kent kimliği belirleyicilerinin yoğunlaştığı alanların işaretlenmesi

7.Adım: Kent kimliği belirleyicileri haritasında “soundwalk-ses yürüyüşü” hatlarının oluşturulması

İşaretlenen kesişme ve yoğunlaşma alanlarında, binaural ölçümlerin yapılacağı öneri “soundwalk-ses yürüyüşü” hatlarının belirlenmesi ve oluşturulan “kent kimliği belirleyicileri” haritasında işaretlenmesi

Alanda uygulama

- Araştırmacının alanda yapacağı gözlemlerle küçük ölçekte hazırlanan öneri ses yürüyüşü hatlarının bulunduğu haritayı, büyük ölçekli bir haritaya geçirmesi ve ses yürüyüşü rotasının net uzunluğunu belirlemesi gerekmektedir. Bu uzunluk belirlenirken uzun yolların olumlu etkiyi ortadan kaldırabileceği ve değerlendirmenin yanıltıcı sonuçlar verebileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Bu sebeple farklı nitelikteki alanlarda, farklı uzunluklarda rotalar oluşturulmalıdır.
- Farklı rotaların oluşturulması farklı sürelerde ses yürüyüşü süresi gerektirebilir. Farklı alanların algılanmasının ve değerlendirilme süresinin değişkenlik gösterebileceği göz önünde bulundurularak ses yürüyüşü ve binaural ölçümler için süre sınırlandırması

yapılmamıştır. Bu sebeple çalışma amacına ve ses yürüyüşü rotasının bulunduğu konuma uygun bir sürede binaural ölçümler gerçekleştirilmelidir.

- Ses yürüyüşü sayısı için; farklı nitelikte (hafta içi, hafta sonu vb.) en az üç gün ve günde birkaç kez ses yürüyüşü yapılması ve yürüyüş sırasında binaural ölçümlerin yapılması tavsiye edilmektedir.
- Gün içinde ses yürüyüşü zamanı; çalışma amacına ve ses yürüyüşünün gerçekleştirileceği rotanın bulunduğu alanın işlevsel özelliklerine göre sabah, öğle ya da akşam yapılması önerilmektedir. Bu durum için alandaki ses kaynaklarının aktif olduğu zamanlar seçilmelidir.
- Ses yürüyüşü yapılacak günlerin hava koşulları; çalışma amacına uygun, binaural ölçümler için kullanılacak ekipmanların zarar görmeyeceği ve seslerin algılanmasını engellemeyecek durumda olmalıdır.

Oluşturulan çalışma modeline göre Eskişehir örneğinde ses kimliği belgelemesi yapılacak alanların tespiti yapılmıştır ve alanda uygulamada ses yürüyüşü yöntemi esnasında binaural ölçümlerin yapılabileceği hatlar önerilmiştir.

4.3. Çalışma Modeline Bağlı Olarak Eskişehir Kenti Ses Kimliğinin Belgelenebileceği Alanların Belirlenmesi

Verilerin toplanması:

1.Adım: Ses kimliği belgelenecek kente ait altlık harita oluşturulması

2.Adım: Doğal faktörlerin etki alanlarının her kent kimliği belirleyicisi ayrı haritada olacak şekilde ya da ilişkilendirilebilecek kent kimliği belirleyicileri bir arada olacak şekilde altlık harita üzerinde işaretlenmesi

Geçmişten günümüze kuruluşlarından itibaren kentler; isteğe bağlı ya da çeşitli zorunluluklarla belli şekil ve biçimlerde gelişip bir kimlik kazanmışlardır. Zorunluluklar çoğu zaman kenti oluşturan doğal faktörler tarafından açıklanabilmektedir.

Eskişehir; İç Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Sakarya Bölümü'nde bulunmaktadır. Batıda Ege, kuzeybatıda Marmara, kuzeyde Karadeniz bölgeleriyle komşudur. Eskişehir fiziki özelliklerini genellikle İç Anadolu Bölgesi'nden almaktadır. Eskişehir yüzey şekilleri olarak, dağlar ile Sakarya Nehri'nin bir uzantısı olan Porsuk Çayı ve Sakarya Havzalarının üst bölümünde yer alan düzlüklerden oluşmuştur. Kentin merkezi Porsuk Çayı'nın geçtiği Eskişehir Ovası'nın güneyinde bulunan düzlüktedir. Doğusunda Orta Sakarya Vadisi, batısında Türkmen Dağları, kuzeyinde Sündiken Dağları ve Boz Dağ ve güneyinde Emirdağ vardır. İçinden geçerek Eskişehir'i ikiye bölen Porsuk Çayı, kentin biçimini büyük ölçüde etkilemiştir.

Porsuk Çayı'nın ıslah projeleri ile beraber, çayın kente kazandırılmasıyla ve kent yaşamına dâhil edilmesiyle, kentin düzenlenmesinde yeşil alanların arttırılmasına gidilmiş ve Porsuk kenarında rekreatif alanlar oluşturulmuştur. Aynı zamanda Porsuk çayı üzerinde yapılan (Görsel 4.1.-4.2.) su etkinlikleri, gondol ve tekne turları uygulamaları su ögesinin kentte etkin kullanımı sağlanmaktadır. Porsuk Çayı etrafında konumlanan (Görsel 4.1.-4.2.) kafe ve restoran yoğunluğu bölgenin canlılığını etkilemektedir.

Görsel 4.1. *Porsuk'ta gondol turu*

Görsel 4.2. *Porsuk'ta tekne turu*

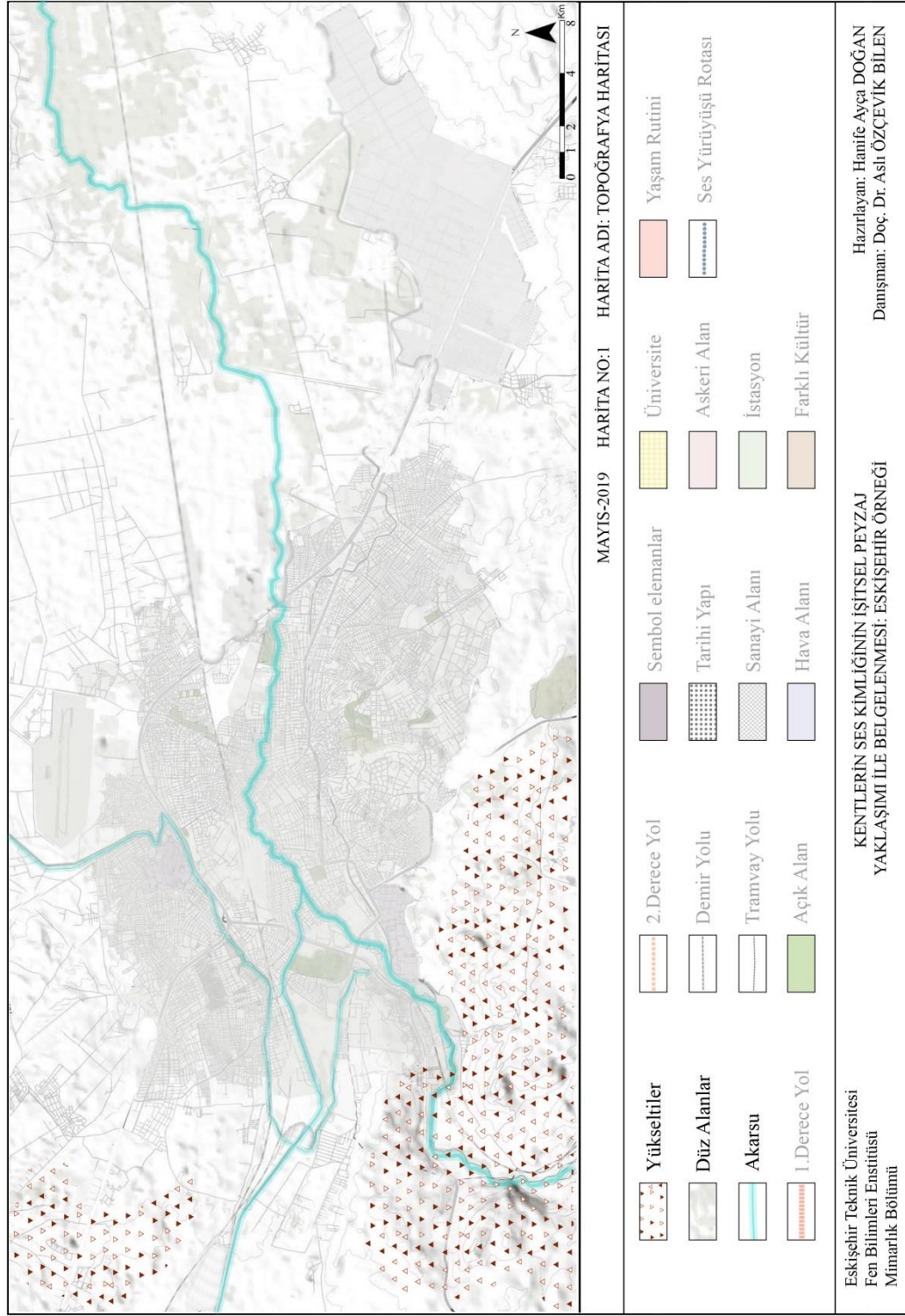
Görsel 4.3. *Porsuk kıyısında kafe ve restoranlar*

Görsel 4.4. *Porsuk kıyı kullanımı*

Kentlerin kimlik kazanmasında doğal yapı en etkili faktörlerden biridir. Öyle ki Eskişehir kentinin su kenarı yerleşimi olması, kentin geliştiği alanlar, yerleşim yerleri ve kentin makro formunun oluşmasında gözle görülebilecek etkiler oluşturmıştır. Kentin konumlandığı alan; bu alanın topoğrafik durumu, su ögesi, bitki örtüsü ve iklim koşulları gibi kent kimliği belirleyicisi olarak nitelendirilen doğal faktörler, Eskişehir'i diğer kentlerden ayırmaktadır. Eskişehir'in topoğrafyası, toprak özellikleri ve bulunduğu ova, sıcak su kaynaklarının yeri göz önünde bulundurularak kentin bulunduğu konum yerleşim yeri olarak belirlenmiştir.

Sesin kenti oluşturan doğal faktörlerle ilişkisine dayanarak; Eskişehir kenti topoğrafyasında yükseltiler, düzlükler ve özellikle kentin biçimlenmesini birinci derecede etkileyen Porsuk Çayı (Şekil 4.1.) işaretlenmiştir. Porsuk çayı ve çevresi kente, Eskişehir'in işitsel peyzajını etkileyebilecek pek çok faaliyet alanı oluşturmaktadır.

Şekil 4.1. Eskişehir Kent Kimliği belirleyicileri topoğrafya haritası

3.Adım: Yapay faktörlerin etki alanlarının her kent kimliği belirleyicisi ayrı haritada olacak şekilde ya da ilişkilendirilebilecek kent kimliği belirleyicileri bir arada olacak şekilde altlık harita üzerinde işaretlenmesi

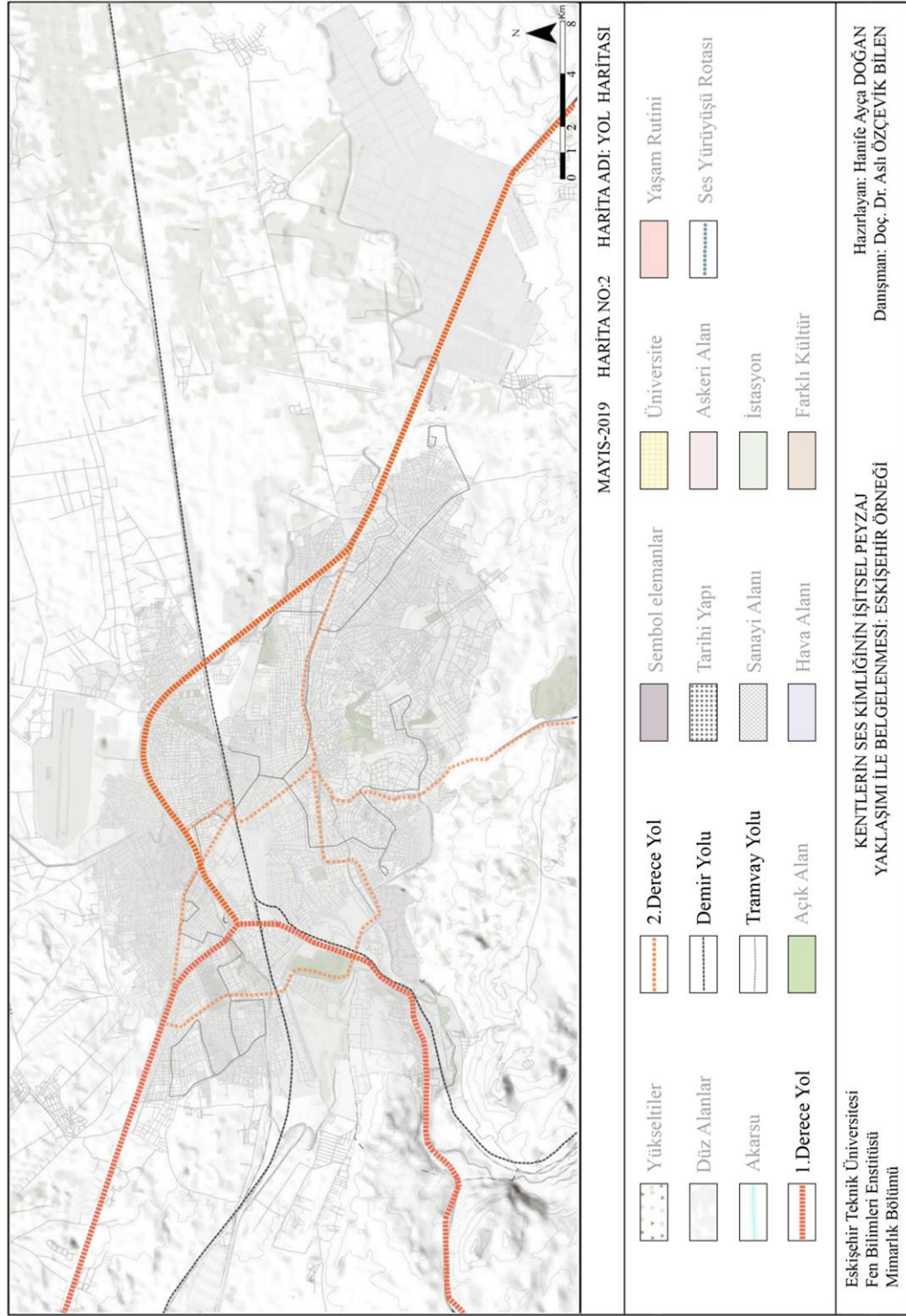
Eskişehir önemli yerleşim alanlarına ve metropol kentlere yakın konumda bir geçiş alanı oluşturmaktadır. Bölgenin topoğrafyasının ulaşım elverişli yapısı nedeniyle, önemli yolların ilk çağlardan beri uğrak noktası olmuştur. Kent içi ulaşımında bu elverişli yapıdan yararlanarak ana ulaşım arterleri düz bir hatta sağlanmıştır. Ticari ve endüstriyel alanlar, üniversite kampüsleri, ulaşım türleri ve akslar, bu alanlara bağlı büyüme gösteren konut alanları Eskişehir'in makro formunun oluşmasında etkin rol oynamıştır. 1800'lerin sonunda yerleşim yerleri Porsuk Çayı ve demiryolu çevresinde bulunmuştur. Kentte demiryolunun bulunması kentteki ticari işlevin önem kazanmasına ve konut alanlarının demiryolu civarında konumlanmasına sebep olmuştur. 1990'larda kent içi ulaşımının düzenlenmesiyle, ana ulaşım aracı hafif raylı sistemler olmuştur ve bu hafif raylı sistem üniversite kampüsleri, kent merkezi ve terminali birbirine bağlamıştır. Eskişehir'de tramvay kullanımı kent kimliğini oldukça etkilemiştir. Planlanan ulaşım düzeniyle bazı caddeler ve sokaklar trafiğe kapatılmıştır (Görsel 4.5.-4.6.). İşitsel peyzajı etkileyebilecek, Eskişehir'i Bursa, Kütahya ve Ankara'ya bağlayan çevre yolları, Ankara, Konya ve İstanbul arasındaki demiryolu hattı, kentin ana akslarını oluşturan ikinci derece yollar ve kent kimliğini önemli derecede etkileyen tramvay hattı işaretlenmiştir (Şekil 4.2.).

Görsel 4.3. Doktorlar caddesi

Görsel 4.4. Doktorlar caddesi tramvay geçişi

Şekil 4.2. Eskişehir kent kimliği belirleyicileri yol haritası

Eskişehir kentinde yeşil alanlar ve kullanımları kentlinin sosyalleşmesinde önemli bir konumdadır. Porsuk Çayı kenarındaki rekreasyon alanları ve piknik yerleri, Kent Park ve burada oluşturulan yapay deniz, Sazova Parkı ve park içerisinde oluşturulan tesisler kent kullanıcılarının bu alanları aktif olarak kullanmasına olanak sağlamaktadır(Görsel 4.7.- 4.10.). Kentlinin günlük yaşamına dâhil ettiği bu alanlar çeşitli faaliyet, etkinlikler ve kullanım sıklıkları (Şekil 4.3.) ile kentin ses kimliğini etkilemektedir.

Görsel 4.7. Porsuk kıyısı rekreasyon alanları

Görsel 4.8. Porsuk kıyısı rekreasyon alanları

Görsel 4.9. Eskişehir Kent Park ve yapay deniz
(URL2, 2019)

Görsel 4.10. Eskişehir Sazova Parkı (URL3,
2019)

Şekil 4.3. Eskişehir kent kimliği belirleyicileri açık alanlar haritası

Kentte sembol olmuş elemanlar(Görsel 4.11.- 4.20.); kentlinin buluşma yerlerini oluşturan Espark ve Kanatlı, Köprübaşı, Sazova parkında bulunan masal şatosu, Atatürk Lisesi, Gar binası, Tülomsaş, Anadolu Üniversitesi Yunus Emre Kampüsü girişi, Taşbaşı çarşısı, Reşadiye ve Kurşunlu camileri (Şekil 4.4.) olarak işaretlenmiştir.

Görsel 4.11. *Kanatlı Alışveriş Merkezi*

Görsel 4.12. *Espark Alışveriş Merkezi*

Görsel 4.13. *Sazova Parkı Masal Şatosu*

Görsel 4.14. *Anadolu Üniversitesi giriş kapısı*

Görsel 4.15. *Tülomsaş*

Görsel 4.16. *Reşadiye Cami*

Görsel 4.17. *Köprübaşı*

Görsel 4.18. *Taşbaşı çarşısı*

Görsel 4.19. *Atatürk Lisesi* (URL4, 2019)

Görsel 4.20. *Kurşunlu Cami* (URL5, 2019)

Şekil 4.4. Eskişehir kent kimliği belirleyicileri sembol olmuş elemanlar haritası

4.Adım: Sosyal faktörlerin etki alanlarının her kent kimliği belirleyicisi ayrı haritada olacak şekilde ya da ilişkilendirilebilecek kent kimliği belirleyicileri bir arada olacak şekilde altlık harita üzerinde işaretlenmesi

Eskişehir’in eski yerleşim bölgesi olan Odunpazarı, yerel dokuya sahip, tarihi izlerin görülebildiği bir geleneksel konut alanıdır. Odunpazarı’nın topoğrafik yapısından kaynaklı olarak kent gelişimi daha düz alanlara doğru olmuş, kent işlevleri için gerekli oluşumlar daha çok bu alanlara konumlandırıldığı için Odunpazarı geçmişin izlerini halen taşımaktadır ve günümüze kadar ulaşmıştır (Görsel 4.21.- 4.22.). Organik forma sahip Odunpazarı’nda konutlar arası sokaklar, küçük meydanlar oluşturulmuştur. Bu bölge kent tarihine ve geleneksel yaşantısına ışık tutmaktadır (Şekil 4.5.).

Görsel 4.21. *Odunpazarı sokak görünümü*

Görsel 4.22. *Odunpazarı meydanlaşma ve konut görünümü*

Kent başlangıçta tarım ve doğal kaynaklara bağlı üretim yerlerine sahipken, Demiryolu Kumpanyası’nın kentin sınırları içinden geçmesiyle, gelişimi farklı alanlarda ivmelenmeye başlamıştır. 1890’larda Gar binasının açılması ve Berlin-Bağdat demiryolunun Eskişehir’e ulaşmasıyla kentte ticari hayat farklı boyutlara erişmiştir. Demiryolunun gelişimiyle lokomotiflerin bakım ve tamir atölyesi “Cer Atölyesi” kurulmuş ve ticaret hızla gelişmiştir (Görsel 4.23.- 4.24.). Gar binası ve Cer Atölyesi’ni kapsayan alan hem tarihi hem kültürel hem de endüstri mirası olarak sayılabileceği için haritada işaretlenmiştir (Şekil 4.5.).

Görsel 4.23. *Cer Atölyesi*

Görsel 4.24. *Cer Atölyesi*

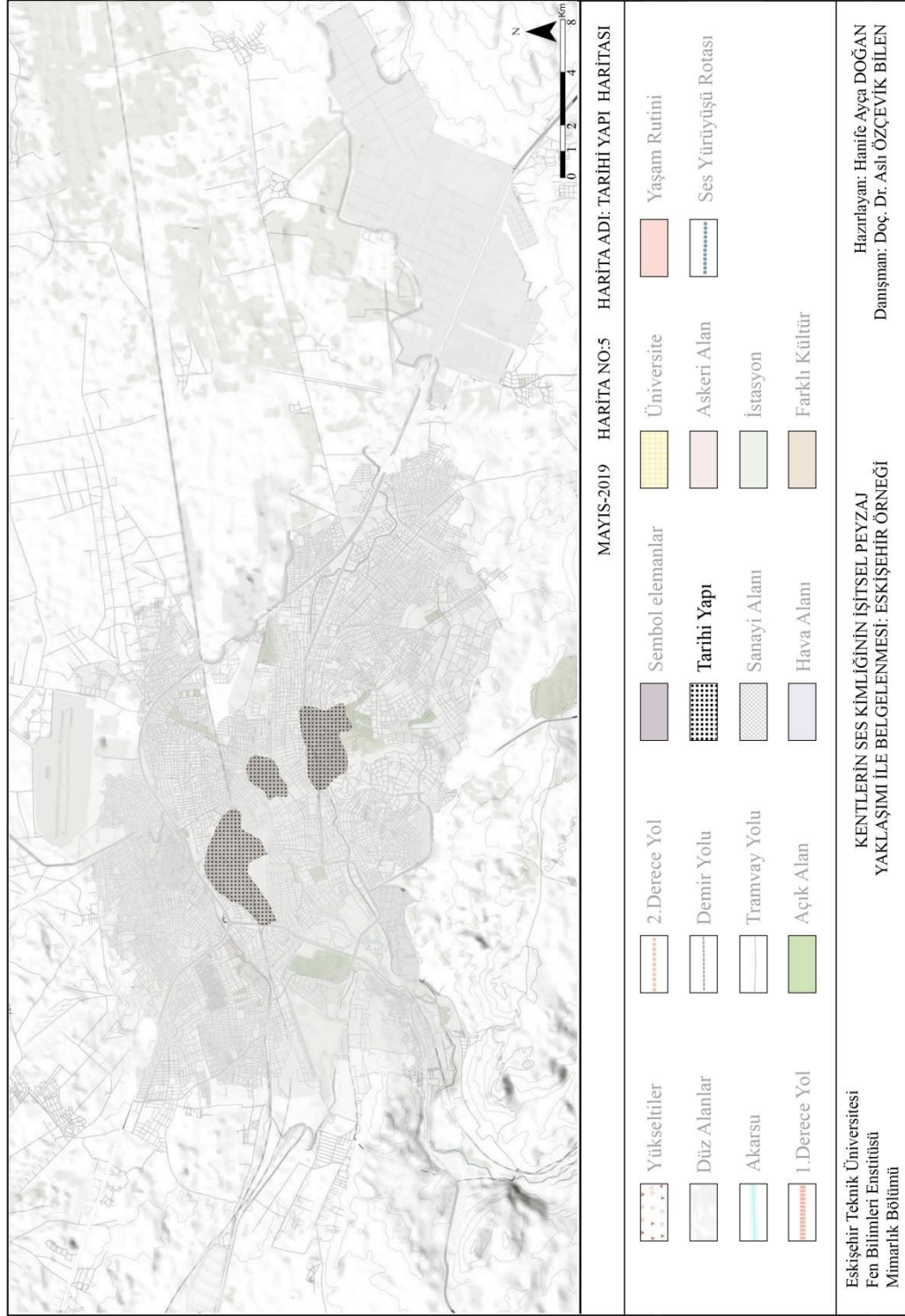
1970’li yıllarda Eskişehir Organize Sanayi Bölgesinin kurulmasıyla kent merkezinde bulunan sanayi tesisleri bu bölgeye taşınmıştır. Taşınan sanayi tesislerinden kalan boş alanlar günümüzde farklı işlevlere değerlendirilmektedir (Görsel 4.25.- 4.26.). Bacalar bölgesi olarak anılan bu bölge, tarihsel özelliklerinin yanında kazandığı yeni işlevlerle kent kimliğinde yerini korumaktadır. Bölgede fabrika bacaları kentlilerin belleğinde yer edindiği için, strüktürel açıdan problemli olan eski bacalar yıkılıp bölgedeki dönüşüme uygun yeni yerlere tekrar inşa edilmiştir fakat özgünlüğünü kaybetmiştir. Silolardan dönüştürülen otel, fabrika binalarından dönüştürülen eğlence mekânları bölgenin tarihsel kimliğinin (Şekil 4.5.) yanında kazandıkları çeşitli işlevlerle kentlilerin günlük yaşam rutinlerine de dâhil olmaktadır. Ayrıca kentin alış-veriş etkinliklerini gerçekleştirdiği Taşbaşı Çarşısı ve Hamamyolu Eskişehir’in tarihi yapısından izler taşımaktadır.

Görsel 4.25. *222 Bar*

Görsel 4.26. *İbis Otel*

Şekil 4.5. Eskişehir kent kimliği belirleyicileri tarihi yapı haritası

Tarihsel süreçte kültür; insanların öğrenilmiş davranışlarını, günlük yaşam rutinlerini, inançlarını içermektedir. Eskişehir kenti yeraltı ve yer üstü suları açısından zengin bir konumdadır. Kent sahip olduğu bu özelliğinden dolayı Roma döneminde dinlenme noktası olarak kullanılmıştır. Günümüzde hala yaygın olan ve kullanılmaya devam eden hamamların bulunduğu, sıcak sular mevki olan Hamamyolu kent kültürünün yaşandığı önemli yerlerdendir (Görsel 4.27.- 4.28.). Belediye çalışmalarının da etkisiyle son zamanda yenilenmesi, kentlinin bölgede bulunan hamamları kullanması ve ticaretin yapıldığı pek çok alanın bu bölgede olması Hamamyolu’nu Eskişehir’in sosyo-kültürel kimlik belirleyicilerinden biri haline getirmektedir (Şekil 4.6.).

Görsel 4.27. Hamamyolu

Görsel 4.28. Hamamyolu

Eskişehir'de eski dönemlerde çarşı ve konut bölgeleri farklı alanlarda gelişmiştir. Taşbaşı bölgesi çarşısı (Görsel 4.29. - 4.30.) oluştururken, Odunpazarı bölgesi konut alanlarının konumlandığı bölgedir. Koruma açısından Taşbaşı bölgesi Odunpazarı kadar şanslı değildir. Fakat günümüzde bölge işlevini kaybetmemiştir ve kentliler hala alışveriş etkinliğini bu bölgede devam ettirerek günlük yaşam rutinlerine dâhil etmektedir (Şekil 4.6.). Taşbaşı bölgesinde hamamlar, küçük işletmeler, baharatçı ve kahveciler bulunmaktadır.

Görsel 4.29. Taşbaşı Çarşısı

Görsel 4.30. Taşbaşı Çarşısı

Taşbaşı bölgesinde bulunan Reşadiye Camisi; kent merkezinde aktif olarak kullanılan ibadet yerlerinden biridir. Konum olarak kentteki en hareketli ve yoğun olan yerlerden biridir. Karşısında Taşbaşı Çarşısı, devamında İki Eylül Caddesi ve Köprübaşı yer alır. Tramvay hattı da cami yakınından geçmektedir (Görsel 4.31.- 4.32.).

Görsel 4.31. *Taşbaşı Çarşısı*

Görsel 4.32. *Reşadiye Cami*

Kent kimliği belirleyicisi olma niteliği taşıyan öğelerden biri de Kurşunlu Külliyesidir. Kurşunlu Külliyesi (Görsel 4.33.-4.34.); Odunpazarı bölgesinin şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Diğer külliyeler gibi Kurşunlu Külliyesi de toplumsal ilişkilerin gelişmesine yardımcı olmuştur. Bu sebeple kent kimliği ile ilgili hem inanç ideolojisi hem de kültürel bakımdan Kurşunlu Külliyesi değerli bir konumdadır ve günümüzde hala ibadet için kullanılmaktadır. Bunun yanında külliye çeşitli sanatsal etkinlikler ve seminerler düzenlenmektedir. Bu sayede dini işlevinin yanında kentlinin günlük yaşama rutinine dâhil olmaktadır (Şekil 4.6.).

Görsel 4.33. *Kurşunlu Cami* (URL5, 2019)

Görsel 4.34. *Kurşunlu Cami* (URL5, 2019)

Kültürel çeşitliliğin artmasını sağlayarak kent kimliğinin zenginleşmesine neden olan etkenlerden biri de farklı kültürler ve inanışlardır. Buradan hareketle Işıklar ve Şarhöyük gibi mahalleler göçmenlerin yerleştiği ve yaşadığı mahalleler olmuştur. Farklı yer ve kültürlerden gelen göçmenlerin kentin gelişmesine ve çehresinin değişmesine katkı sağlamışlardır. Bunun yanında Büyükdere mahallesinde bir cem evi bulunmaktadır. Farklı inançların ibadet şekillerinin ve geleneklerinin kent deneyiminin zenginleşmesinde rolü büyüktür (Şekil 4.6.).

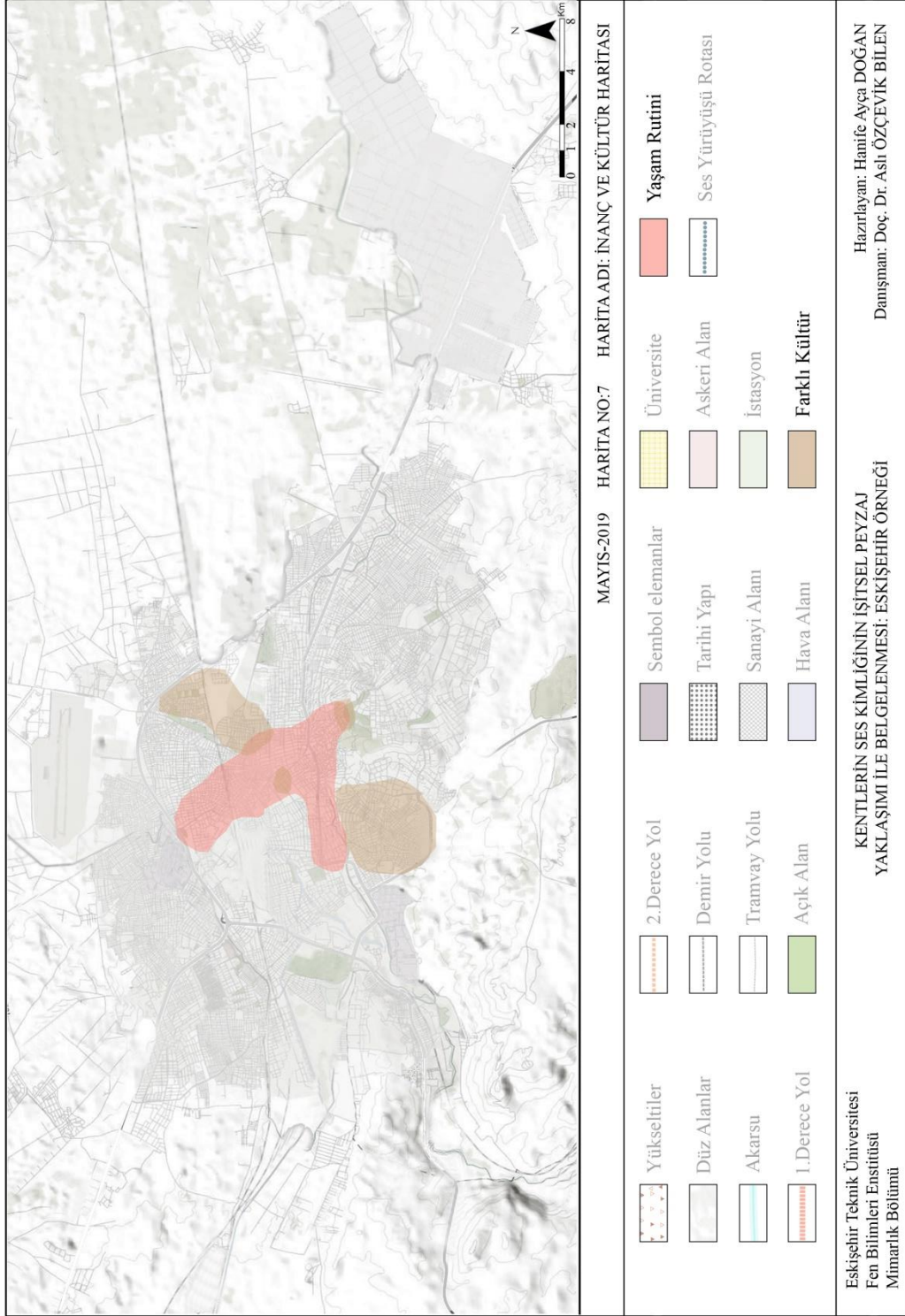
Kentte bir üniversite kurumunun bulunması kentin sahip olduğu sosyal dinamikleri oldukça etkilemektedir. Kentte üniversitelerle beraber genç nüfusun artmasıyla Porsuk kıyısı, Üniversite Caddesi ve Barlar Sokağı olarak bilinen Vural Sokak (Görsel 4.35-4.36) hareketlilik kazanmıştır. Bu hareketlilik kentin gece kullanımını da etkilemiş ve 24 saat yaşayan bir şehir haline gelmiştir. Yerel halk ve kentteki öğrenciler bu alanları eğlenme ve dinlenme gibi sosyal ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla günlük yaşam rutinlerine dâhil etmektedir (Şekil 4.6.).

Görsel 4.35. *Vural Sokak (Barlar sokağı)*

Görsel 4.36. *Porsuk kıyı kullanımı*

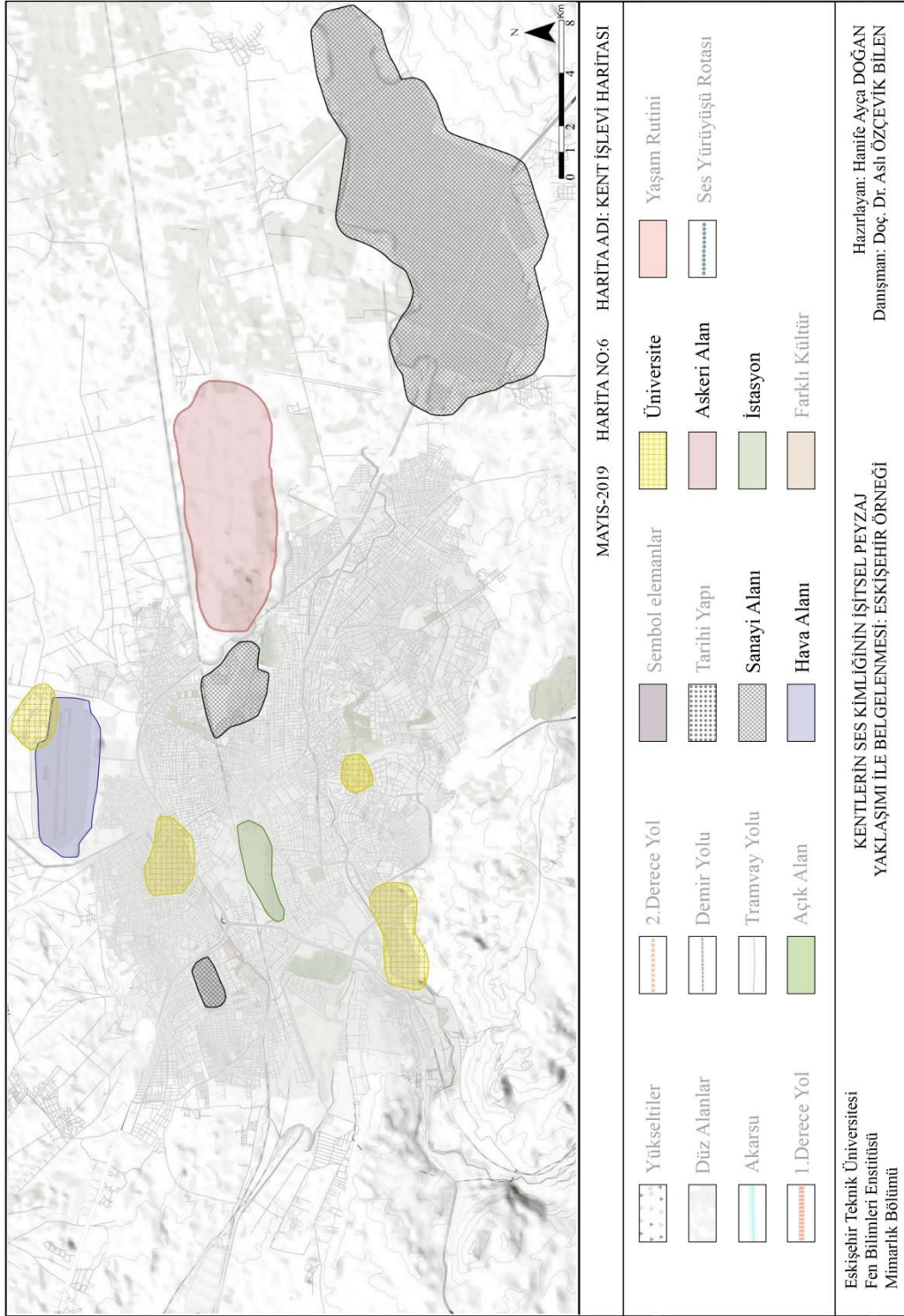
Şekil 4.6. Kent kimliği belirleyicileri inanç ve kültür haritası

Eskişehir'in kent kimliğinin oluşmasında ve mekânsal olarak gelişmesinde sanayi ve endüstriyel tesislerin önemli bir yeri vardır. Kente demiryolunun gelişi, istasyonun yapılmasıyla 1900'lerde lokomotif üretim tesisi olan Cer Atölyesi kurulmuştur. Bu oluşumla sanayide önemli ölçüde gelişmeler yaşanmıştır. Sanayinin gelişmesiyle yeni iş kolları, ticari fonksiyonlar ve bu fonksiyonların yakınlarında yeni yerleşim yerleri oluşmuştur. Kuruluşlara nitelikli eleman yetiştirebilmek için okullar açılmıştır. 1986 yılında "Türkiye Lokomotif ve Motor Sanayi A.Ş. (TÜLOMSAŞ)" adını alan kuruluşun yanında, Türkiye'de Cumhuriyet dönemiyle birlikte kamu yatırımlarının artmasıyla birlikte Tayyare Bakım Atölyesi, şeker fabrikası, tuğla ve kiremit fabrikaları kurulmuştur. Sanayi alanındaki bu yeni atılımlar; kent nüfusunu bu nüfusun yerleştiği alanları ve kentin işlevsel özelliklerini etkilemiştir. Ayrıca kentte askeri üs ve devlet kuruluşlarında çalışan çok sayıda memurla birlikte Eskişehir işçi ve memur kenti kimliği kazanmıştır.

Eskişehir'de hızlı bir gelişim gösteren sanayi, kentin büyük bir alanını kaplamıştır. Kent dışında, Eskişehir-Ankara karayolu üzerinde Organize Sanayi Bölgesi kurulmuş, şeker fabrikası, Baksan Sanayi Sitesi, Tülomsaş ve tuğla fabrikalarının olduğu bacalar bölgesi; kentin gelişimi ile birlikte kent içerisinde kalmıştır. Kentlerin makro formlarının oluşmasında sanayi tesislerinin önemli bir etkisi olmuştur. Eskişehir'de de işçilerin barınma mekânlarının sanayi çevresinde konumlandırılmasıyla Yeni mahalle, Şeker, Işıklar, Yenibağlar ve Kırmızıtoprak gibi yeni mahalleler oluşturulmaya başlanmıştır. Organize Sanayi Bölgesi'nin kurulmasıyla demiryolu çevresinde konumlanan sanayi yapılarının taşınması sonucunda kent içinde kalan endüstriyel miras niteliği taşıyan alanların kente kazandırılması ve işlevlerinin dönüştürülmesi gündeme gelmiştir.

Eskişehir'in çok katmanlı tarihi yapısı göz önüne alındığında, kent sadece sanayi kenti olarak anılamayacak kadar değerlidir. Eskişehir günümüzdeki haline gelene kadar pek çok süreçten geçerek gelişmiştir. Başlangıçta sanayi alanında öne çıkan kent bu işlevin karşılanması gerekliliği ile bu alanda nitelikli elemanlar yetiştirebilmek için okullar kurulmuştur. 1958 yılında "Yüksek İktisat Okulu" adıyla açılan yükseköğrenim kurumu gelişmesini sürdürerek 1981 yılında Anadolu Üniversitesine dönüştürülmüştür. Kentin tanınmasında, kentte sosyal ve kültürel etkinliklerin artmasında rol oynayan Anadolu Üniversitesi kent kimliğinin oluşmasında önemli bir yere sahiptir. Anadolu

Üniversitesi, Osmangazi Üniversitesi ve 18 Mayıs 2018’de kurulan Eskişehir Teknik Üniversitesi olmak üzere üç devlet üniversitesiyle kent bir eğitim merkezi haline gelmiştir. Kentte öğrencilerin varlığı kentin sahip olduğu dinamikleri değiştirmiştir. Eskişehir’in kentsel gelişimi ve kimlik belirleyicilerinin dönüşümü birbirine ve kentteki diğer gelişmelere bağlı olmuştur. Kente demiryolunun gelişi sanayi kuruluşlarını etkilemiş, bu etkilenme nitelikli eleman gerekliliğini oluşturmuştur. Kentte bulunan eğitim kurumları kent kimliğini etkileyerek kentin öğrenci kenti niteliğine kavuşmasına neden olmuştur. Gerek sanayi gerekse kentteki üniversitelerin gelişmesi kentlilerin günlük yaşama rutinlerinde de değişikliklere yol açmıştır. Ayrıca Eskişehir’e günümüzde yerli turistlerin sıkça gelmesiyle ve kent politikasında turizm alanında yapılan atılımlarla birlikte kent bir işlev daha kazanmaya başlamıştır. Kentin işlevsel özelliklerini gösteren üniversite, askeriye, havaalanı, sanayi alanı istasyon gibi alanlar haritada işaretlenmiştir (Şekil4.7.).

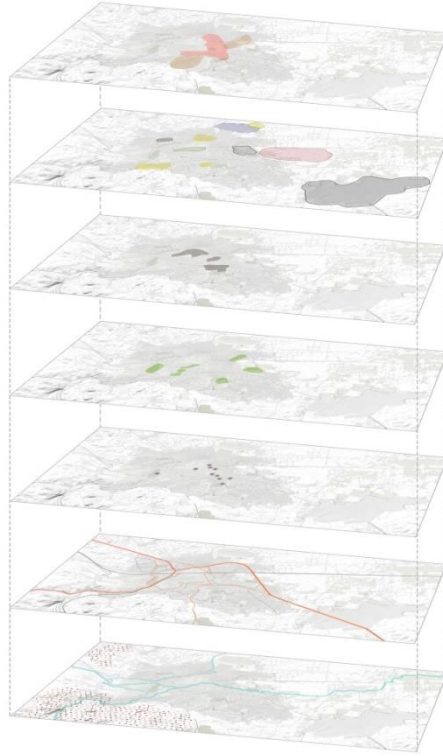

Şekil 4.7. Eskişehir kent kimliği belirleyicileri kent işlevi haritası

Verilerin sentezlenmesi

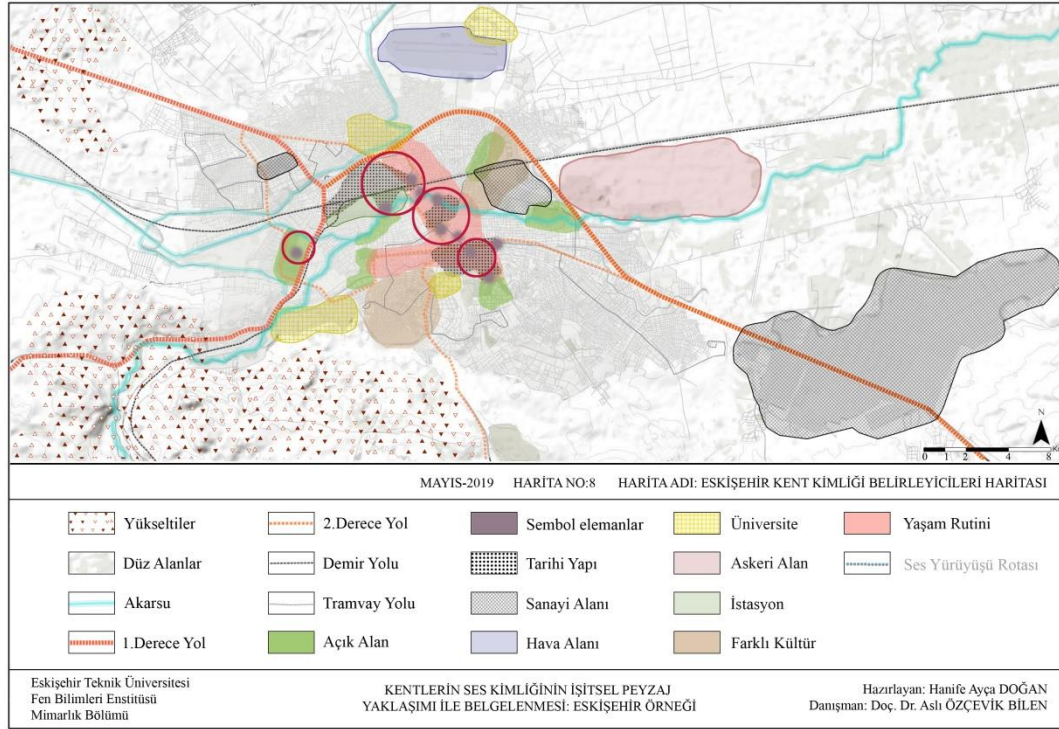
5.Adım: Eskişehir kent kimliği belirleyicilerinin işaretlendiği farklı haritaların üst üste çakıştırılması

Oluşturulan topoğrafya, yol, açık alan, sembol olmuş elemanlar, kent işlevi, tarihi yapı, inanç ve kültür haritaları ayrı kullanım olarak belirtilmiştir. Fakat kentin anlaşılabilmesi ve zengin kent deneyiminin yaşanabilmesi için karışım ve birleşim alanlarına bakılması açısından oluşturulan bu haritalar üst üste çakıştırılarak (Şekil 4.8.) “Eskişehir Kent Kimliği Belirleyicileri” haritası (Şekil 4.9.) oluşturulmuştur. Eskişehir kentinde ses kimliğinin belgelenbilmesinde kullanılacak olan ses yürüyüşü yönteminde rotaların oluşturulması için kent kimliği belirleyicileri, Eskişehir kent haritasında lekeler halinde gösterilmiştir. Kentin işlevsel özelliklerini gösteren ve sınırları belli olan; üniversite, istasyon, havaalanı, askeri alan ve ticari alanlar dışında, oluşturulan haritalardaki hiçbir lekesele gösterimde sınırlandırma yapılmamıştır. Kent işlevi dışında kalan kent kimliği belirleyicilerinde sınır uygulanmamasının sebebi; bu belirleyiciler çeşitli kılcallarla birbirinin arasına geçmekte ve bulunduğu alanı daha geniş ölçekte etkileyebilmektedir. Bu sebeple belirtilen alanlar net büyüklüğü değil etki alanını sembolize etmektedir.

Şekil 4.8. Eskişehir kent kimliği belirleyicileri haritalarının çakıştırılması

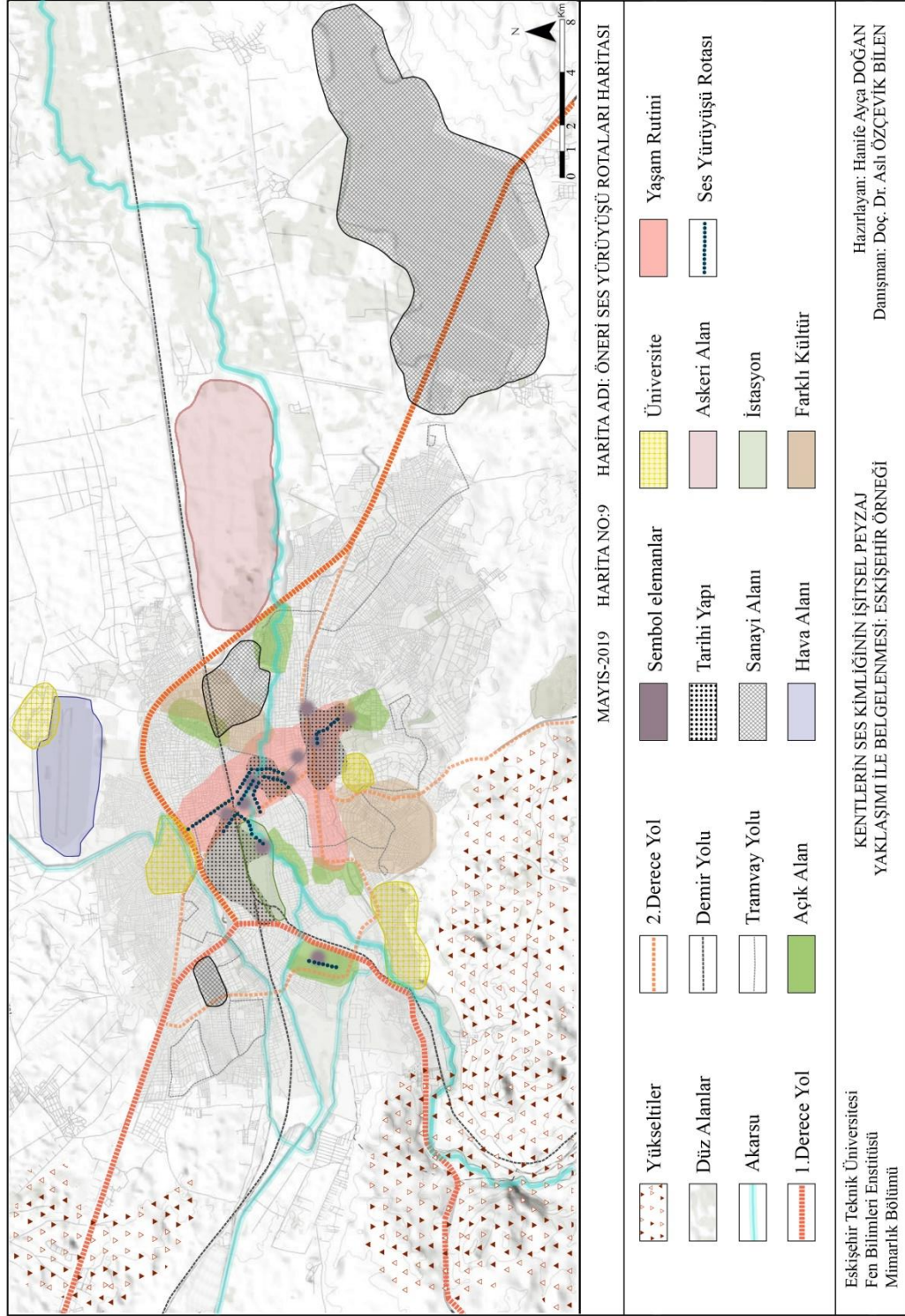
6.Adım: Çakışma sonucu oluşturulan “Eskişehir kent kimliği belirleyicileri” haritasında; kent kimliği belirleyicilerinin kesişme ve yoğunlaşma alanlarının işaretlenmesi

Şekil 4.10. Eskişehir kent kimliği belirleyicilerinin yoğunlaştığı/çakıştığı alanların işaretlenmesi

Eskişehir kent kimliği belirleyicileri haritasında çakışma sonucu, bazı belirleyicilerin bulunduğu alanlar üst üste gelmektedir. Bu alanlar kent kimliğine dair zengin verilerin çekilebileceği alanlardır ve sahip oldukları farklı kentsel nitelikler sebebiyle nicelik ve nitelik bakımından çeşitli ses kaynakları barındırmaktadır. Bu alanlarda ses yürüyüşü yönteminin de özünde olan; kente dair çeşitli nitelikler ve işitsel peyzajı etkileyebilecek durumlar (Semidor, 2006) açıklanmıştır. Bu sebeple kent kimliği belirleyicilerine bağlı olarak işitsel peyzaj yaklaşımı ile ses kimliğinin belgelenmesi çalışmasında rota oluşturulabilecek en verimli alanlar bu çakışma ve birleşme alanları (Şekil 4.10.) olarak görülmektedir.

7.Adım: Eskişehir kent kimliği belirleyicileri haritasında “soundwalk-ses yürüyüşü” hatlarının oluşturulması

Şekil 4.11. Eskişehir kent kimliği belirleyicilerine bağlı olarak öneri ses yürüyüşü hatlarının oluşturulması

Kent kimliği belirleyicilerinin kesişme ve yoğunlaşma alanlarına (Şekil 4.10.) bakıldığında ses kimliğinin belgelenebilmesi için, kaynak çeşitliliğinin ve alanların kullanım yoğunluğunun göz önünde bulundurulmasıyla Eskişehir kentinin ses kimliğinin belgelenebileceği alanlar (Şekil 4.11.);

- Sazova Parkı,
- Üniversite Caddesi (Yılmaz Büyükerşen Bulvarı),
- İsmet İnönü Bulvarı ve devamında İstasyon Caddesi,
- Vural Sokak (Barlar Sokağı),
- Porsuk Bulvarı (Adalar-Porsuk kıyısı),
- İsmet İnönü Caddesi (Doktorlar Caddesi),
- Eskişehir Çarşı Mevkii ve Reşadiye Camisi,
- Hamamyolu,
- Odunpazarı-Kurşunlu Camisi

olarak belirlenmiştir. Haritadaki **gösterimler grafiksel**dir. Belgeleme çalışmaları başlatıldığında **büyük ölçekli bir haritada, net uzunluklarla** ses yürüyüşü rotalarının harita üzerinde belirtilmesi ve binaural ölçümlerin yapılması gerekmektedir. Ayrıca Eskişehir özelinde, belgeleme çalışmasında Sazova Parkı'nda etkinlik alanları, su ögesi, hayvanat bahçesi gibi çeşitli faaliyet alanları bulunduğu için birden fazla rotaya ihtiyaç duyulabilir. Bu ve benzeri durumlarda diğer alanlarda **alternatif ya da ek rotalar** oluşturulabilir. Bu çalışma modeliyle kent kimliği belirleyicilerine bağlı olarak işitsel peyzaj yaklaşımı ile ses kimliğinin belgelenebilmesi için alanlar belirlenmiş ve ses yürüyüşü yöntemi ile binaural ölçümlerin gerçekleştirilmesi için hatlar önerilmiştir. Modelin Eskişehir örneği ile Eskişehir kentinin ses kimliği ile ilgili çalışacak araştırmacılara bir altlık oluşturması, modelde verilen kent kimliği belirleyicileri sınıflandırmasına göre ülkemizde ve dünyada çeşitli kentlerde ses kimliğinin belgelenmesi için bir örnek oluşturması beklenmektedir. Bu modelle yapılan belgeleme çalışmalarının sonucunda belgelenen seslerle bir arşiv oluşturulması, bu arşivin belli periyotlarla güncellenmesi ve alınacak kentsel kararlarda belgelenen seslerin korunması konusunun da öncelikli kriter olarak görülmesi beklenmektedir. Oluşturulan arşiv ile kentle ilgili yapılan farklı çalışmalara veri sağlanabilir. Ayrıca kentte oluşan/oluşturulan herhangi bir değişikliğin ses kimliğine olan etkisi bu arşivler sayesinde belirlenebilir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Kentler birçok eş zamanlı eylem, etkinlik ve dinamiği bünyesinde bulunduran canlı bir organizmadır. Bu sebeple kentler; kendilerine özgü, kendisini benzerlerinden ayıran fiziksel, tarihsel, kültürel, ekonomik ve duysal niteliklerle şekillenir. Bu ayırıcı nitelikler kentin kimliği olarak adlandırılmaktadır. Kent kimliği farklı kimlik türleri ve belirleyicileri ile birlikte kente dair bilgi edinme yollarından biridir. Bu kimlik türleri ve belirleyicileri bazen tek başına bazen de etkileşim içerisinde olduğu tür ve belirleyicilerle birlikte ele alınmalıdır. Çünkü bir kimlik türü ya da belirleyicisinin kendine ait keskin ve net sınırları yoktur. Bu sebeple kesişen ya da yoğunlaşan alanlarda zengin kent deneyimleri yaşanabilmekte ve kent kimliğine dair bilgiler bu alanlardan alınabilmektedir. Kent deneyimi söz konusu olduğunda kent algısı kavramı devreye girmektedir. Çünkü kent deneyiminde kentli; kenti duyu organları ile algılamaktadır, kendi kültürel arka planı, geçmiş deneyimleri ile kentleri değerlendirmektedir. Bu sebeple kentlerde duysal deneyimlerden de öncelikli olarak bahsedilmelidir. Kent kimliğinde genel olarak görsel uyarıcıların tetiklediği görme duyusunun egemen olduğu bir kent algısı söz konusudur. Fakat kent tüm duyuların birbirini etkilemesi ve birbirinin etkisine eklenmesiyle anamlanmaktadır. Kentlerde duysal etkilerin önemine rağmen, duysal deneyimlerin kentlere özgü olduğu durumlar literatürdeki kent kimliği çalışmalarında duysal kimlik olarak yer almamıştır. Bu sebeple kent kimliği kavramının kapsamının genişletilmesi gerekmektedir. Kent kimliği belirleyicisi olan duysal faktörlerin kente etkisi daha çok araştırılmalı ve kent kimliği çalışmalarında yer almalıdır.

Duysal faktörlerin kent kimliğinde belirleyici olması ve işitme duyusunu uyaran ses faktörünün akustik miras olarak değerlendirilmesi ve belgelenmesi gerekliliği göz önünde bulundurulduğunda, ses kimliğinin olumlu veya olumsuz yargılardan bağımsız bir kavram olan işitsel peyzaj yaklaşımı ile belgelenmesine gidilmiştir. İşitsel peyzaj yaklaşımında belgeleme için yapılacak ses kayıtlarının hangi alanlarda yapılması gerektiği henüz bir standarda oturtulmamıştır fakat bu alanda oldukça fazla çalışma yürütülmektedir. İşitsel peyzajda öznel verilerin fazla ve değerli oluşu her çalışma alanında standarda gitmeyi zorlaştırmaktadır. Bu çalışmada yere özgü sonuçlar veren işitsel peyzaj kavramı ile yere özgü olan kent kimliği kavramından faydalanılarak nesnel kent verileri olan kent kimliği belirleyicilerinden faydalanılmıştır. Çünkü literatürdeki işitsel peyzaj çalışmalarına bakıldığında, alan seçimlerinin kent kimliği

belirleyicilerinin karşılığı olan ya da bu belirleyicilerin yoğunlaştığı veya kesiştiği alanlarda yapıldığı görülmüştür (Bknz: Bölüm 4.1.1.). Her kentte belirleyiciler ve tarihi kimlik, fiziksel kimlik, sosyo-kültürel ya da sosyo-ekonomik kimlik aynı içerikte değildir. Fakat her kentte ses kimliğinin belgelenebilmesi için bu alanların kesiştiği ya da yoğunlaştığı alanlar kent kimliğine dair zengin verilerin alınabileceği alanlardır.

Bu sebeple bir kentte ses kimliği çalışması yapılırken kentin sahip olduğu tüm kent kimliği belirleyicileri incelenmelidir. İncelenen tüm belirleyiciler kent haritası üzerinde işaretlenerek yoğunlaşma ve kesişme durumlarına bakılmalıdır. Kentte eş zamanlı birçok ses olayının olduğu düşünüldüğünde; bu alanlarda kentte farklı sayıda ve nitelikte ses kaynaklarının bulunduğu yerlerde ses kimliği belgelenmesi yapılmalıdır. Bu duruma göre tez çalışması kapsamında bir çalışma modeli oluşturulmuş, bu modelin bir uygulaması Eskişehir kenti için yapılmıştır. Bu uygulama sonucunda kent kimliği belirleyicilerinin etki alanlarının keskin sınırlarının bulunmaması durumu Eskişehir kentinde net olarak görülmektedir. Eskişehir kenti için, kent kimliği belirleyicileri işaretlendiğinde, yoğunlaşma ve kesişme alanları Eskişehir'in kent kimliğini gösteren ve ses açısından bu durumun doğal getirisi olan kaynak çeşitliliği, kullanım yoğunluğu ve farklı işlevleri bünyesinde bulunduran alanlardır. Bu sebeple kesişme ve yoğunlaşma alanları ses kimliği belgelenmesi yapılması için uygun alanlar olarak belirlenmiş ve bu alanlarda ses yürüyüşü esnasında binaural ölçümlerin yapılabilmesi için öneri hatlar oluşturulmuştur.

Oluşturulan hatlarda gerçekleştirilen belgelenmeler sonucu yapılan ses kayıtları miras niteliği taşıdığı için arşivlenmelidir ve bu arşiv yoluyla geleceğe aktarılması gerekmektedir. Ses kimliği belgelenmesi yapılan alanlarda hangi seslerin bulunduğu, bu seslerden hangilerinin **sembol ses** olduğu belirlenmelidir. Ses kimliği belgelenmesi belli zaman aralıklarında tekrar edilmeli, yeni belgelenme alanı oluşmasına sebebiyet veren durumlar oluşmuşsa belgelenme bu alanlarda da gerçekleştirilmelidir. Bu çalışma bir başlangıç adımı olarak nitelendirildiğinde oluşturulan çalışma modelinin gelecekte yapılacak kentlerin ses kimliğinin belgelenebilmesi çalışmalarına yol gösterici olması beklenmektedir. Öneri çalışma modeli başka kentlerde sınanmalı ve uygulamaları gerçekleştirilmelidir.

Çalışma modeli geliştirilmeye ve her kentte kullanılmaya açıktır. Bu sebeple nesnel verilerle alan seçiminde ve ses kimliğinin belgelenebilmesinin standartlaşmasında önemli bir adım olduğu düşünülmektedir. İleriki aşamalarda çalışmaya öznel verilerin

eklenmesi, farklı belgeleme yöntemlerinin çalışma modeline entegre edilmesi ve belirlenen alanlarda belli periyotlarda kayıtların tekrarlanması, kentteki değişikliklere göre belirlenen alanlara yeni alanlar eklenmesi çalışmayı zenginleştirecektir. Bu zenginleşmeler sayesinde kentin ses kimliğinin ve işitsel peyzajının; hangi koşullardan etkilendiği, değişip değişmediği ya da ne sürede değiştiği gibi veriler elde edilerek kent kimliğine katkı sağlaması beklenmektedir.

KAYNAKÇA

- Abbink, J. (2019). The religious soundscape of Ethiopia.
- Adams, M., Bruce, N., Davies, W., Cain, R., Jennings, P., Carlyle, A., vd. (2008). Soundwalking as a methodology for understanding soundscapes.
- Adams, M., Cox, T., Croxford, G. M., Refaee, M., & Sharples, S. (2006). Sustainable soundscapes: noise policy and the urban experience. *Urban Studies*, 2385–2398.
- Akkaya, B. (2014). Kentsel Ses Peyzajları: Kadıköy Tarihi Çarşı ve Çevresinde İşitsel Katmanların Değerlendirilmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Aletta, F., & Kang, J. (2015). Soundscape approach integrating noise mapping techniques: a case study in Brighton, UK.
- Aletta, F., Brambilla, G., Maffei, L., & Masullo, M. (2016). Urban Soundscapes: Characterization of a Pedestrian Tourist Route in Sorrento (Italy). *Urban Science*.
- Aumond, P., Can, A., Coensel, B. D., Botteldooren, D., Ribeiro, C., & Lavandier, C. (2017). Modeling Soundscape Pleasantness Using perceptual Assessments and Acoustic Measurements Along Paths in Urban Context. *Acta Acustica*.
- Ayber, U. (2012). Mekan Kimlik İlişkisinde Işık ve Renk Faktörlerinin Psikolojik ve Sosyolojik Analizi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.
- Aydın, D. Ç. (2017). İşitsel Peyzajda Ses Çevresi Memnuniyet Düzeyinin Bulanık Mantık İle Tahmin Edilmesi: Diyarbakır Suriçi Uygulaması . *Doktora Tezi*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Bahalı, S., Bayazıt, N. T., & Aydın, D. Ç. (2015). Analysis and evaluation of soundscapes in urban public squares through questionnaires and sound quality metrics. *Inter-noise*. San Francisco.
- Barron, M. (1993). *Auditorium Acoustics and Architectural Design*. London: E&Fn Spon.
- Bartholmé, R. H., & Melewar, T. C. (2011). Remodelling the corporate visual identity construct: A reference to the sensory and auditory dimension. *Corporate Communications An International Journal*, 53-64.

- Bayramoğlu, N. (2010). Kullanıcı Algısı Bağlamında Kentsel Kimlik: Barbaros Bulvarı-Büyükdere Kentsel Aksı. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Berglund, B., & Nilsson, M. (2006). On a tool for measuring soundscape quality in urban residential areas. *Acta Acustica*, 938 – 944.
- Bilgin, N. (2007). *Kimlik İnşası*. İzmir: Aşina Kitaplar.
- Birlik, S. (2006). Tarihi Çevrelerde Kentsel Kimlik Değişiminin Eşik Analizi: Trabzon'da Bir Deneme. *Doktora Tezi*. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Blessner, B., & Salter, L.-R. (2009). The Other Half of the Soundscape: Aural Architecture. *World Federation Acoustic Ecology Conference*. Mexico City.
- Botteldooren, D., Andringa, T., Aspuru, I., Brown, L., Dubois, D., Guastavino, C., vd. (2016). From Sonic Environment to Soundscape. B. Schulte-Fortkamp, & J. Kang içinde, *Soundscape and the Built Environment* (s. 17-41). Boca Raton: CRC Press.
- Botteldooren, D., Filipan, K., Boes, M., & Coensel, B. D. (2014). How the meaning a person gives to tranquility could affect the appraisal of the urban park soundscape. *Internoise* . Melbourne.
- Brambilla, G., & Maffei, L. (2006). Responses to Noise in Urban Parks and in Rural Quiet Areas. *Acta Acustica*, 881-886 .
- Brambilla, G., Gregorio, L. D., Maffei, L., & Masullo, M. (2007). Soundscape in the archaeological area of Pompei. *International Congress on Acoustics ICA*. Madrid.
- Brambilla, G., Maffei, L., Gabriele, M. D., & Gallo, V. (2013). Merging physical parameters and laboratory subjective ratings for the soundscape assessment of urban squares. *Acoustical Society of America*, 782-790.
- Brambilla, G., Gregorio, L. D., Maffei, L., Can, Z. Y., & Özçevik, A. (2007). Comparison of the Soundscape in the historical centres of Istanbul and Naples. *Inter-Noise*. İstanbul.
- Brown, A. L., Gjestland, T., & Dubois, D. (2016). Acoustic Environments and Soundscapes. J. Kang, & B. Schulte-Fortkamp içinde, *Soundscape and the Built Environment* (s. 1-16). Boca Raton: CRC Press, Taylor & Francis Group.
- Can, N. (1999). Kent Kimliği. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi.

- Choy, Y. S., Chau, C. K., Tsui, W. K., & Tang, S. K. (2014). Urban Soundscape of Recreational Area in High Population Area. *Acta Acustica*.
- Chung, W., & To, W. (2016). Identification of a city's soundscape using soundwalks. *Technical Acoustics*.
- Classen, C. (2009). Sweet colors, fragrant songs: sensory models of the Andes and the Amazon. *American Ethnologist*, 722 - 735.
- Coensel, B. D., Sun, K., & Botteldooren, D. (2017). Urban Soundscapes of the World: selection and reproduction of urban acoustic environments with soundscape in mind . *Internoise*. Hong Kong.
- Corbusier, L. (2014). *Şehircilik*. İstanbul: Daimon Yayınları.
- Cowan, J. P. (1994). *Handbook of Environmental Acoustics*. Canada: John Wiley & Sons. Inc.
- Cross, S. N., Lin, M.-H. J., & Childers, T. L. (2015). Sensory Identity: The Impact of Olfaction on Consumption. *Consumer Culture Theory*, 331-347.
- Çöl, Ş. (1998). Kentlerimizde Kimlik Sorunu Ve Günümüz Kentlerinin Kimlik Derecesini Ölçmek İçin Bir Yöntem Denemesi. *Doktora Tezi*. İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi.
- Davies, D. J. (2011). Sensory Identity: Wisdom, Wonder, and Worship. D. J. Davies içinde, *Emotion, Identity, And Religion: Hope, Reciprocity, and Otherness* (s. 862-864). Oxford University Press.
- Demirsoy, M. S. (2006). Kentsel Dönüşüm Projelerinin Kent Kimliği Üzerindeki Etkisi (Lübnan-Beyrut-Solidere Kentsel Dönüşüm Projesi Örnek Alan İncelemesi). *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.
- Deniz, K. (2004). Konya'da farklı Üç Kentsel Mekânda Kent Kimliği Üzerine Bir Araştırma. *Yüksek Lisans Tezi*. Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Dobler, G., Ghandehari, M., E.Koonin, S., Nazari, R., Patrinos, A., S.Sharma, M., vd. (2015). Dynamics of The Urban Lightscape. *Information Systems*. içinde United States: Elsevier.
- Dokuzcan, H. (2006). Işık kirliliği açısından kent aydınlatması ve Taksim Meydanı örneği. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi.
- Đorđević, Z. (2016). Intangible Tangibility: Acoustical Heritage in Architecture. *Structural Integrity and Life*, 55-66.

- Dubois, D. (2000). Categories as acts of meaning: The case of categories in Olfaction and audition. *Cognitive Science Quarterly*, 35-68.
- Dubois, D., Guastavino, C., & Raimbault, M. (2006). A cognitive approach to urban soundscapes: Using verbal data to access everyday life auditory categories. *Acta Acustica*, 865-874.
- Dumyahn, S. L., & Pijanowski, B. C. (2011). Soundscape conservation. *Landscape Ecology*, 1327–1344.
- Erdoğan, B. (2008). Tarihi Eserlerde Aydınlatma Tasarımının Kent Kimliğindeki ve Algısındaki Yeri. *Yüksek Lisans Tezi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Erkmen, B. (1990). Şehir Kimliği ve Şehir Mobilyası Üzerine. *Arredamento Dekorasyon*(17).
- Farina, A., & Pieretti, N. (2012). The soundscape ecology: A new frontier of landscape research and its application to islands and coastal systems. *Journal of Marine and Island Cultures*, 21-26.
- Ge, J., & Hokao, K. (2004). Research on the Sound Environment of Urban Open Space from the Viewpoint of Soundscape – A Case Study of Saga Forest Park, Japan. *Acta Acustica*, 555-563.
- Gentner, A., Bouchard, C., Esquivel, D., & Favart, C. (2012). Mapping a multi-sensory identity territory at the early design phases. *International Journal of Affective Engineering*, 191-200.
- Ghalehnoee, M., Ghaffari, A., & Haghighi, N. M. (2018). Soundscape Quality Assessment In Naghshe Jahan square.
- Göncü, N. (2007). Kent öğelerinin kent kimliği üzerindeki etkileri. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Guastavino, C., Steele, D., Dumoulin, R., Bild, E., Tarlao, C., Kerrigan, C., vd. (2016). Sounds in the city. Montreal.
- Hale, J. D. (2013). Mapping Lightscapes: Spatial Patterning of Artificial Lighting in an Urban Landscape. United Kingdom: University of Warwick.
- Hasol, D. (2013). *Mimarlık Cep Sözlüğü*. İstanbul: YEM Yayın.
- Hendy, D. (2016). *Sesin Beşeri Tarihi*. İstanbul: Kolektif Kitap.
- Hong, J. Y., He, J., Lam, B., Gupta, R., & Gan, W.-S. (2017). Spatial Audio for Soundscape Design: Recording and Reproduction. *Applied Sciences*.

- Huang, L., & Kang, J. (2015). The sound environment and soundscape preservation in historic city centres—the case study of Lhasa. *Environment and Planning B: Planning and Design*, 652–674.
- ISO 12913-1:2014. Acoustics — Soundscape — Part 1: Definition and conceptual framework
- ISO 12913-1:2018. Acoustics -- Soundscape -- Part 2: Data collection and reporting requirements
- İlgar, E. (2008). Kent Kimliği ve Kentsel Değişimin Kent Kimliği Boyutu:Eskişehir Örneği. *Yüksek Lisans Tezi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- İnceoğlu, M. (2007). Kentsel açık mekânların kalite açısından değerlendirilmesine yönelik bir yaklaşım: İstanbul meydanlarının incelenmesi. *Doktora Tezi*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi.
- İsbir, E., & Açma, B. (2005). *Kentleşme Ve Çevre Sorunları*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Jacobs, J. (2011). *Büyük Amerikan Şehirlerinin Ölümü ve Yaşamı*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Jeon, J. Y., & Hong, J. Y. (2015). Classification of urban park soundscapes through perceptions of the acoustical environments. *Landscape and Urban Planning - Science Direct*.
- Kang, J., Aletta, F., Gjestland, T. T., Brown, L. A., Botteldooren, D., Schulte-Fortkamp, B., vd. (2016). Ten questions on the soundscapes of the built environment . *Building and Environment*.
- Kara, A. (2013). Kentsel Dönüşümlerde Kentsel Kimliğin Sürdürülebilirliği: Trabzon Zağnos Vadisi Kentsel Dönüşüm Projesi Örneği . *Yüksek Lisans Tezi* . Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Karaaslan, Ç. (2010). Tarihi Kentlerde Kimliksizleşme Sorunu Ve Bir Çözüm Yolu Olarak Kentsel Canlandırma Projeleri. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Karadağ, A., & Turut, H. (2013). Üniversite Öğrencilerinin Kentsel Çevre Algısı Üzerine Bir Araştırma: İzmir Örneği. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 57.
- Karapostoli, A., & Votsi, N.-E. (2019). Urban soundscapes in the historic centre of Thessaloniki: sonic architecture and sonic identity. *Sound Studies*.

- Kaya, Ç. (2018). Kent Mekanının Ses Kolajları ve Ses Kartpostalları Üzerinden Ses Peyzajıyla Temsili. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Kim, J.-n., Zoh, K.-J., & Kwon, B.-J. (2019). On the Characteristic and Representation of Kyodong Island Soundscape. *한국조경학회지*, 57-75.
- Kır, İ. (2009). Kent Meydanlarının Kent Kimliği Üzerine Etkileri: İzmir Örneği . *Yüksek Lisans Tezi*. İzmir: Ege Üniversitesi.
- Kurra, S. (2009). *Çevre Gürültüsü ve Yönetimi 1-2-3*. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları.
- Kurra, S., & Tamer, N. (1995). Çevre Gürültüsü Kirliliği Araştırma Projesi. İstanbul: İTÜ Çevre ve Şehircilik UYGAR Merkezi.
- Kurt, Z. (2010). Eskişehir Kent Merkezinde Yaya Mekanlarının Kentsel Tasarım Açısından İrdelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Bartın Üniversitesi.
- Kytö, M., Remy, N., & Uimonen, H. (2012). *European Acoustic Heritage* . Tampere University of Applied Sciences (TAMK) & Grenoble: CRESSON.
- LaBelle, B. (2010). *Acoustic Territories: Sound Culture and Everyday Life*. New York: The Continuum International Publishing Group Inc.
- Lalli, M. (1992). Urban-Related Identity: Theory, Measurement and Empirical Findings . *Journal of Environmental Psychology*, 285-303.
- Lee, P. J., Hong, J. Y., Jeon, J. Y., & Koh, H. I. (2010). Perception on Soundscape with Rail Road in Korea. *Internoise*. Lisbon.
- Liu, J., Kang, J., Behm, H., & Luo, T. (2014). Effects of landscape on soundscape perception: Soundwalks in city parks. *Landscape and Urban Planning*, 30-40.
- Liu, J., Kang, J., Behm, H., & Luo, T. (2014). Landscape spatial pattern indices and soundscape perception in a multi-functional urban area, Germany. *Journal of Environmental Engineering and Landscape Management*, 208-218.
- Liu, J., Kang, J., Luo, T., Behm, H., & Coppack, T. (2013). Spatiotemporal variability of soundscapes in a multiple functional urban area. *Landscape and Urban Planning*, 1-9.
- Liu, J., Wang, Y., Zimmer, C., Kang, J., & Yu, T. (2019). Factors associated with soundscape experiences in urban green spaces: A case study in Rostock, Germany. *Urban Forestry & Urban Greening*, 135-146.
- Lynch, J. A. (2019). Festival “noise” and soundscape politics in Mumbai, India. *Sound Studies*.

- Lynch, K. (2017). *Kent İmgesi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Maffei, L. (2008). Urban and quiet areas soundscape preservation. *Proceeding of VI Congreso Iberoamericano de Acustica*. Buenos Aires.
- Maffei, L., Brambilla, G., & Gabriele, M. D. (2016). Soundscape as Part of the Cultural Heritage. J. Kang, & B. Schulte-Fortkamp içinde, *Soundscape and the Built Environment* (s. 215-242). CRC Press.
- Maffei, L., Brambilla, G., Romero, V. P., Gabriele, M. D., & Gallo, V. (2014). Characterization of the soundscape of urban waterfronts. *Forum Acusticum*. Kraków.
- Moran, A. (2012). Hail ambiguous St Patrick: sounds of Ireland on parade in Birmingham. *Irish Studies Review*, 157-178.
- Nalkaya, S. (2001). Çevresel Tasarımda Simgesellik. *Yapı Dergisi*, 41-48.
- Nilsen, B. (2014). Recording The City: Berlin, London, Naples. *The Acoustic City* (s. 55-59). içinde Berlin: Jovis.
- Oberman, T., Šćitaroci, B. B., Jambrošić, K., Kang, J., & Margaritis, E. (2018). Potential of Reverberation in Squares for Soundscape Perception. *Euronoise*. Crete.
- Ouzounian, G. (2014). Acoustic Mapping: Notes from the Interface. *The Acoustic City* (s. 165-173). içinde Berlin: Jovis.
- Ozan, V. (2017). *Kokular Kitabı*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Önem, B., & Kılınçaslan, İ. (2005). Haliç Bölgesinde Çevre Algılama ve Kentsel Kimlik. *İTÜ Dergisi*, 4(1), 115-125.
- Özçevik, A. (2012). 'İşitsel Peyzaj-Soundscape' Kavramı İle Kentsel Akustik Konforun İrdelenmesinde Yeni Bir Yaklaşım. *Doktora Tezi*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Özçevik, A., & Can, Z. Y. (2013). İşitsel Peyzaj kavramı ve Kentsel Akustik Konfora Katkısı. *Mimarlık*.
- Özçevik, A., Can, Z. Y., Gürbüz, H., & Acar, I. P. (2014). Kentsel Akustik Konforun İrdelenmesinde Uygulamalı bir İşitsel Peyzaj Yaklaşımı - İstatistiksel Çalışmalar. *Megaron*, 45-54.
- Pallasmaa, J. (2011). *Tenin Gözleri: Mimarlık ve Duyular*. İstanbul: Y.E.M. Yayın.
- Parramon, J. M. (1977). *Işık Ve Gölge*. İstanbul: Remzi Kitap Evi.

- Pérez-Martínez, G., Torija, A. J., & Ruiz, D. P. (2018). Soundscape assessment of a monumental place: A methodology based on the perception of dominant sounds. *Landscape and Urban Planning*, 12-21.
- Pijanowski, B. C., Villanueva-Rivera, L. J., Dumyahn, S. L., Farina, A., Krause, B. L., Napoletano, B. M., vd. (2011). Soundscape Ecology: The Science of Sound in the Landscape. *Bioscience*, 203-216.
- Porteous, J. D. (1985). Smellscape.
- Radicchi, A., & Henckel, D. (2018). Combined Sound-& Lightwalks. A perception based method to analyze and evaluate the sonic and light environment of our cities at night. *Soundscapes & Lightsapes of the Urban Night. A comparative study: Berlin/Florence Project*.
- Raimbault, M. (2006). Qualitative judgments of urban soundscapes: Questioning questionnaires and semantic scales. *Acta Acustica*, 929–937.
- Rapoport, A. (1977). *Human Aspects Of Urban Form: Towards A Man-Environment Approach To Urban Form And Design*. New York: Pergamon.
- Rasmussen, S. E. (2017). *Yaşanan Mimari*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Rehan, R. M. (2016). The phonic identity of the city urban soundscape for sustainable spaces. *HBRC Journal*, 337–349.
- Ren, X., Kang, J., Zhu, P., & Wang, S. (2018). Effects of soundscape on rural landscape evaluations. *Environmental Impact Assessment Review*, 45-56.
- Rodaway, P. (1994). *Sensuous Geographies Body, sense and place*. New York: Routledge.
- Schafer, R. M. (1977). *Our sonic environment and the soundscape: the tuning of the world*. Vermont: Destiny Books.
- Schulte-Fortkamp, B. (tarih yok). Soundscape And Sound Design - Tuning The New Ecology Using The Expertise of People's Mind.
- Semidor, C. (2006). Listening to a City With the Soundwalk Method. *Acta Acustica*, 959 – 964.
- Sözen, M. Ş. (2003). Aydınlatma Tasarımında Mimar ve Aydınlatma Mühendisinin Rolü. *2.Ulusal Aydınlatma Sempozyumu*. Diyarbakır.
- Sun, K., Liang, X., Botteldooren, D., & Coensel, B. D. (tarih yok). Evaluating the university campus soundscape: The case of Tianjin University.

- Süvari, A. (2015). Restorasyon Sürecinde Yerin Ruhu Kavramı ve İç Mimarlık İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme - Eskişehir Kurşunlu Külliyesi Kervansarayı. *Yüksek Lisans Tezi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Şahin, A. (2011). Kentsel Aydınlatma İlkelerinin Üsküdar Örneğinde İncelenmesi ve Bir Öneri. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Şahin, N. (2010). Kent Kimliği Ve Değişim Sürecinin Kayseri Kenti Örneğinde İrdelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.
- Tarlao, C., Steele, D., & Guastavino, C. (2019). Investigating Factors Influencing Soundscape Evaluations Across Multiple Urban Spaces In Montreal. *Internoise*. Madrid.
- Taşçı, H. (2012). Kültür ve Medeniyetin Mekana Yansıması, Mekansal Hareketlilik ve Durağanlık Açısından Üsküdar ve San Marco Meydanları. *Kentsel Dönüşüm-Şehirlerin Yapılandırılması Sempozyumu*, (s. 4). İstanbul.
- TDK. (tarih yok). *Türk Dil Kurumu*. Mart 14, 2019 tarihinde http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c8a8f3bece576.72589148 adresinden alındı
- To, W. M., & Chung, A. W. (2019). Soundscape for smart tourism in Macao, China. *Acoustical Society of America*.
- Tokmak, P. T. (2015). Çevresel İmgelerin Kent Kimliğine Etkisi: Müftü Deresi – Kurtuluş Meydanı Aksı Örneği (Mersin). *Yüksek Lisans Tezi*. Mersin: Toros Üniversitesi.
- Tonkiss, F. (2003). Aural Postcards: Sound, Memory and the City. M. Bull, & L. Back içinde, *The Auditory Culture Reader* (s. 303-310). Oxford: Berg Publishers.
- Turan, İ. A. (2010). Kentsel Tasarımda Fiziksel Kent Kimliği Kodlarının Oluşturulması: İzmir Konak İlçesi. *Doktora Tezi*. İzmir: Ege Üniversitesi.
- Türkoğlu, H. D. (2002). Kentsel İmge: İstanbul'dan Bulgular. *İTÜ Dergisi*, 57.
- Uçkaç, L. (2006). Kentsel Tasarımın Kent Kimliği Üzerine Etkileri: Keçiören Örneği. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Ünver, R. (1984). Yapıların İçinde Işık- Renk İlişkisi. *Doktora Tezi*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi.

- Xiao, J. (2018). Smell, Smellscape And Place-making: A Review Of Approaches To Study Smellscape. F. Aletta, & J. Xiao içinde, *Perception-Driven Approaches to Urban Assessment and Design* (s. 240-298). United Kingdom: IGI Global.
- Xiao, J., Tait, M., & Kang, J. (2018). A perceptual model of smellscape pleasantness. *Cities*, 105-115.
- Yang, W., & Kang, J. (2005). Soundscape and Sound Preferences in Urban Squares: A Case Study in Sheffield. *Journal of Urban Design*, 61-80.
- URL1. (2019). Temmuz 27, 2019 tarihinde <http://www.unesco.org.tr/Pages/126/123/UNESCO-%C4%B0nsanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1n-Somut-Olmayan-K%C3%BClt%C3%BCrel-Miras%C4%B1-Temsili-Listesi> adresinden alındı
- URL2. (2019). Temmuz 27, 2019 tarihinde http://www.eskisehir.bel.tr/sayfalar.php?sayfalar_id=68 adresinden alındı
- URL3. (2019). Temmuz 27, 2019 tarihinde http://www.eskisehir.bel.tr/sayfalar.php?sayfalar_id=57 adresinden alındı
- URL4. (2019). Temmuz 27, 2019 tarihinde <http://eskisehirkulturenvanteri.gov.tr/anitdetay.aspx?ID=76> adresinden alındı
- URL5. (2019). Temmuz 27, 2019 tarihinde <http://eskisehirkulturenvanteri.gov.tr/anitdetay.aspx?ID=167> adresinden alındı